

CAHİT ATAY'IN YAPITLARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Seçkin ÖZKAN

Kütahya, 2011

T. C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

CAHİT ATAY'IN YAPITLARI

Danışman:
Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Hazırlayan:
Seçkin ÖZKAN

Kütahya - 2011

Kabul ve Onay

Seçkin Özkan'ın hazırladığı "Cahit Atay'ın Yapıtları" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

.....//2011

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜL (Danışman)		
Prof. Dr. Ali TORUN		
Yrd. Doç. Dr. Abdullah ACEHAN		

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum ‘‘Cahit Atay’ın Yapıtları’’ adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2011

Seçkin ÖZKAN

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Kütahya'da doğdu. İlköğrenimini, orta öğrenimini Kütahya'da tamamladı. Lisans öğrenimini yaptığı Dumlupınar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 2008 yılında mezun oldu. Aynı yıl Kasım ayında Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında 2008 yılında başladığı yüksek lisans çalışmalarına devam etmektedir.

ÖZET

CAHİT ATAY'IN YAPITLARI

ÖZKAN, Seçkin

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Şubat, 2011, 149 sayfa

Cahit Atay, Türk edebiyatına tiyatro türünde eser vermiş önemli bir yazardır. Eğitim hayatını yarıda bırakarak ilgi duyduğu tiyatroya yönelmiştir.

Eserlerinde, özellikle Anadolu'yu ve bu coğrafyada yaşayan eğitimsiz insanları seçmiş; önemli gördüğü din istismarı, ağalık, başlık parası, eşkıyalık, kan davası gibi konuları dile getirmeyi öncelmiştir.

Farklı meslek grupları içersinde yer almasından dolayı tanık olduğu olaylar ile eserlerinin konuları birbirine paraleldir. Eserlerinde yakın dönemi konu edinen yazarlar arasındadır.

Bu çalışmada, *Cahit Atay'ın Yapıtları* adı altında sanatçının, edebiyatımızdaki yeri, eserlerinin edebî kıymeti belirlenmeye; tiyatro alanında çalışmalarda bulunan zengin bir şahsiyet tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yazar, Hayat, Tiyatro.

ABSTRACT**CAHİT ATAY'S PIECES****ÖZKAN, Seçkin****Master Thesis, Department of Turkish Literature of Language Administration****Supervisor: Assoc. Prof. Abdullah ŞENGÜL****February, 2011, 149 pages**

Cahit Atay is a striking writer who worked for theatrical pieces in Turkish Literature. He directed himself to theatre after breaking his education.

In his works, he generally focused on some subjects especially; uneducated people, who lived in Anatolian region, bride price, religious abusing, vendetta.

Because of worked in different jobs throughout of his life he witnessed many things and there is a parallelism between the things and his works subjects.

In this study; *Cahit Atay's Works* position in our literature and a very valuable person who worked for our literature is tried to describe.

Keywords: Writer, Life, Theatre.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET TİYATROSUNA GENEL BAKIŞ

1. CUMHURİYET DÖNEMİ TİYATROSU.....	2
1.2. CUMHURİYET DÖNEMİ SİYASAL OLAYLARININ TİYATRO ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

CAHİT ATAY'IN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

2.1. HAYATI.....	19
2.2. SANATI.....	19
2.3. ESERLERİ	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CAHİT ATAY TİYATROLARININ YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

3.1. PERVANELER	30
3.1.1. Eserin Özeti	30
3.1.2. Eserin Kimliği	32
3.1.3. Eserin Muhtevası	32
3.1.4. Eserin Yapısı	32
3.1.4.1. Eserin Olay Örgüsü	32
3.1.4.2. Şahıs Kadrosu	33
3.1.4.3. Zaman ve Mekân.....	35
3.1.5. Eserin Dili.....	35
3.2. PUSUDA	36
3.2.1. Eserin Özeti	36
3.2.2. Eserin Kimliği	37
3.2.3. Eserin Muhtevası	37

3.2.3.1. Sosyal Tarafı	37
3.2.4. Eserin Yapısı	37
3.2.4.1. Eserin Olay Örgüsü	38
3.2.4.2. Şahıs Kadrosu	38
3.2.4.3. Zaman ve Mekân.....	39
3.2.5. Eserin Dili.....	40
3.3. KARALARIN MEMETLERİ.....	40
3.3.1. Eserin Özeti	40
3.3.1.1. Ermiş Memet.....	40
3.3.1.2. Yangın Memet.....	42
3.3.1.3. Kerpiç Memet.....	44
3.3.2. Eserin Kimliği	46
3.3.3. Eserin Muhtevası	46
3.3.3.1. Ermiş Memet.....	46
3.3.3.2. Yangın Memet.....	47
3.3.3.3. Kerpiç Memet.....	47
3.3.3.4. Sosyal Taraf	48
3.3.3.5. Kişisel Taraf	48
3.3.4. Eserin Yapısı	49
3.3.4.1. Eserin Olay Örgüsü	49
3.3.4.1.1. Ermiş Memet	49
3.3.4.1.2. Yangın Memet	50
3.3.4.1.3. Kerpiç Memet	50
3.3.4.2. Şahıs Kadrosu	50
3.3.4.2.1. Ermiş Memet	50
3.3.4.2.2. Yangın Memet	52
3.3.4.2.3. Kerpiç Memet	53
3.3.4.3. Zaman ve Mekân.....	55
3.3.4.3.1. Ermiş Memet	55
3.3.4.3.2. Yangın Memet	55
3.3.4.3.3. Kerpiç Memet	55
3.3.5. Eserin Dili.....	56
3.4. HAMDİ VE HAMDİ.....	56
3.4.1. Eserin Özeti	56
3.4.2. Eserin Kimliği	59
3.4.3. Eserin Muhtevası	59
3.4.4. Eserin Yapısı	59
3.4.4.1. Eserin Olay Örgüsü	59
3.4.4.2. Şahıs Kadrosu	60
3.4.5. Zaman ve Mekân	62
3.4.6. Eserin Dili.....	62
3.5. ANA HANIM KIZ HANIM	62
3.5.1. Eserin Özeti	62
3.5.2. Eserin Kimliği	64
3.5.3. Eserin Muhtevası	64
3.5.3.1. Sosyal Taraf	65

3.5.4. Eserin Yapısı	65
3.5.4.1. Eserin Olay Örgüsü	65
3.5.4.1.1. Ana Hanım	65
3.5.4.1.2. Kız Hanım	66
3.5.4.2. Şahıs Kadrosu	66
3.5.4.3. Zaman ve Mekân	69
3.5.5. Eserin Dili	69
3.6. ORMANDA	70
3.6.1. Eserin Özet	70
3.6.2. Eserin Kimliği	72
3.6.3. Eserin Muhtevası	72
3.6.3.1. Sosyal Tarafı	72
3.6.4. Eserin Yapısı	73
3.6.4.1. Eserin Olay Örgüsü	73
3.6.4.2. Şahıs Kadrosu	73
3.6.4.3. Zaman ve Mekân	75
3.6.5. Eserin Dili	75
3.7. SULTAN GELİN.....	75
3.7.1. Eserin Özeti	75
3.7.2. Eserin Kimliği	77
3.7.3. Eserin Muhtevası	77
3.7.3.1. Sosyal Tarafı	78
3.7.4. Eserin Yapısı	78
3.7.4.1. Eserin Olay Örgüsü	78
3.7.4.2. Şahıs Kadrosu	79
3.7.4.3. Zaman ve Mekân	81
3.7.5. Eserin Dili	82
3.8. CENNET ANA VE OĞULLARI.....	82
3.8.1. Eserin Özeti	82
3.8.2. Eserin Kimliği	84
3.8.3. Eserin Muhtevası	84
3.8.3.1. Sosyal Tarafı	84
3.8.4. Eserin Yapısı	85
3.8.4.1. Eserin Olay Örgüsü	85
3.8.4.2. Şahıs Kadrosu	85
3.8.4.3. Zaman ve Mekân	88
3.8.5. Eserin Dili	88
3.9. GÖĞSÜ LENİN DÖĞMELİ ADAM	89
3.9.1. Eserin Özeti	89
3.9.2. Eserin Kimliği	91
3.9.3. Eserin Muhtevası	92
3.9.4. Eserin Yapısı	92
3.9.4.1. Eserin Olay Örgüsü	92
3.9.4.2. Şahıs Kadrosu	92
3.9.4.3. Zaman Mekân	95

3.9.5. Eserin Dili.....	95
3.10. GODOT'YU BEKLEMEZKEN	96
3.10.1. Eserin Özeti	96
3.10.2. Eserin Kimliği	97
3.10.3. Eserin Muhtevası	97
3.10.4. Eserin Yapısı	98
3.10.4.1. Eserin Olay Örgüsü	98
3.10.4.2. Şahıs Kadrosu	98
3.10.4.3. Zaman ve Mekân.....	99
3.10.5. Eserin Dili.....	99
3.11. DALGACI MAHMUT KENDİNE DÖN	100
3.11.1. Eserin Özeti	100
3.11.2. Eserin Kimliği	102
3.11.3. Eserin Muhtevası	102
3.11.4. Eserin Yapısı	102
3.11.4.1. Eserin Olay Örgüsü	102
3.11.4.2. Şahıs Kadrosu	102
3.11.4.3 Zaman ve Mekân.....	104
3.12. KULEDE BİR KADIN	104
3.12.1. Eserin Özeti	104
3.12.2. Eserin Kimliği	107
3.12.3. Eserin Muhtevası	107
3.12.4. Eserin Yapısı	107
3.12.4.1. Eserin Olay Örgüsü	107
3.12.4.2. Şahıs Kadrosu	108
3.12.4.3. Zaman ve Mekân.....	111
3.12.5. Eserin Dili.....	111
3.13. KOD ADI İVAN	111
3.13.1. Eserin Özeti	111
3.13.2. Eserin Kimliği	113
3.13.3. Eserin Muhtevası	113
3.13.4. Eserin Yapısı	114
3.13.4.1. Eserin Olay Örgüsü	114
3.13.4.2. Şahıs Kadrosu	114
3.13.4.3. Zaman ve Mekân.....	116
3.13.5. Eserin Dili.....	116
SONUÇ.....	118
EKLER.....	122
KAYNAKLAR	129
DİZİN	131

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1.1: 1941'den 1987'ye Dönemlere Göre Oynanan Tiyatro Oyunu Sayısı.....	6
Şekil 1.1: Yerli-Çeviri Oyunlar Karşılaştırması	4

TEZ METNİ

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET TİYATROSUNA GENEL BAKIŞ

1. CUMHURİYET DÖNEMİ TİYATROSU

Geleneksel tiyatrodan farklı olarak Batı etkisindeki Türk tiyatrosunu üç dönem içerisinde değerlendiriyoruz; Bunlardan birincisi 1839-1908 arası Tanzimat Tiyatrosu, 1908-1923 arası Meşrutiyet Tiyatrosu, 1923'ten günümüze kadar olan dönem ise Cumhuriyet tiyatrosudur. Batı etkisindeki Türk tiyatrosunu kesin tarihlerle dönemlere ayırmamıza rağmen Türk toplumunun batı medeniyetinden etkilendiği tarihi kesin olarak veremeyiz. Bu konuda Abdullah Şengül şöyle bir açıklama yapar;

Yenileşme dönemi 1839 Tanzimat Fermanı ile başlatmanın ne derece doğru olacağı tartışılabilir. Konumuz tiyatro olduğuna göre Batılı manada tiyatronun bu tarihten sonra geldiğini söylemek oldukça zordur. Çünkü bir medeniyetin başka bir medeniyetten etkilenme sürecini kesin bir tarihle ifade etmek mümkün değildir. Bu bakımdan Tanzimat hareketi, medeniyet değiştirme hadisesinin önemli bir aşaması olarak kabul edilmelidir.¹

Edebi kişiliğini ve eserlerini inceleyeceğimiz Cahit Atay, yukarıdaki tasnife göre Cumhuriyet tiyatrosu olarak bahsettiğimiz dönemde eser vermesine rağmen, onun eserleri konu, tema ve dil açısından 1950 öncesi Cumhuriyet tiyatrosundan farklıdır. Bu tespitle birlikte 1923'den günümüze Cumhuriyet tiyatrosuna kısaca baktıktan sonra, Cahit Atay'ın da kısmen ilgi duyduğu ve oyunlarının zeminini oluşturan Cumhuriyet dönemi siyasal olaylarının tiyatro üzerindeki etkisine bakmanın yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Birinci Dünya savaşından sonra Osmanlı devleti toprakları parçalanmış ve mevcudiyeti tartışılır hale gelmiştir. 1919'dan 1923'e kadar Türk toplumu tarih sahnesinde var olma savaşı vermiştir. M. Kemal Atatürk önderliğinde vermiş olduğu bu bağımsızlık savaşından başarıyla çıkmıştır. Bağımsızlığını ilan eden Türk milleti 1923'den itibaren siyasal, ekonomik ve kültürel olarak da atılımlarına başlamıştır.

Modern Avrupa'nın doğuşunda sanatın ve sanatkarın, oynadığı rolü, Türkiye'nin kurulması aşamasında-bu süre, bize göre modernleşme sürecinin tamamını kapsar-Türk sanatkarları da oynamaya çalışmışlardır.²

Sanata ve sanatçıya büyük destek veren M. Kemal Atatürk, Türk milletinin yaşam damarlarından birinin de sanat olduğunu ifade etmiştir.

¹ Abdullah Şengül, (1991), *Türk Drama Geleneği ve Tarihi Oyunlarımız*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Ankara: s.85.

² Abdullah Şengül, (2008), *Cumhuriyet Döneminde Tarihi Tiyatro*, Alp Yayınevi, Ankara: s.23.

Bir millet ki resim yapamaz, bir millet ki heykel yapamaz, bir millet ki fennin icab ettirdiği şeyleri yapamaz; itiraf etmeli ki o milletin tarik-i telakkide yeri yoktur. Hâlbuki bizim milletimiz, evsaf-ı hakikisiyle mütemeddin ve müterakki olmaya layıktır ve olacaktır.³

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile Türk tiyatrosu ilk gelişime olanaklarını yakalamıştır. Tiyatro eğitimi, ödenekli tiyatrolar, seyirci birikimi ve sorunları tartışılıp çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Türk tiyatrosunun devletçe korunması ve çeşitli dallardaki sahne teknik kadrosunun yetişmesi, tiyatro seyircisinin oluşması Türk tiyatrosunu sürekliliğe sokmuştur. Bu dönemde Türk ulusunun erdemleri, ülküleri eski tarihten alıntılarla gösterildi. İnkılâpların korunması ve önemi de çeşitli oyunlar aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Hemen hepsinde iyimserlik, yarına güven duygusunun gözlendiği bu oyunlarda bireylerin toplum karşısındaki esirgemezliği ve toplum yararına kolaylıkla harcanabilecekleri savunulmuştur.

1927'de Muhsin Ertuğrul'un Darülbedayi'nin başına geçmesi ile Türk tiyatrosu atılımlarını hızlandırmıştır. Muhsin Ertuğrul Darülbedayi'nin başına geçmez geçmez gözle görülür değişimler meydana gelmiştir. Oyun dağarcığında yerli yazarların oyunlarına yer veren, genç yazarları yüreklendiren, idareciliği ve sahne çalışmaları yanında yazılarıyla da okuyucuyu tiyatro sanatı konusunda aydınlatmış olan Muhsin Ertuğrul, tiyatronun sürüncemede kalmış sorunlarının üzerine gitmiş. İnanıldığı konularda meslektaşlarıyla kıyasıya tartışmalara girmiş, çağdaş tiyatrodaki gözetilmesi gerektiğine inandığı hedefler, üniversitelerde tiyatro eğitimi yapılması, bölge tiyatrolarının kurulması gibi konularda kamuoyu oluşturan yazılar yazmıştır:

Muhsin Ertuğrul yönetiminde durmadan gelişmeye başlayan "Darülbedayi"nin bu dönemdeki oyun dağarcığına bakacak olursak, önceki dönemin ucuz bulvar güldürüleri, kötü uyarlamaları yerine, tiyatro tarihinin büyük yapıtlarına yer verildiğini izleriz. Ayrıca bu dönemden başlayarak yerli oyunlara bir öncelik tanınmıştır.⁴

9 Mart 1927'de İstanbul 'da öteki sanat dalları ile birlikte tiyatro eğitimini de öngören "Sanayi-i Nefise Birliği" kurulmuş ve bu dernek Halkevleri açılıncaya kadar olumlu çalışmalar yapmıştır. Sonradan "Türk Güzel Sanatlar Birliği" adını alan bu dernek, resim, heykeltıraşlık, mimarlık, süsleme sanatları, musiki, edebiyat ve tiyatro dallarını kapsamaktadır. Görevleri sergiler açmak, konferanslar düzenlemek, konserler

³ Atatürk'ün *Söylev ve Demeçleri II*, (1961), Ankara: s.76.

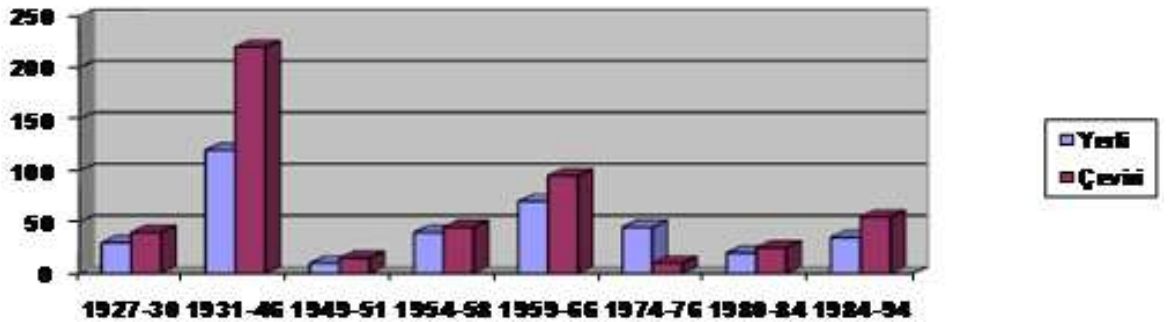
⁴ Özdemir Nutku, (1999), *Atatürk ve Cumhuriyet Tiyatrosu*, Özgür Yayınları, İstanbul: s.76.

ve oyunlar vermek” olarak belirleyen derneğin tiyatro bölümü 11 Ağustos 1927 tarihinde kurulur ve başkanlığına Muhsin Ertuğrul getirilir. Belki de ilk tiyatro okulu bu sayılabilir. Darülbedayi'nin 1927 yılına rastlayan ilk düzenli döneminin bir önemli olayı da; Edebî Heyet ile sanatçılar arasında yeni bir olayın patlak vermesi ve bunun sonucu olarak 1928-29 süresinde bu kurulun yerini Dramaturgluğun almasıdır. Prof. Dr. Özdemir Nutku Edebî Heyet'le ilgili görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

... bugün dünyanın hiçbir tiyatrosunda artık kullanılmayan ve Türk Tiyatrosu'na Güllü Agop ile girmiş olan 'Edebî Heyet' düzeni yeterli değildir. Türk tiyatro eyleminin kurucularından biri sayılabilecek Güllü Agop'un bir tiyatro coşkusu ve düzeni yaratabilmek için, bundan yüz yıl önce, yazarlardan ve şairlerden kurulu bir 'Edebî Heyet' kurmuş olması, yüz yıl önceki bu aynı düzeni sürdürmemizi gerektirmez. Oyun seçimini ve tiyatronun sanat tutumunu daha yararlı bir duruma getirebilmek için birçok yazımızda savunduğumuz "Dramaturg Düzeni" bir çıkar yol olarak görünmektedir.⁵

1927'de Muhsin Ertuğrul yönetiminde düzene ve disipline giren Türk tiyatrosu 1930 yılı itibariyle gelişimine başlar. Bu dönemde atılan adımların en önemlisi, hiç şüphesiz kurum yapısı içinde bir Çocuk Tiyatrosunun gerçekleştirilmesidir. İstanbul Şehir Tiyatrosu Çocuk Tiyatrosu, temsillerine, tiyatro sanatçılarından Kemal Küçük'ün yazdığı "Tiyatroda İlk Ders" adlı müzikli oyunla başlar. Bu dönemde Türk tiyatrosuna getirdiği yeniliklerden bir başkası yerli oyunların oynanması için gösterilen özel çabadır. Yerli oyunların oynanmasındaki artışa karşılık yabancı dillerden uyarlamalar azalmış, ilerinin birçok ünlü oyun yazarı başlangıçlarını yapma fırsatı elde etmiştir.

Şekil 1.1: Yerli-Çeviri Oyunlar Karşılaştırması

Kaynak: Nutku, a.g.e., s.78.

⁵ Nutku, a.g.e., s.121.

1931-46 döneminde Darülbedayi, Şehir Tiyatrosu ismini alır. Bu ismi aldıktan sonra operet oynamaya başlar. Bu yapmış olduğu yenilik büyük tartışmalara sebep olur. Eleştirmenler Şehir Tiyatrosu'nun tam olgunlaşmadan operet oynamasına karşı çıkmışlardır. Ne var ki operet oynanması tiyatro seyircisinin gözle görülür bir şekilde artmasına sebep olmuştur.

1931 yılında kuruma bağlı bir "Tiyatro Meslek Okulu"nun kurulması da bu dönemin önemli olaylarından biridir. Bundan sonra 1933'te, " Viyana Müzik ve Tiyatro Akademisi" başkanı besteci Joseph Marx İstanbul'a çağrılmış ve okul yeniden düzenlenmiştir. Bu okul, 1936'da Ankara'da Carl Ebert'in yardımıyla kurulan Devlet Konservatuvarı'nın kaynağı sayılabilir. 9 Temmuz 1932'de Halkevleri açılır. Halk evlerinin kurulma amacı topluma istenen yeniliklerin, yeni değerlerin resmîyet içerisinde olmadan halkla iç içe gerçekleştirmektir. Halkevleri dokuz çalışma kolundan oluşmaktadır. Bunlar: Dil-Edebiyat-Tarih, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayını, Köycülük, Müzecilik ve Sergileme kollarıdır. Halkevleri tiyatronun gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Temsil Kolu'nun görevi, açık ve kapalı sahnelerde temsiller düzenlemek, geleneksel seyirlik oyunları derlemek ve canlandırmak olarak belirlenmiştir.

1935'de Ankara'ya davet edilen ünlü Alman müzik adamı besteci Paul Hindemith Devlet Konservatuvarı'nın musiki bölümünü, 1936'da Türkiye'ye davet edilen Carl Ebert de Muhsin Ertuğrul'la birlikte tiyatro bölümünü düzenlediler. 1939'da Carl Ebert'in deneyimlerinden yararlanılarak, konuya ilişkin ilk yasa tasarısı hazırlandı. Bu tasarı 20 Mayıs 1940 günü yasalastı ve 1 Haziran 1940 günü yürürlüğe girdi. Yasa Konservatuvar'ın bölümlerini düzenler. 2. Maddesine göre, Konservatuvar iki bölüme ayrılır: Müzik ve Tiyatro. Tiyatro Bölümü, opera ve baleyi de kapsamaktadır. Ankara Devlet Konservatuvarı ilk mezunlarını 1941 yılında verdi. Bu ilk mezunlar, ilk temsillerini okuldaki sahnelerinden davetliler önünde gerçekleştirdiler. Maurice Maeterlinck'in "Evin İçi" ve Moliere'in "Gülünç Kibarlar" adlı oyunları. İlk ücretli oyunları ise, 1941 yılının Nisan ayında oynadıkları Carlo Goldoni'nin "Otelci Kadın" adlı oyunu idi. Bu temsiller genellikle şimdi "Türkocağı" adıyla bilinen o yıllarda

“Halkevi” olarak işlev gören binada veriliyordu. Bu tiyatro uzun yıllar Devlet Tiyatrosu tarafından kullanılacak, adı da Üçüncü Tiyatro olacaktı.⁶

Tablo 1.1: 1941’den 1987’ye Dönemlere Göre Oynanan Tiyatro Oyunu Sayısı

Dönem	Yerli Oyun	Çeviri Oyun	Çocuk Oyunu	Toplam	Süre
1941/47	2	30	0	40	7 yılda
1947/50	6	24	6	36	4 yılda
1950/54	17	22	7	48	5 yılda
1954/58	21	40	6	67	5 yılda
1958/78	173	260	38	471	21 yılda
1978/79	13	12	5	30	1 yılda
1979/83	73	67	14	154	5 yılda
1983/87	88	86	33	207	5 yılda
1986/87	30	26	7	63	1 yılda
1987/93	167	158	67	392	6 yılda

Kaynak: Nutku, a.g.e., s.92.

1947-1958 döneminde önce Ankara Devlet Konservatuvarı’nda Tatbikat Sahnesi’nde ve sonra da Devlet Tiyatrosu’nun başında bulunan Muhsin Ertuğrul’un yerine Avusturya asıllı sahne tasarımcısı Max Meinecke Şehir Tiyatrosu’nun başına getirilir. Meinecke’nin başa gelmesiyle yerli oyunlar azalmış, ama buna karşılık olarak Eminönü’nde ve Beyoğlu’nda Şehir Tiyatrosu’na bağlı iki sahne açılmıştır. 1958-1966 dönemi Türk tiyatrosu için sarsıcı bir olayla başlar. Muhsin Ertuğrul Şehir Tiyatrosundan istifa eder. Bu olayın sebebini Özdemir Nutku şu şekilde açıklar;

Ankara’daki “Büyük Tiyatro”da balo vermek isteyen dönemin Milli Eğitim Bakanı ile “Ben bu kutsal tapınağı içkicilerin mekânı yapmam” diyen çatışan Muhsin Ertuğrul, 1958’de şapkasını aldığı gibi makamını terk etmiş ve İstanbul’a dönmüştür.⁷

Diğer taraftan sanatçılar haklı olarak hükümetin Devlet Tiyatro’suna gösterdiği ilginin yarısını bile Şehir Tiyatro’suna göstermediğinden yakınuyordu. Sanatçılar 1958 yılında hâlâ 1949 yılının dengelemesine göre aylık alıyorlardı. Tiyatronun teknik olanakları da geliştirilmemişti. Şehir tiyatrosu büyük bir otorite zaafı içindeydi en önemlisi de yerli oyunlara çok az yer verilmekteydi. Bütün bunlara son verebilecek tek isim vardı. Otoritelerin üzerinde konuştuğu bu isim Muhsin Ertuğrul’dur. 1959 yılında Muhsin Ertuğrul tekrar Şehir Tiyatro’larının başına gelir. Muhsin Ertuğrul’un ilk ele

⁶ *Devlet Konservatuvarı Temsil Bayramı Broşürü*, (1943), Maarif Matbaası, Ankara: s.155.

⁷ Nutku, a.g.e., s.80.

aldığı şey, tiyatroyu geniş halk yığınları arasında yaşanır duruma getirmektir. Bir yandan Bölge Tiyatroları Yasası'nın çıkarılması için büyük çaba harcıyor diğer yandan İstanbul'un çeşitli semtlerinde tiyatrolar açmaya çalışıyordu. Bu dönemde orta öğretim öğrencileri için özel gösteriler hazırlanmıştır. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde yazılmış bazı sahne yapıtlarının yeniden düzenlenerek öğrencilere sunulmasının yanı sıra, yerli oyunlara da öncelik tanınmıştır. Kısacası bu dönem Türk Tiyatrosu açısından bir yükselme dönemidir.

Her şeyin yolunda gittiği bu dönemde Tiyatro'nun 31 Mart'ı diyebileceğimiz bir olay gerçekleşir. Brecht'in "Sezuan'ın İyi İnsanı" adlı oyununun gösterilişi sırasında tiyatroya saldırılmış, afişler yırtılmış, camlar kırılmış, sanatçılar tartaklanmıştır. Bu olay tiyatro çevrelerini ve Muhsin Ertuğrul'u çok üzer. Fakat Muhsin Ertuğrul'un aleyhine gerçekleşen olaylar bu kadarla sınırlı kalmaz. 1966 yılının Mart'ında sanatçıyı tiyatrodan uzaklaştırmak isteyen bir anlayış, başyönetmen kadrosunu kaldırmış ve onu çekemeyen küçük bir bölüm sanatçının çabasıyla onun tiyatrodan uzaklaştırılması sağlanmıştır. Belediye meclisinin 24 Ekim 1968 günlü oturumunda Muhsin Ertuğrul'un Şehir Tiyatroları başyönetmenliğine getirilmesine oybirliği ile karar verilmiştir. Ne var ki Muhsin Ertuğrul bu çağrıyı olumlu yanıtlamamıştır.⁸

Muhsin Ertuğrul'un küsüp kitapları arasına kapanmasından sonra bu kurum bir tutarsızlık yaşamıştır. Bu tutarsızlığı yaşamasının sebeplerinden biri tiyatronun başsız kalmasıdır. Daha sonra kurumun başına Muhsin Ertuğrul'un yakın arkadaşı Vasfi Rıza Zobu atanmıştır. Zobu o güne kadar yapılan birçok olumlu girişimi, bilerek veya bilmeyerek ortadan kaldırma talihsizliğinde bulunmuştur. Klasik ve çağdaş nitelikte yapıtlarla yerli oyunların desteklenmesinden vazgeçilmiş, bunların yerine modası geçmiş eski vodviller, yüzyıl başından kama bulvar oyunları sahneye çıkarılmıştır. Yetmişli yılların başında başındaki Şehir Tiyatroları yorumsuz, kişiliksiz, ne yaptığını, nereye yöneleceğini bilmeyen şaşkınlık içinde, kaptansız bir gemiye benzer. Bütün bu huzursuzluk ortamında tiyatro kendine bir kaptan arar durumda kalmıştır. Bu gereksinim de Vasfi Rıza Zobu'nun istifa etmesiyle sonuçlanır.⁹

1967-1973 dönemi Türk tiyatrosu açısından şaşkınlık ve bocalama devri iken 1974-1976 dönemi ise canlanma dönemidir. Bu dönemde Vasfi Rıza Zobu'dan boşalan

⁸ Nutku, a.g.e., s.82.

⁹ Nutku, a.g.e., s.83.

göreve Muhsin Ertuğrul getirilmiştir. 82 yaşında tekrar göreve gelen Muhsin Ertuğrul Şehir Tiyatroları'nı içinde bulunduğu bocalamadan kurtarmak için atılımlarda bulunmaya başlamıştır. Fakat 1966'da tiyatroyu bıraktığı yıllardan bu yana köprünün altından çok sular akmıştır. Tiyatroyu tekrar geniş halk kitlesine ulaştırmak isteyen Muhsin Ertuğrul on iki yıl öncenin genç, o günün orta yaşlı sanatçılarını yeniden çevresinde toplamayı düşünüyordu. Ancak bunlardan kimi kendi tiyatrolarını kurmuş kimi ülke dışına gitmiş kimi de kurumun etrafındaki entrikalardan bıkararak dışarıda kalmayı yeğlemiştir. Altmışlı ve yetmişli yıllar yalnızca Muhsin Ertuğrul'un değil pek çok tiyatro sanatçısının toplum sorunlarına duyarlı olduğu bu duyarlılığı sahnelerde dile ve görüntüye getirdiği dönem olmuştur. Toplumun hareketli günler yaşaması tiyatro etkinliklerini etkilemiş, sorunlar oyunlarda yansıtılmış, tartışılmış, çok canlı, çok hareketli, bir tiyatro oluşturmuştur. Ödenekli tiyatrolar sahne sayılarını çoğaltarak, Batı'nın seçkin yapıtlarını yerli yazarların oyunlarını sahneleyerek, yurtiçinde ve yurtdışında turneler düzenleyerek tiyatro sanatını hem nicelik açısından kalkındırırken, sayıları hızla artan özel tiyatroların kiminde politik tiyatro örnekleri, kiminde farklı sanat anlayışlarının ürünleri olan oyunlar sahnelenmiştir. Ancak Muhsin Ertuğrul bu iki yıllık son yönetimi sırasında tiyatronun estetik yanını yeniden canlandırdı, açık hava ve alan oyunları İstanbul'un uç köşelerinde gerçekleştirdi. Oyun dağarındaki yerli oyun sayısı yeniden artmıştır.¹⁰

1976-1984 dönemi ise geriye dönüş dönemidir. 1976 yılında dönemin belediye başkanı Ahmet İsvan şehir tiyatrolarına el koyunca Muhsin Ertuğrul yine şapkasını alıp gitmiş, sonbaharda görevinden istifa etmiştir. Muhsin Ertuğrul'dan boşalan göreve Hamit Akınlı vekâleten atanmıştır. Bu dönemde tiyatro sanatçılarının radyo ve televizyonda seslendirme yapmaları da tiyatronun çalışmalarını aksatan yeni bir durum olarak ortaya çıkmıştır.¹¹

1977 yılında gündeme gelen İsvan-Kotil çekişmesi bu kurumu büyük ölçüde etkilemiştir. Bu çatışma yüzünden tiyatro içinde hizipler oluşmuştur. Bu çatışmalar yüzünden beş semt tiyatrosu sanatçısı istifa etmiştir. Seçimi kazanan Aytekin Kotil Şehir Tiyatroları sanat işlerinden sorumlusu olarak eleştirmen ve gazeteci Hayati Alyazıcı'yı atadı. Alyazıcı yönetiminde kurum bir süre için daha huzurlu bir ortama

¹⁰ Nutku, a.g.e., s.83.

¹¹ Nutku, a.g.e., s.84.

kavuştu. Bu durum 1980 Eylülüne kadar sürdü. 1980 Eylülünde değişen belediye başkanı ve üyeleri, Hayati Alyazıcı'yı görevden alınca daha önce denenmiş ve sanat yönetmeni olarak başarılı olmamış Vasfi Rıza Zobu'yu yeniden bu kurumun başına geçirdiler. Zobu döneminde daha önceden seçilmiş oyunlar bir yana bırakılarak yerine sanatçının huyuna suyuna giden oyunlar seçildi. Bu dönemde Şehir Tiyatroları'nda görev yapan Türk tiyatrosunun tanınmış yazar ve sanatçıları görevden uzaklaştırıldı. Ayrıca Zobu döneminde semt tiyatroları birer birer kapatılmıştır. Türk tiyatrosu adım adım geriye doğru gitmeye başlamıştır. Adeta Türk tiyatrosu intihar ediyordu. Zobu'nun kendi odasını düzenlemek için Tepebaşı'ndaki Muhsin Ertuğrul Müzesi'ndeki eşyaları dağıtması vefasızlığın bir göstergesi olarak tarihe geçmiştir. Zobu, 12 Eylül baskısının ve yıkımının tiyatrodaki ilk ve son temsilcisi olarak tarihe geçmiştir.¹²

1.2. CUMHURİYET DÖNEMİ SİYASAL OLAYLARININ TİYATRO ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Türkiye Cumhuriyeti, altı yüzyıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde gerçekleştirilen atılımın sonrasında, siyasal ve toplumsal yaşamın her alanında yeni bir yönelişin ürünüdür.¹³

Ulusal Bağımsızlık Savaşı ülkenin tüm siyasal ve toplumsal yapısını değiştirmede en etkin araç olmuştur. Mustafa Kemal'in ulusal bağımsızlığı gerçekleştirilen eyleminin temel öğeleri siyasal ve ideolojiktir.

Cumhuriyet döneminde Batılılaşma hareketi, ulusal kimlik kazanma ve uygarlaşma yolunda atılması gereken bir adım olarak yorumlanmıştır. Bu hareketin önceki dönemlerde bu yönde yapılmış girişimlerden farkı, Batı'yı, yalnız tekniğiyle değil, kurumları, bu kurumları yaratan felsefi temeli ve değerleriyle bir bütün olarak tanıma gereğinin anlaşılmış olması ve uygulamada bu bütünlüğün dikkate alınmasıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumu çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak için uygulanan yenilikler önce hukuk ve eğitim alanlarında başlatıldı. 1924'te temel hak ve özgürlüklere yer veren yeni Anayasa kabul edildi. Aynı yıl Tevhid-i Tedrisat yasası çıkartıldı. İlköğretimin zorunlu ve parasız olması, Musiki Muallim Mektebi'nin kurulması kararlaştırıldı. 1925'te Hukuk Mektebi açıldı. Aynı yıl yeni saat ve takvim

¹² Nutku, a.g.e., s.85.

¹³ Sina Akşin, (1996), *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, İmaj Yayıncılık, Ankara: s. 174- 175.

uygulanmasına geçildi. 1927’de ezan Türkçe okunmaya başlamış, hafta sonu tatili, kıyafet, eğlence gibi günlük yaşama ilişkin alanlarda reformlar yapılmıştır. 1928’te Latin harfleri ve rakamları kabul edildi. Milli Kütüphane’nin kurulması, dünya edebiyatından tercüme dizisinin başlatılması eğitim alanında gerçekleştirilen art arda gelişmelerdir:

Atatürk Türkiye’yi yalnız kurumlar ve zihniyet olarak değil, görünüş bakımından da Avrupalı yapmak istiyordu. Bu basit bir taklit durumu değil, Türkiye’yi Sevr belasından uzak tutacak, Avrupa kamuoyuna ‘Biz sizin gibi bir ülkeyiz, dolayısıyla sömürge olamayız’ iletisini en çarpıcı biçimde sunacak bir önlemdi¹⁴

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında özellikle yirmili ve otuzlu yıllarda, sanatın ve sanat eğitiminin çağdaş kültür yapısının temel taşlarından biri olarak kabul edilmiş olmasına tanıklık eden uygulamalar, Muzika-i Hümayun’un Ankara’ya taşınarak, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası’na dönüştürülmesidir. Ardından Devlet Konservatuvarı’nın, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi’nin açılması, Halkevleri’nin (1932) ve Köy Enstitüleri’nin açılması (1940) yeni kurulmuş Türk devletinin çağdaşlaşma yolunda attığı adımlardır:

Yirmili ve otuzlu yılların tiyatrosunda gözlenen sorumluluk bilinci bu dönemde yazılmış olan roman ve şiir türleri için de geçerlidir. Otuzlu yıllarda yazılmış olan romanlarda devrim coşkusundan çok işgal altındaki İstanbul’da yaşanan ahlak çöküntüsü üzerinde durulmuştur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun, Halide Edip Adıvar’ın romanlarında kültür değişimi sonucunda ortaya çıkan değer karmaşası ve bu karmaşanın neden olduğu kuşak çatışmaları, aydın- halk çelişkisi yansıtılmıştır. Reşat Nuri Güntekin, romanlarında ve oyunlarında birey sorunlarını aynı toplumsal çevrenin etkisi bağlamında ele almıştır.¹⁵

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türk tiyatrosunun durumunu, Prof. Dr. Metin And’ın verdiği temel bilgilere dayanarak şöyle özetleyebiliriz.¹⁶ Bu dönemde, Meşrutiyet döneminden kalma topluluklar etkinliklerini sürdürmektedirler. Bu topluluklar sık sık dağılıp yeni adlar altında yeniden kurulmakta, İstanbul’un mevcut tiyatro binalarının birinden öbürüne geçerek ya da sinema salonundan tiyatroya dönüştürülen sahnelerde temsiller vererek varlıklarını sürdürmeye çalışmaktadırlar.

¹⁴ Akşin, a.g.e., s.197.

¹⁵ Sevdâ Şener, (1998), *Cumhuriyet’in 75. yılında Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: s.93.

¹⁶ Metin And, (1983), *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: s.210.

Sevda Şener ise Cumhuriyet'in ilk yıllarında tiyatrodaki işlenen konular hakkında şu bilgileri vermektedir;

Cumhuriyet döneminin başlarında yazarlarımızın büyük bir bölümü yakın geçmişte yaşanan sorunları, eleştirel bir gözle gündeme getirmek eğilimindedirler. Yazarlarımızın modern tiyatro akımlarını yakından izledikleri ve bu akımlardan etkilendikleri görülür. Bu dönemde yazılmış olan yerli oyunları, türlerini, konularını, dikkate alarak, toplum eleştirisi yapan ciddi oyunlar, toplum eleştirisi yapan güldürü türündeki oyunlar, simgecilik, dışavurumculuk, ruhsal gerçekçilik gibi modern akımların etkisinde yazılmış olan, bireysel sorunlara yönelik oyunlar, operetler ve müzik oyunları olarak sınıflayabiliriz.¹⁷

Kırklı ve ellili yıllar iki aşamalı bir değişim ve gelişim sürecinin yaşandığı dönem olmuştur. Bu iki aşamada da iç ve dış siyasetteki gelişmeler günlük yaşamı olduğu kadar kültür ve sanat yaşamını, dolayısıyla tiyatro yönetiminde, sahneyle seyirci ilişkisinde, özellikle de oyun yazarlığında görülmüştür. Atatürk'ün ölümünden bir yıl önce başbakanlıktan uzaklaştırılmış olmasına rağmen, İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçilir. Bu dönemde İsmet İnönü'nün CHP'nin değişmez başkanı ülkenin "Milli Şef"i olarak otoriter ve merkezîyetçi bir yönetim anlayışını benimsediği görülür.¹⁸

İkinci Dünya Savaşı'nın dünyayı kasıp kavurduğu yıllarda, Atatürk döneminin tutarlı dış politikasını sürdüren İnönü, bir denge politikası güderek ülkeyi savaştan uzak tutmayı başarmıştır. Öte yandan, Avrupa'nın savaş yılları sırasında, orduyu hazır durumda tutmak için yapılan harcamalar yüzünden ülke ekonomisi darboğazdadır. Karaborsa, vurgunculuk bir zümreyi savaş zengini yaparken, toplumun geleneksel güçlü sınıfı olan bürokratlar parasal sıkıntıya düşmekte, toplum içindeki itibarlı konumlarını yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplumun çeşitli kesimlerinde yaşanan sıkıntılar basında eleştiri konusu olur. Oklar yönetime olduğu kadar, fırsatlardan yararlanarak duruma ayak uydurabilen serbest meslek sahiplerine ve esnafa çevrilmiştir. Basının eleştirilerine karşı da baskı uygulandığı görülür. Almanya'yla yakın ilişkiler içinde olan Turancılar'a karşı önlemler alınırken, sol düşüncenin gelişmesinden de korku duyulmakta, yayın organlarını kapatma, yazarları cezalandırma yoluna gidilmektedir. Bu gelişmeler Meclis'te muhalefetin güçlenmesi ve 7 Ocak 1946'da

¹⁷Şener,a.g.e.,s.69.

¹⁸ Şener,a.g.e.,s.95.

Celal Bayar'ın başkanı olduğu Demokrat Parti'nin kurulmasıyla sonuçlanır. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti ezici bir çoğunlukla iktidarı ele geçirir.¹⁹

Türk ulusu yine bir dönemin eşiğindedir. CHP'nin İsmet İnönü'nün başkanlığındaki "Milli Şef Dönemi" sona ermiştir. 1950 seçimlerinde oyların yüzde ellisinden fazlasını alan ve 408 milletvekili çıkaran Demokrat Parti iktidardadır. Demokrat Parti yöneticileri, başlangıç yıllarındaki başarılarının sağladığı özgüne karşı kısa süre içinde CHP muhalefetine karşı huzursuzluk duymaya başlarlar. İnönü'nün ordu ve bürokrat destekli gücünü yıpratmak adına katı uygulamalara geçilir. 1951'de CHP'nin muhalefetine karşı huzursuzluk duymaya başlarlar. 1951'de CHP'nin tüm varlığına el konulur. Muhalefete oy veren iller ilçeye dönüştürülerek cezalandırılır. Halkevleri ve Halkodaları kapatılarak bu kurumların mal varlığı hazineye aktarılır. 1954'de Köy Enstitüleri klasik öğretmen okullarına dönüştürülür.²⁰

Basında çıkan eleştirilere karşı da önlemler alınmıştır. Basın mensuplarına savlarını kanıtlama hakkı tanınmaz. "Milli Şef Dönemi" sona erdikten sonra umulan demokratikleşme hareketi gerçekleşmemiştir. Bu gelişmelerin kültür yaşamımızı ve konumuz olan tiyatro yaşamını etkilediği, oyunlara yansdığı görülecektir. Yeni iktidar devraldığı tiyatro ve sanatla ilgili kurumları geliştirmek gereğini duymadığı gibi yeni kuruluşlara, atılımlara da gerek görmemiştir. Özellikle tiyatro bakımından hiçbir katkısı olmamıştır.

Kırklı ve ellili yılların belli başlı şairleri, roman, öykü, deneme yazarları aynı zamanda oyun yazdıkları için oyunlarla öteki yazın ürünleri ana temaları bakımından benzeşirler. Berna Moran'ın bu dönemin romanları konusunda:

1923-1950 arasında Türkiye'de sömürünün, sınıflaşmanın ve tek parti rejiminin getirdiği haksız düzen, romanda da Batılılaşmanın yerini, düzene dönük yeni bir sorunsalın almasına neden oldu diyebiliriz.²¹

Yapılan bu açıklamanın, incelenen oyunların dikkate alındığında, tiyatro yapıtları için de geçerli olduğu görülür. Ellili yıllarda bu gerçek, sahneye önce ahlaki bir duyarlık biçiminde, bir on yıl sonra ise ekonomik ilişkilerle bağlantısı tutularak yazılmıştır. Ellili yılların sonlarında başlatılan baskılar ve bu baskılara karşı düzenlenen

¹⁹ Şener, a.g.e., s.95.

²⁰ Şener, a.g.e., s.96.

²¹ Berna Moran, (1990), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul: s.12.

karşı saldırılar. 27 Mayıs 1960'da ağırlığını albay ve daha alt rütbeli subayların oluşturduğu Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koymasıyla sonuçlanacaktır.

Altmışlı yıllar, siyasal yaşamda olduğu kadar kültür ve sanat yaşamında da hareketlilik yılları olmuştur. 27 Mayıs 1960'ta ordunun yönetime el koyması İstanbul ve Ankara'daki halk, özellikle de öğrenci kitlesi ve aydınlar tarafından olumlu karşılanmıştır. Kırsal kesim halkının ise sessizliğini koruduğu görülür. Askeri yönetim parlamenter demokrasiye dönüş yanlısı olduğu için, öncelikle yeni bir anayasa hazırlamak üzere üniversite öğretim üyelerinden oluşan bir kurula görev vermiştir. 1961'de yapılan parlamento seçimlerinden sonra hiçbir partinin salt çoğunluğu elde edemediği görülür. İsmet İnönü'nün başkanlığında bir koalisyon hükümeti kurulur. 1965'de ise Adalet Partisi, Süleyman Demirel'in genel başkanlığında tek başına iktidara gelir. Bu dönemde birçok kitap, dergi, yazar hakkında kavuşturma başlatılır.

1961 Anayasası ile yeni düzen gelmiştir. Özellikle getirilen düşünce özgürlüğü aracılığıyla 1961 Anayasası tiyatro yazarlığının gelişmesinde de çok etkili olmuş ve hem sayısal, hem nitelik açısından en sağlam oyunlar bu dönemde yazılmıştır. Ayrıca özel tiyatrolar da yine bu dönemde etkilerini arttırmışlardır. Denebilir ki 60'lı yıllar tiyatromuzun en parlak dönemi olmuştur. Altmışlı yıllarda oyun yazarlarımızın verimli, sahne etkinliklerinin hareketli olduğu görülür. Yetmişli yıllarda yaşanan toplumsal karmaşa özellikle özel tiyatroları daha da çok etkilenmiştir. Tiyatro sanatının ideolojilerin savunulduğu bir arena olarak kullanılması, eleştirilmesi, gereken bir durum olmakla beraber, politik ortamdaki coşkunun tiyatroya yeni bir dinamizm kazandırdığı gerçeği de yadsınamaz. Bu dönemde gençler kendi görüşleri doğrultusundaki oyunların sahnelendiği özel tiyatroları doldurmakta oyuncularını coşkulu tepkileriyle yüreklendirmektedirler. Bu ortam yazarları da ateşlemiş, eleştiri boyutu ciddi suçlamalara yönelik oyunlar yazılmış ve sahnelenmiştir. Tiyatro bu dönemde yürekli bir atılımla daha geniş çaplı sorunlara açılmaktadır. A. Yüksel, 1960'lı yılları tiyatromuz açısından "yükseliş" dönemi olarak betimleyerek, döneme ait şu saptamaları yapar;²²

1960'lı yıllar Türk tiyatrosu için her bakımdan bir patlama dönemi olmuştur. 1961 Anayasası'nın getirdiği göreceli özgürlük ortamında hem oyun yazarlığı hem de özel ve ödenekli tiyatrolar bağlamında yaşanan gelişme Türk tiyatrosunun "yükseliş" dönemine getirmiştir. Bir önceki dönemden gelen yazarların deneyim kazandığı, onların kuşağından

²² Şener, a.g.e.,s.142.

ve bir sonraki kuşaktan birçok yazarın tiyatro edebiyatına katkıda bulunduğu, yerli oyun yazarı sıkıntısının artık hiç mi hiç çekilmediği bir dönemdir.²³

Sevda Şener, *Oyundan Düşünceye* adlı eserinde, 1960'lardan sonra yazılan oyunlarda özellikle kadın sorunları üzerinde durulduğunu; gecekondu semtlerinde, kırsal kesimde, kasabalarda yaşayan kadınlara uygulanan baskıların yansıtıldığını ifade ederek, görüşlerini şöyle özetlemektedir;

Bu oyunlarda daha çok tutucu ve yoksul çevre kadınlarının dramına yer verildiği görülür. Kadının köylerde ve kasabalarda kendi eşini seçme özgürlüğünün olmaması, genç kızların dengi olmayan kişilere para karşılığı satılması, koruyacak kimsesi olmayan kadının cinsel yönden sömürülmesi, evlendikten sonra kaynana ve koca tarafından baskı altına alınması, çalışan kadının parasının zorla elinden alınarak dayak yemesi, üzerine kuma getirilmesi, cinsel yönden sömürülmesi gibi kadının katlanmak zorunda kaldığı birçok sorun yazarlarımız tarafından ele alınmıştır.²⁴

Bu dönem birçok önemli tiyatro yazarını barındırmıştır. Metin And *“Başlangıçtan 1983’e Türk Tiyatro Tarihi”* adlı kitabında bu dönemin önemli tiyatro yazarları olarak şu isimleri sıralamıştır:

“Haldun Taner (1915-1986), Güngör Dilmen (1930-..), Melih Cevdet Anday (1915-..), Turgut Özakman (1930-..), Cahit Atay (1925-..), Sabahaddin Kudret Aksal (1920-..), Orhan Kemal (1914-1970), Oktay Arayıcı (1936-1985), Aydın Arıt (1928-..)” dir.²⁵

1968’de Fransa’da başlayıp öteki Avrupa ülkelerine de yayılan öğrenci hareketleri ülkemize de sıçramıştır. Ülke içindeki ideolojik grupların mücadelesi sokağa yansır ve gerginlik tırmanır. Bu ekonomik ve toplumsal huzursuzluk, 1971 askeri darbesiyle ikinci kez demokrasiye ara verilmesine yol açar.

27 Mayıs Devrimi’nde ve 1961 Anayasası’ndan sonra eleştirel bir görüş, önem kazandı. Eleştirinin şiddeti gitgide daha da sertleşti. Özellikle çeviriye dayanan toplumcu yayınlar arttı, bu sayıca bol kaynakların ışığında tiyatronun yeni değerleri ve işlevi, daha açık seçik biçimde tartışıldı. Yine çeviri ve aktarmacılıkta bir çözüm aranıyordu. Tanzimat taklitçiliğine karşı çıkan günümüz aydını, çeviri-toplumcu yayınlar yoluyla yeni bir aktarmacılığa girmişti. Aynı yöntemleri içeren kendi

²³ Ayşegül Yüksel, (1999) , “Cumhuriyet Dönemi Türk Oyun Yazarlığı”, *Cumhuriyet’in 75. Yılında Türk Tiyatrosu*, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul: s.47- 65.

²⁴ Sevda Şener, (1993), “ *Ülker Köksal Toplu Oyunları I*, Boyut Yayınları, İstanbul: s.14.

²⁵ Metin And, (1994), *Başlangıcından 1983’e Türk Tiyatrosu Tarihi*, İletişim Yayınları İstanbul: s.204.

geleneksel tiyatrosunu tanımada Brecht'i, Piscator'u tanıtmıştı. Ülkesinin toplumsal yapısını tanımadan Türkiye'deki egemen sınıflardan, Türk burjuvazisinden söz ediyordu. Kendi Kurtuluş ve Bağımsızlık savaşını yeterince araştırmadan Batı sömürgeciliğinden, başka ülkelerin bağımsızlık savaşından örnekler veriyordu. Bu veriler, belirli reçeteler olarak duyurulduktan sonra, seyirci sayısı 300'ü aşamayan tiyatrolarda hemen bu reçeteye uygun, hızla kaleme alınmış oyunlar, takım oyunculuğunu gerçekleştirmeyecek yetersiz oyuncularla sahneye konuluyor, böylece sınıfsal bilinç veren kışkırtıcı, uyarıcı, sarsıcı, boşalmaya yer vermeyen, devrimci birikim sağlayan, insan tutumunu değiştiren bir tiyatro ortaya çıkarıyordu. Aslında kime, kaç kişiye tiyatroyu dolduran seyirciler zaten bu birikimi yeterince almış kişilerdir. Hangi sorunlara karşı bilinçlidirler.

27 Mayıs darbesinden sonra iki askeri el koyma olayı daha gerçekleşti, onar yıllık aralıklarla. İlki 12 Mart 1971'de verilen muhtırayla başlayan ve iki yıl süren yarı askeri dönemde, Anayasa'da yapılan değişikliklerle Türk demokrasisi büyük yaralar aldı. Böylece geriye bir dönüş gerçekleşmiş oldu. Demokraside yaşanan bu geriye dönüş sanatın tüm alanlarında olduğu gibi tiyatrodada yaşandı.²⁶

Yetmişli yıllar, 12 Mart 1971'de bir askeri darbeyle kesintiye uğrayan demokratik yönetimin yeniden kurulması aşamalarını içeren çalkantılı bir dönemdir. Askeri darbeyle çok partili sistem kesintiye uğramış, Süleyman Demirel hükümetten uzaklaştırılmış, Türkiye İşçi Partisi, Nizam Partisi, meslek odaları, işçi sendikaları, öğrenci dernekleri kapatılır. Toplu sözleşme ve grev hakları askıya alınır. Siyasal tutuklamalar, idamlar dönemi başlamıştır. Bilim adamları, yazarlar, sanatçılar, öğretmenler, öğrenciler, avukatlar, mühendisler yargılanır. Ordu Yüksek Komite Konseyi bu durum karşısında yeniden parlamenter düzene dönme kararı almıştır. 1973 seçimiyle Fahri Korutürk cumhurbaşkanı seçilir. 1973 genel seçimleriyle iki yıl sürmüş olan 12 Mart dönemi sona ermiş olur. CHP'nin en çok oy aldığı seçimlerin sonunda Bülent Ecevit'in başbakan olduğu CHP-MSP koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1975'de Süleyman Demirel'in başkanlığında sağ partilerin kurduğu Milliyetçi Cephe iktidardadır. 1977'deki seçimlerden sonra III. Ecevit Hükümeti iktidardadır. Yetmişli yılların ikinci yarısı ekonomide bunalımın yaşandığı şiddetin tırmandığı yıllar olur.

²⁶ Akşin, a.g.e,s.245.

1979'da ara seçimler sonunda iktidar değişmiş, III. Milli Cephe Hükümeti kurulmuş, fakat toplumun ekonomik ve siyasal durumunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Toplum içinde karşıt görüşlü gruplar arasında çatışmalar ve ölümler artmaya başlamıştır. Bu dönem de bir askeri darbeye, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle sonuçlanacaktır.²⁷

1970'li yılları, tıkanma dönemi olarak nitelendiren A. Yüksel bunun nedenleri ve sonuçları üzerine görüşlerini şu şekilde ifade eder;

1970'li yıllar, 1960'larda üretilenin acımasızca tüketildiği, tiyatromuzu "tıkanma" aşamasına getiren dönem olarak nitelendirilebilir. 12 Mart Dönemi'yle başlayan ve 12 Eylül Dönemi'yle noktalanın 70'li yılların oyun yazarlığının ağırlığı politik tiyatroya kaymıştı. Çoğunlukla topluluklar tarafından oluşturulan oyunlarda slogancı tiyatro öne çıkarken, bir önceki dönemin yazarları-yapıtları daha az çarpıcı olmakla birlikte-üretmeyi sürdürmüş parlak sahne olaylarını ise genç yazarlar yakalamıştır.²⁸

Bilge Erenus yetmişli yılların tiyatro yaşamını, seyircisinin bağlamında "Siyasal ortamın güvensizliğine küsüp, kendi içine gömülme niyetlisi değil Türkiyeli insan. Bir yığın baskıya göğüs geriyor, seçimini korkusuzca açıklama bir an önce yerini, yandaşını bulma titizliğinde."²⁹ sözleriyle betimlemiştir.

Seksenli yıllarda yeni bir askeri darbe yaşanır. 12 Eylül 1980'de Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuş, sıkıyönetim ilan edilmiş, siyasal partilerin, derneklerin etkinlikleri durdurulmuş, yasama ve yürütme yetkilerini üst düzey komutanlar grubundan oluşan Milli Güvenlik Konseyi üstlenmiştir. Bakanlar Kurulu kurularak başına kısa süre önce emekli olan Oramiral Bülent Ulusu getirilir. Başbakan ve ekonomiden sorumlu devlet bakanı Turgut Özal'dır. Seksenli yıllar yeni bir anayasa hazırlanması, halkoyuna sunulmasıyla demokrasiye geçiş sürecini kapsar. 1983 ve 1987 TBMM milletvekili seçimleri yapıları. Seçimlerin sonucunda Anavatan Partisi iktidara gelir. Demokratik hakların yeniden elde edilmesi uzun bir zaman almış, bu arada uygulanan yasaklar, baskılar, tutuklanmalar, sanatı besleyen özgür düşüncenin kısıtlanmasına yol açmıştır. İster istemez bu kargaşa döneminin tiyatro üzerinde de çok olumsuz etkileri görüldü. Bu dönemi tam bir geriye dönüş olarak nitelendirebiliriz.

²⁷ Şener, a.g.e.,s.143.

²⁸ Yüksel, a.g.e., s.57.

²⁹ Bilge Erenus, (1976), *Türk Tiyatrosu Dergisi* Yıl:76, Sayı: 422, Ankara, s.140.

Seksenli yıllar ülke tarihinin demokratik hak ve özgürlükler açısından karanlık dönemi olmuştur.³⁰

1980'li yılları Ö. Nutku, 12 Eylül 1980 askeri harekâtı ile değerlendirmeye alır ve tiyatronun bu dönemde, siyasi çalkantılardan ve bunalımlardan dolayı yeni gelişmeler yaşadığını, kendi yolunu çizmeye başladığını belirtir. Nutku, seksenli yılları tiyatro alanında hareketliliğin yaşandığı dönem olarak görmesine karşın, aynı zamanda oyun yasaklamalarının getirdiği bir durgunluk dönemi diye de adlandırılır.³¹

1980'li yıllar hakkında Ayşegül Yüksel'in *Cumhuriyet Dönemi Türk Oyun Yazarlığı* adlı kitabında değerlendirmesi ise şu şekildedir;

1980'li yılları, oyun yazarlığında nitelik ve nicelik açısından yaşanan bir durgunluk dönemi olarak gören Ayşegül Yüksel oyun yazarlarının bu dönemde, oto sansür uygulamasına girdiklerini söyleyerek, yazılan oyunları, "İçe dönük, soyutlamayı uç boyutlara götüren, görsel-işitsel zenginlikten yoksun, tiyatrodaki yeni bir atılıma ışık yakmayan oyunlardır."³²

Kısaca söylemek gerekirse 60'lı yıllar Türk tiyatrosu açısından en verimli yılların yaşandığı bir dönemdir. Yazarların açıkça düşüncelerini belirtmesi, seyircinin tiyatroya ilgi göstermesi, yapılan çeşitli etkinlikler bunların göstergesidir. 70'li yıllar tiyatromuzun durağanlaştığı, verimsizleştiği bir döneme girmiştir ve 80'li yıllar ise fikir ve düşüncenin açıkça ifade edilemediği, sanatın durma noktasına geldiği bir dönem olmuştur.

³⁰ Şener, a.g.e., s.222.

³¹ Nutku, a.g.e., s.95.

³² Yüksel, a.g.e., s.61.

İKİNCİ BÖLÜM

CAHİT ATAY'IN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

2.1. HAYATI

Cahit Atay'ın babası Mehmet Hamdi Bey İstanbul Nur-i Osmaniye Medrese'si mezunudur. Mehmet Hamdi Bey eğitimini tamamladıktan sonra bir süreliğine Mısır'a gider. İstanbul'a tekrar döndüğünde ise Çorum'da din eğitimi vermek amacıyla görevlendirilir. Çorum'un Alaca kazasında Çerkez bir ailenin kızı olan Nazire Hanım ile evlenir. Cahit Atay, öğretmen Mehmet Hamdi Bey ve Nazire Hanım'ın üç çocuğundan sonuncusu olarak 1925 yılında Çorum'da dünyaya gelir. İlk ve ortaokulu aynı ilde bitirdikten sonra Trabzon, Ankara ve Bursa'da lise öğrenimini sürdürür. Ama o sıralarda tiyatro sevgisi de alıp yürüdüğü için, matematikli lise onu açmamaya başlar. Liseyi yarıda bırakarak, eğitimine devam etmez. Cahit Atay liseden ayrılma sebebini şu şekilde özetler;

Hesabı sevmem hesabım zayıftır. O kadar çok hesap var ki denklemler falan. Sonra lanet olsun dedim. Liseyi bırakma sebebim sırf sayısal dersler. Hesaplı liseyi bırakıp hesapsız tiyatroya geçtim. Tiyatroya geçtim derken biz arkadaşlarla bir tiyatro kurduk.³³

Askerlikten sonra para kazanabilmek için çeşitli işlerle uğraşır. Köy öğretmenliği, meteoroloji memurluğu, avukat kâtipliği gibi işler yapar. 1951'de girdiği Devlet Su İşleri'nde desinatör olarak çalışmaya başlar. 1955 yılında Muazzez Hanım'la evlenir. Ankara'da desinatörlükten emekli olur.

Liseyi bıraktıktan sonra Konya'ya gittim. Şereflikoçhisar'ın Çıkınağıl diye bir köyünde köy öğretmenliği yaptım. O beni çok zenginleştirdi. Meteoroloji memurluğu, avukat kâtipliği yaptım. En son DSİ' de desinatörlükten resim hane şefliğinden emekli oldum. Yapmış olduğum tahsilde belirli bir durum yok ki mühendis değilsin ki mühendislik yapasın. Sırf iş olsun diye bulduğun işleri yapıyorsun. Köy öğretmenliğini Şereflikoçhisar'da, meteoroloji memurluğunu, avukat kâtipliğini de Ankara'da yaptım. Avukat kâtipliğini hukuk fakültesinde Doçent Şakir Bey vardı onun yanında yaptım. Desinatörlük Konya'da başladı e Ankara'da emekli oldum. (Cahit Atay)

2.2. SANATI

Cahit Atay, yukarıda kısaca bahsettiğimiz gibi, eğitilmiş bir aileden gelir. Ne var ki Cahit Atay'ın eğitim hayatı liseyi yarıda bırakmasıyla biter. Eğitim hayatının yarıda kalması herhangi bir meslek üzerine uzmanlaşamamasına sebep olur. Bu durum Cahit Atay için hiçbir zaman bir eksiklik olmaz. Kendisiyle yaptığımız röportajda,

³³ Bkz., Ek-1 *Cahit Atay ile röportaj*, İzmir, 2010. (Bundan sonra Cahit Atay adıyla yapacağımız alıntılarda Ek-1 bölümü kullanılacaktır.)

kendisi için önemli olan unsurun tiyatro olduğunu bu konuda üzüldüğü tek şeyin ise tiyatro eğitimi alamayışı olduğunu ifade etti. Buna rağmen tiyatro sevdasından vazgeçmemiştir.

Cahit Atay'ın tiyatro ile olan ilişkisi çocukluk yıllarında başlar. Müsamerede öğretmenin vermiş olduğu monolog onun için tiyatroya olan aşkının ilk alevlendiği andır. Cahit Atay bu anı röportajında şu şekilde aktarıyor;

Çorum'da Tanyeli İlkokulunda sahneye çıkıp ben varım dedim. Obur diye bir monolog verdi öğretmen, oynadım. Herkes alkışlıyor, sahneye bakıyor çok hoşuma gitti. Sahne ile beraberliğim galiba orada başladı. (Cahit Atay)

Bu andan itibaren tiyatroya karşı vazgeçilemez bir tutku ile bağlanır. Liseyi bıraktıktan sonra halkevlerinde tiyatro ile beraberliğine kaldığı yerden devam eder. Cahit Atay için halkevlerinin büyük önemi vardır.

Halkevleri tiyatro bakımından hayatımda çok önemlidir. Ankara Halkevi özellikle benim gelişimim açısından çok önemlidir. (Cahit Atay)

Bahsettiğimiz üzere Cahit Atay tiyatroya oyunculukla başlar. Fakat bu macera kısa sürer. Oyuncu olamayınca kendini yazmaya, üretmeye verir. Cahit Atay oyunculuktan yazarlığa geçiş serüvenini şöyle anlatır;

Oyuncu olmak için konservatuar sınavlarına girdim. Muhsin Ertuğrul falan vardı. Ankara Devlet Konservatuarı'nı kazanmışım, o zaman ablamla yaşıyordum. Bilmiyorum, ağabeyim rahmetlinin söylediğine göre, yazı gitmiş, ablam tiyatrocunu mu olacak diye kâğıdı yırtmış. O iş öyle kayboldu ve böyle olunca artık bıraktım. Ahmet Kutsi Tecer'e mektup yazdım. Ben oyuncu olmak istiyordum fakat olamadım yine gelmek istiyorum. Lütfen bana yardım eder misiniz? Ahmet Kutsi bana cevap yazdı. Yaşınız bir yıl geçmiş ama gelir de iyi bir şey yaparsanız, bu mümkün olacak dedi. Gittim. Bu sefer kendim yazdım. İyi bir şey yazamamışım, kazanamadım. Kazanamayınca, mademki ben aktör olamadım hepinizi oğlum oynatırım dedim. (Cahit Atay)

Bunun ardından Cahit Atay arkadaşlarıyla 1950 yılında amatör gezginci bir tiyatro olan Yurt Tiyatrosu'nu kurar. Fakat bu tiyatro sadece Ankara'da hizmet verir. Bu sırada ilk amatör oyunları olan "Yaşasın Garsonluk" ve "Bu Şapka Kimin?" i yazar. Cahit Atay bu iki oyunun sıradan komedi olduğunu dile getirir.

"Bu Şapka Kimin" ve "Yaşasın Garsonluk" mısır patlağı gibi konular... Bir güldürü. Bir adam iş bulamıyor. Daha sonra garson oluyor. Garsonlukta bahşişlerden falan para kazanıyor. Burada işsizliği hiciv ediyor. Parasız ama tahsili, terbiyesi olan bir adamın iş bulamayıp garsonluk yapması, kazandığı bahşişlerden, hayatından memnun olması anlatılıyor. (Cahit Atay)

Burada şapka hiçbir şeyin simgesi değil. Güldürü amaçlı yazılmış bir oyun. Fötr bir şapka kayboluyor. Aranıp bulunuyor. (Cahit Atay)

Amatör tiyatro çalışmaları dışında Cahit Atay'ın Ankara'da radyofonik tiyatro çalışmaları da olmuştur. Radyofonik oyunlarını yazarken işlediği konular şunlardır;

O. Henry'nin öyküleri birkaç tane, kendi hayatımız da aile, insan ilişkileri, okul böyle şeyler ama oyunların isimleri yok. (Cahit Atay)

Cahit Atay liseyi yarıda bırakması nedeniyle herhangi bir meslek üzerinde uzmanlaşamaz. Bu yüzden Anadolu'nun farklı yerlerinde farklı mesleklerde çalışır. Farklı yerlerde çalışması eserlerinde işlediği Anadolu'yu ve Anadolu insanını tanımasına imkân sağlar.

Elbette oldu çünkü onlarla beraber yaşadığımız oldu ve herhalde en büyük ağırlığı da öğretmenlik yaptığım Çıkınağıl köyü taşır. Çıkış yeri olarak bizim babamız köylü, eşim Muazzez Biga'da Bülbülova Köyü var oradan gelme. Köylülük bizde her zaman vardı fakat bunu tiyatroya kimse getirmemişti. O insanları orada ben etüt ettim. Yalnız köylüler, köy de değil ki şehre de geliyorlar. Yorganı sırtında iş arayan köylüler falan, sürekli antenim köylü ve köy üzerine açık durmuştur. Bazen düşünüyorum da köy konularını bitirdim mi diye bulamıyorum. (Cahit Atay)

Cahit Atay 1951'de Devlet Su İşleri'ne girmesinin ardından 1959'da ilk oyunu "Pervaneler'i" yazar. "Pervaneler'in" konusu yurt dışında geçmektedir. Bu oyunu yazdıktan sonra eserin ismini "Kader Böyle İstediyi" koyar fakat sonra değiştirir. Cahit Atay bu eserinden sonra yüzünü Anadolu'ya çevirir ve kendi topraklarını anlatan oyunlar kaleme alır. Ta ki "Göğsü Lenin Döğmeli Adam" oyununa kadar.

Tiyatroya uygun bir konu ararken O. Henry'nin "Kader Yolları" diye bir öyküsünü buldum. Baktım çok güzel oyun oluyor yazdım ve adını "Kader Böyle İstediyi" koydum. Sonra pervanelerden bahsettiği için "Pervaneler" koydum. Semiha Berksoy diye bir opera sanatçısı vardı. Çok otorite bir kadındı. Ben muhasebede otuyordum, 'Cahit Atay ne demeye Fransa'ya falan gidersen evladım, bizde yazılacak şey dolu, yok mu bizde konu' dedi. Semiha Berksoy öyle diyince düşündüm ve kurmaya başladım. (Cahit Atay)

Pervaneler oyunundan sonra edebiyat dünyasına adını duyuran en önemli eseri "Pusuda" yayımlanır. Tamamen Anadolu insanının içinde bulunduğu sefaleti, eğitimsizliği ve bunlardan kaynaklanan ezilmişliği konu alır.

Bir ağalık demek, fakir fukaranın sırtından geçinen demektir. Bunlara karşı olduğumuz için ve ağanın yaşantısıyla sergilemiş olduğu hayatı insanlara göstermek için başta ağalığı almak gerekirdi. (Cahit Atay)

Pusuda (1962)'da Köy ağası Yılanoğlu kasabada yazıhane açan Yaşar'ın sevdiği kıza göz koymuştur ve onu öldürtmek ister. Yaşar'ın çocukluk arkadaşı Dursun'u bu işi ikna eder. Fakat Dursun arkadaşını öldürmez, üstelik ağanın kötülüklerini de öğrenir. Dursun ağaya karşı kendini savunurken onu öldürür.³⁴

Yazarın, "Pusuda" isimli piyesinde, kurnaz ağanın oyununa saflığı yüzünden düşmeyen köylü gencin; ağanın hedef gösterdiği arkadaşı yerine yanlışlıkla ağayı vuruşu mizahi şekilde işlenir.³⁵

Cahit Atay, "Pusuda" isimli eserinin "Pervaneler" eserinden daha fazla yankı uyandırmasını şu şekilde dile getiriyor;

Pervaneler'e küçük oda tiyatrosundan ve tiyatrodan, edebiyattan anlayan entelektüeller geliyordu. Pusuda' da böylesine bir memleket sorununu ortaya koydu ki entelektüeller, tiyatro ile ilgilenen hevesli insanların hepsi geldi. (Cahit Atay)

1963 yılında Karaların Memetleri adlı eseri yayımlanır. Bu eser üç bölümden oluşur: Ermiş Memet, Yangın Memet ve Kerpiç Memet'tir. Anadolu insanını burada Memet'ler temsil eder. Ermiş Memet'te Anadolu insanının dini yanlış yorumlamasını, Yangın Memet'te kan davasını, Kerpiç Memet'te ise eşkıya konusunu işler.

Köy oyunlarının en ilginç köydeki trajik temaları komedi tarzında ele alan Cahit Atay'ın; Ermiş Memet, Yangın Memet ve Kerpiç Memet adındaki üç ayrı oyundan oluşan Karaların Memetleri'dir. Ermiş Memet'te rüyasında şıhının emrine uyan ve arkadaşı Ali'yi vuran Memet'i köylü ermiş sayar. Yangın Memet'te kan davası yüzünden öldürmesi gereken arkadaşı İlyas'a Memet bir türlü kıyamaz. Kerpiç Memet ise dağa çıkmak zorunda bırakılan Memet'in nasıl bir eşkıya olduğu gözler önüne serilir.³⁶

Karaların Memet'i birbirinin devamı üç kısa oyundan oluşur. Ermiş Memet'te rüyasında şıhının emrine uyan ve arkadaşı Ali'yi vuran Memet'i köylü ermiş sayar. Yangın Memet'te kan davası yüzünden Memet, İlyas'ı öldürecek, ama hasta olan İlyas'a bir türlü kıyamaz. Kerpiç Memet ise eşkıyalığını anlatır. Yazar aslında trajik olan bu temaları komedi şeklinde işlemiştir.³⁷

1963'de Hamdi ve Hamdi isimli eserini yayımlar bu eserinde hayatlarından memnun olmayan ve isimleri Hamdi olan iki şahsın başından geçenler anlatılır. Bu eserde postacı Hamdi zenginliği arzularken, iş adamı olan Hamdi ise daha sıradan bir hayatı arzular.

³⁴ İnci Enginün, (2000), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.159.

³⁵ Enver Töre, (2009), *Türk Tiyatrosunun Kaynakları, Turkish Studies International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/ 1- II Winter, Erzincan: ss.2315.

³⁶ Töre, a.g.m., s.2314.

³⁷ Enginün, a.g.e., s.159.

Tek çatı altında yaşamının meydana getirdiği sıkıntılar, problemler ve psikolojik gerilimler bu tür eserlerde mercek altına yatırılır. Mesela, Tahterevalli'de alt katta yaşayanlar üst kattaki zengin aileye özenirler; üst katta oturabilmeyi hayatlarının tek ve öncelikli amacı sayarlar. Aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya bu akım devam eder. Hamdi ve Hamdi'de de aynı yer değiştirmelere rastlarız.³⁸

Konusu köyden alınmayan Hamdi ve Hamdi'de zengin Hamdi ile fakir postacı Hamdi, birbirlerinin hayatlarına özenmeleri sonucu yer değiştirmeyle özlemlerini geliştirmeyi hayal ederler ve bunun da kendilerini mutlu etmediği görülür. Oyun bir masal havasıyla canlandırılmıştır.³⁹

1964'de Ana Hanım Kız Hanım isimli eserini yayımlar. Bu eserinde koca baskısına maruz kalan Ana Hanım ile kumasına ve kocasına boyun eğen Kız Hanım'ın başından geçenler anlatılır. Eser daha sonra "Kuma" ismiyle Atıf Yılmaz tarafından sinemaya aktarılmıştır.

Yazarın, Ana Hanım Kız Hanım isimli piyesinde ise aynı adı taşıyan iki kadının, biri eş baskısına diğeri ise kısır kocasına ve kumasına, nasıl yenik düştükleri anlatılır.⁴⁰

Ana Hanım Kız Hanım, köy kadınlarının nesilden nesle geçen ıstıraplarını dile getirir. Mal derdi ve evlat sahibi olmamak, kumayı eliyle kocasına getirmek köylü kadının çilesidir. Kuma da erkeğin erkek evlat dileğini gerçekleştiremez zira gebeliği dış gebeliktir ve kendi camı tehlikedir. Cahit Atay, kara mizahı kullanarak köyün, töreleriyle meselelerini çözmesinin imkânsızlığını işaret eder.⁴¹

1964'de "Ormanda" isimli oyununu yayımlar. Bu oyunda tarla açmak için ormanda ağaçları kesmeye başlayan iki kardeşin başından geçenler mizahi bir şekilde ele alınır.

Ormanlar meselesi eğitilmiş kesimin konuya hassas ve bilinçli yaklaşması sonucu sürekli gündemde tutulmuştur. Cahit Atay'ın Ormanda isimli oyununda topraksız köylüler ile ormanlara bile el koyan ağanın mücadelesi vardır.⁴²

1965'de "Sultan Gelin" adlı oyununu yayımlar. Bu oyununda başlık parası karşılığında ağanın çocuğuna sözlenen genç bir kızın başından geçenler anlatılır. Anadolu'da başlık parası ile mal gibi alınıp satılan genç kızları temsil eden Sultan Gelin'dir. Daha sonra bu eser H. Refiğ tarafından sinemaya aktarılmıştır.

³⁸ Töre, a.g.m., s.2322.

³⁹ Enginün, a.g.e., s.160.

⁴⁰ Töre, a.g.m., s.2319.

⁴¹ Enginün, a.g.e., s.159.

⁴² Töre, a.g.m., s.2315.

Cahit Atay'ın Sultan Gelin isimli piyesi, kızların bir "mal" gibi alınıp satılmasını ironileştirir.⁴³

Sultan Gelin'de de Cahit Atay kadının köyde nasıl bir meta olduğunu acı bir mizahla verir. Ağa satın aldığı güzel Sultan'ı, kocasının ilk gece ölmesi üzerine beş yaşındaki oğluna nişanlar. Sultan çocuğu büyütürse de delikanlı sevdiği kızla kaçır. Ağa bu sefer de Sultan'ı yeni doğan çocuğuyla nişanlar. Bu oyunlarda köy ve cehalet, kadınların içinden çıkamadıkları hapishaneyi kurar.⁴⁴

1966'de Kırlangıçlar adlı eserinde ise eskimiş fikirler yüzünden evlenemeyen kızların içinde bulunduğu durum konu edilir.

Cahit Atay, Kırlangıçlar isimli piyesinde, İbsen'in de tenkit ettiği eskimiş fikirler ve inanışlar yüzünden evlenemeyen kızların durumunu ele alır. Türk toplumunda, büyük kız evlenmeden küçük kızın evlenmesine müsaade edilmez. Bu görüşte olan aileler yüzünden evlenebilme şansını kaçıran ve evde kalan kızların durumları trajiktir.⁴⁵

1967'de Palabıyık adlı eserini, 1968'de Gültepe Oyunları'nı yazar. Gültepe Oyunları'nda konu olarak gece kondu çevresini konu edinir. Karaların Memetler'i gibi üç bölümden oluşur.

Amele Hıdır: Gecekonduyu anlatıyoruz. Kaçak inşaat yapan insanların çektiği sıkıntıyı mizahi bir tavırla anlatıyoruz. Pırlanta Kız: Bir kız var. Bütün eve o bakıyor. Babası annesi oturuyor. Kız kazanıyor, yediyor. Bir aile, kız istemeye geliyor. Fakat ekmeleklerinden olacakları için ailesi kız vermiyor, evlenmesine karşı çıkıyor. Bu terslikte mizah var.

Menekşe Hamit: Hamit ispirto içen bir adamdır. Bu adamcağız ispirto içerken gecekondu hayatı içinde hayatı heder olup gidiyor. (Cahit Atay)

Cahit Atay Amele Hıdır, Pırlanta Kız ve Menekşe Hamit adlarını taşıyan üç kısa oyundan oluşan Gültepe Oyunları isimli çalışmasında, gecekondu çevresini kaynak olarak kullanır.⁴⁶

1970'de "Geristanda Var Bir Polis" adlı eserini yazar. Geristan olarak isimlendirdiği ülke ise Türkiye'dir. Bu eserinde işlediği konuyu Cahit Atay şu şekilde özetler;

"Bir polis memuru, aydın bir adam. Geristan diye bir memleket var, Türkiye. Burada ilerici şeyler düşünen bir polisin dramı. 1950'li yıllarda polisin yaşamış olduğu sıkıntıları anlatıyor. Sağcı- solcu meseleleri polisler kadar dayandığı için, o polisin sıkıntıları iyice belli olur". (Cahit Atay)

⁴³ Töre, a.g.m., s.2224.

⁴⁴ Enginün, a.g.e., s.159.

⁴⁵ Töre, a.g.m., s.2224.

⁴⁶ Töre, a.g.m., s.2321.

1984’de Cennet Ana ve Oğulları’nı yazar. Bu oyunda Köyden kan davası yüzünden kaçan Cennet Ana ve iki oğlu şehre gelir. Şehirde büyüyen bu iki çocuktan biri sağ ideolojiye sahip olurken diğeri sol ideolojiye sahip olur. İki kardeş çatışma sırasında birbirlerine silah çekerler. Kan davasından kaçan Cennet Ana şehirde başka bir bela ile karşılaşmış olur.

1984’de “Mangoma Maskeleri”ni yazar. Bu eseriyle Enka Sanat Ödülü’nü alır. Bu eserinde işlediği konuyu ise Cahit Atay şu şekilde özetler;

Faşizm eleştirisi var. Faşizmi anlatıyor. Bir doktor, bir yabancı delikanlı ve bir kız var. Doktor ilerici, sosyalist biridir. Delikanlı ve kız âşık oluyorlar. Mangomalar faşistler. Kız ve delikanlı birlikte mangomalara yaklaşmaya başlıyorlar. Doktoru yok etmeye çalışıyorlar. Delikanlıyı zorluyorlar ve en son delikanlıda bir faşist oluyor. Doktor öldükten sonra hatalarını anlıyorlar ve doktorun uyarılarını dinlemedikleri için, doktorun mezarına gidip özür diliyorlar. Oyunda dans falan var. (Cahit Atay)

1993’de “Göğsü Lenin Döğmeli Adam” adlı oyununu yazar. Bu oyunu ile 1993 yılı Kültür Bakanlığı Oyun Yarışması Ödülü’nü kazanır. Cahit Atay bu eserin özetini şu şekilde veriyor;

Komünizmden mağdur olmuş, Lenin’i seven bir adamın dramı. Liberalizmle birlikte yaşadığı sıkıntılar. Adam liberalizmi de bilmez aslında varsa yoksa Lenin der. (Cahit Atay)

Cahit Atay 1994 yılında da Edebiyatçılar Derneği Altın Madalya Onur Ödülü’nü alır.

1994’de “Godot’yu Beklemezken” isimli oyununu yazar bu oyunda işlediği konuyu Cahit Atay şu şekilde özetler.

İki kişi var Ahi ile Vahi’dir. Godot ise bunları ezen toplumsal baskıdır. (Cahit Atay)

Daha sonra yazdığı Dalgacı Mahmut Kendine Dön isimli oyununda ise Dalgacı ve Mahmut olarak iki farklı şahsiyetin hayatta tek başına başarısızlığını konu alır. Oyunun sonunda bu iki özellik eskisi gibi Dalgacı Mahmut olarak birleşir.

Kod Adı İvan adlı oyunda ise yasa dışı devrimci bir gruba üye olan şahsın başından geçenler anlatılır.

Kulede Bir Kadın isimli oyununda ise çevresindeki insanların sahte, samimiyetsiz davranışlarından kaçarak, büyüdüğü ilçeye giden kadının başından geçenler anlatılır.

Cahit Atay'ın edebiyat dünyasında ismini duyuran eserlerine baktığımızda işlediği konular hep Anadolu coğrafyası olmuştur. Özellikle bu coğrafyada kırsal kesimde yaşayan Anadolu insanıdır. Anadolu insanının içinde bulunduğu eğitimsizlik, ezilmişlik, fakirlik, başlık parası, eşkıyalık, din istismarı vb. gibi konuları dram, komedi türleri içersinde hicvederek işlemiştir.

Cahit Atay Anadolu'nun bir hazine olduğunu ve Anadolu'daki bu hazinenin yeteri kadar kullanılmadığını ve tiyatroların şehirlerle sınırlı kaldığını dile getirir.

Anadolu bitmez tükenmez bir hazinedir. Yeterli olduğunu sanmıyorum. Bizde biraz burjuva yani şehir edebiyatı, tiyatrosu, sineması vardır. Bu ağır basar çünkü her ne kadar devlet tiyatrosu varsa da, özellikle tiyatro söz konusu olunca, tiyatro yeterince Anadolu'ya, memlekete yayılmamıştır. Birkaç büyük şehir de vardır. Kaldı ki Anadolu da eğlencelerde oyunlar oynanır. Ama parayı veren şehirler olduğu için tiyatrodaki şehir büyümesine girer. Köylü ile ilgili kalan, yapılacak şey, aydınlar, entelektüeller gibi bu işe meraklı kişiler tarafından kabul görmesidir. (Cahit Atay)

Cahit Atay kıvrak bir dil ile yer yer mizahla köylünün özellikle kadınların ve saf insanların ağaların elinde oyuncak olmalarını işler. Eserlerinin sonu genellikle vurucu bir kara mizahla biter.⁴⁷

Cahit Atay'ın konusu Türkiye dışında geçen eserleri “Pervaneler”, “Göğsü Lenin Döğmeli Adam”, “Mangoma Maskeleri”dir. Cahit Atay'ın eserlerini yurt dışında geçenler ve Türkiye’de geçenler diye ayırabiliriz.

Evet ikiye ayırmak doğru. Bir Anadolu'yu konu alanlar, ikincisi yurt dışında ve şehirlerde geçenler diyebilirim. (Cahit Atay)

Oyunlarında önceleri kırsal kesimin temel sorunları arasında yer alan ağa baskısı, kan davası, topraksızlık ve kırsal kesim insanının hayatındaki gelenek ve göreneklerin etkilerini işleyen Atay, daha sonra kırdan kente göç çerçevesinde, kentli olmaya özenen kişilerin kent yaşamına uyum sorunlarını, tedirginliklerini ve giderek başkalaşmalarını yer yer alaycılığa kaçan bir güldürü havası içinde ele aldı.

“Kırlangıçlar”, “Palabıyık”, “Gültepe Oyunları”, “Amele Hıdır”, “Sahildeki Kanepeler”, “Geristan’da Var Bir Polis”, “Dalgacı Mahmut Kendine Gel”, “Kulede Bir Kadın”, “Kod Adı İvan”, “Göğsü Lenin Döğmeli Adam”, “Mangoma Maskeleri”, “Cennet Ana ve Oğulları” adlı oyunları kitaplaşmamıştır.

⁴⁷ Enginün, a.g.e., s.159.

“Sultan Gelin” (yön. H. Refiğ, 1973) ve “Ana Hanım- Kız Hanım” (“Kuma” adıyla; yön. Atif Yılmaz 1974) filme çekilir. Ödülleri; “Mangoma Maskeleri” ile 1984 Enka Sanat Ödülü (mansiyon), “Göğsü Lenin Döğmeli Adam” ile 1993 Kültür Bakanlığı Oyun Yarışması Ödülü’nü kazanmış olup, 1994 yılında da kendisine Edebiyatçılar Derneği Altın Madalya Onur Ödülü verilmiştir.

Yapıtları: Yaşasın Garsonluk (1950), Bu Şapka Kimin (1950), Pervaneler (1959), Pusuda (1962), Sahildeki Kanepe (1961), Karaların Memetleri/ Hamdi Hamdi (1963), Ana Hanım-Kız Hanım/ Ormanda (1964), Sultan Gelin (1965), Kırılmaçlar (1966), Gültepe Oyunları (1968), Geristan’da Var Bir Polis (1970), Palabıyık (1967), Cennet Ana ve Oğulları (1984), Göğsü Lenin Döğmeli Adam (1993), Godot’yu Beklemezken (1994) Dalgacı Mahmut Kendine Gel, Kulede Bir Kadın, Kod Adı İvan, Mangoma Maskeleri’dir.

Cahit Atay’ın yurt dışında beğendiği ve takip ettiği yazarlar. Shakspeare, Delle Parte, Bertolt Brecht, Antony Çehov ve Tolstoy’dur. Türk yazarlardan ise Orhan Asena, Güngör Dilmen ve Musahipzade Celal’dir.

Etkilendim demeyeyim de beğendiklerim var. Evvela Shakspeare bu işin en büyük adamı hatta ben bazen yazarken sıkıntıya düştüğüm zaman Shakspeare’ in oyunu aklıma gelirse o beni açar. Sonra İtalyan Delle var “Size Öyle Geliyorsa Öyledir” diye bir oyunu var. Çok modern bir yazardır. Öylesine modern ki mesela Fransız avangartlarını etkilemiş bir adam olduğu halde o modern anlaşılmaz gibi hali adamı meşhur etmemiştir, pek tanınmaz. Fakat çok mükemmel bir yazardır. Rus Edebiyatı’ndan Antony Çehov’dan etkilendim çünkü Çehov tiyatroya yeni bir hava getirmiş. Çehov, Tolstoy ile yaşamış. Tolstoy’u da çok severim. Brecht de çok güzel oyunları var. Türk tiyatrosundan Orhan Asena, Güngör Dilmen ve Musahipzade Celal eski bir oyun yazarıdır, nefis oyunları vardır. Diğer oyun yazarı arkadaşlarımızın hepsini severim saygım var fakat isimle değil de oyunlarını sayabilirim. (Cahit Atay)

1960 tiyatrosunun önemli isimlerinden olan Cahit Atay seksen beş yaşındadır. Yaşının ve edebi birikiminin vermiş olduğu ustalığı ile günümüz tiyatrosu hakkında şunları düşünmektedir;

Şehirlerde tiyatroya meraklı, tiyatroya seyirci olabilecek insanlar var. Bir takım gözü açık tiyatro yapan arkadaşlar, günahlarını almayayım ama Türk tiyatro oyun yazarları ile pek ilgilenmiyorlar. Hatta hiç ilgilenmediklerini sanıyorum. Çünkü ilgilenseler herhalde benimle bir bağlantı kurarlardı. Adaptasyonlar kolaylarına gidiyor. Mesela New York’ta, Fransa’da oynanmış bir oyunu alıp, getirip burada çevirip oynatıyorlar bir çeviri ile iş bitiyor. Telif hakkı ödenmiyor. Devlet tiyatrosunda yüzde yirmi beş telif hakkımız var. Dışarıdan oyunların alınarak, yeni bir şeyler üretilmeden, oynanması, kopya edilmesi rahatsız edici. Son dönemlerde böyle oynayan oyunumuz yok. Tiyatro dünyada sallantıda ama sanat olduğu için kaldırılamaz. Eski, tiyatro yazarlarına ilgi yok hatta çoğu artık yazmıyor. Yeni oyun yazarı yetişmiyor. Telif hakkı vermemek için kopya, adaptasyon

yapılıyor. Şehir tiyatrosunda, devlet tiyatrosunda sanat yönetmeni abuk subuk insanlar. Yabancılar bilmem kaç yıl Türkiye'ye adaptasyon serbest demişler.” (Cahit Atay)

Cahit Atay ilerlemiş yaşına rağmen halen tiyatro oyunu yazmaya devam ediyor. Tiyatro onun için vazgeçilmez bir tutkudur. Tiyatro tarihimizin bir dönemine damgasını vurmuş bu sanatçı göremediğimiz, ilgilenemediğimiz Anadolu insanını dertleriyle, mutluluklarıyla, inanışlarıyla sahneye taşımıştır. Bu coğrafyayı sahneye taşırken de aynı Anadolu insanı gibi akıcı, saf bir dil kullanmıştır.

2.3. ESERLERİ

Yaşasın Garsonluk (1950), Bu Şapka Kimin (1950), Pervaneler (1959), Pusuda (1962), Sahildeki Kanepe (1961), Karaların Memetleri/ Hamdi Hamdi (1963), Ana Hanım-Kız Hanım/ Ormanda (1964), Sultan Gelin (1965), Kırlangıçlar (1966), Gültepe Oyunları (1968), Geristan'da Var Bir Polis (1970), Palabıyık (1967), Cennet Ana ve Oğulları (1984), Göğsü Lenin Döğmeli Adam (1993), Godot'yu Beklemezken (1994) Dalgacı Mahmut Kendine Gel, Kulede Bir Kadın, Kod Adı İvan, Mangoma Maskeleri'dir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CAHİT ATAY TİYATROLARININ YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

3.1. PERVANELER

3.1.1. Eserin Özeti

Olay Fransa'da yaşayan David ve Yvonne adındaki iki aşkın başından geçenleri anlatmaktadır. Bu iki âşık hayatlarını kaybetmişlerdir. Kader, David'e ve Yvonne'ye elinden geleni yapmıştır. David'e fırsatlar tanımıştır ne var ki David mutlak sondan kurtulamamıştır. Olay, Kader'in bu konuşmalarıyla başlar. Kader, David ve Yvonne'nin cansız bedenlerini getirir ve verdiği şansları göstermek için Tanrı'ya yalvarır. Hayal şeklinde olan David ve Yvonne bir anda canlanırlar. Başlarından geçenleri sergilemeye başlarlar.

Bir gece David, Yvonne'nin yanına gelir. Şiire âşık olduğunu ve onunla evlenemeyeceğini söyler. Yvonne söylediklerine anlam veremez. Çünkü evlilik yaklaşmış Yvonne nerdeyse bütün hazırlıklarını tamamlamıştır. David kendisini pervanelere benzetir. Işığa doğru yönelen ama bir türlü ışığa dokunamayan pervane gibidir. Yvonne böyle konuşmamasını ister. Ne var ki David kararını vermiştir. Onun hayatında sadece şiir vardır. Onu ve şiirlerini anlamayan çobanlık yaptığı köyden gidecektir. Paris'te şiirlerini yayımlayacak ve meşhur olacaktır. Yvonne'ye ısrar eder evlenirse hayatı boyunca yıpranacaktır. Yazdığı şiirler ile onun isteklerini karşılayamayacaktır. Kendisini mutlu edebilecek başka birini bulmasını ister. David, Yvonne'yi cam kenarında bırakır ve oradan uzaklaşır. Yvonne, David'in ardından bakabilir.

Fransa'nın başka bir yerinde bir şatoda bir kız ve adam tartışmaktadır. Bunlar Lucie ve Marki'dir. Marki, Lucie'nin amcasıdır. Marki, Lucie'den nefret etmektedir. Çünkü Lucie fiziksel olarak annesine benzemektedir. Marki'de annesine olan nefretini Lucie'den çıkartmaktadır. Fakat kardeşine yani Lucie'nin babasına bir söz vermiştir. O da Lucie'yi evlendirmektir. Lucie'yi bir kontla evlendirmek ister. Ne var ki Lucie bunu istemez çünkü kont altmış yaşında bir ihtiyardır. Amcası bu duruma çok sinirlenir. Lucie'yi kontun evine götürmesini istediği halde yardımcıları Lucie'yi geri getirmişlerdir. Lucie'nin kontla evlenmemesinin cezası olarak bu adamları dövecek ve işten atacaktır. Lucie bunu istemez amcasına yalvarır. Amcası da ya evlenirsin ya da onları işten kovarım diyerek tehdit eder. Buna tehdide karşısında Lucie yoldan geçecek ilk kişiyle evlenebileceğini söyler. Marki düşünür ve teklifi kabul eder. Yoldan geçecek

ilk kişiyi beklemeye başlarlar. Sonunda biri geçer. Marki, geçen adamın şatoya getirilmesi konusunda adamlarına emir verir. Adam şatoya getirilir. Getirilen kişi David'dir. Marki getirilen kişiye kendisini tanıttırmasını söyler. David kendini tanıtır. Marki, şair olduğunu duyunca şaşırır ve güler. David kendisine bir şiir okumak ister. Marki kabul etmez. Bunun üzerine şatodan gitmek ister. Marki yemeğe kalmasını ister ama David kabul etmez. Marki duruma sinirlenir. David'e vurmak ister ama Lucie mani olur. Marki düşünceleri için süre verir. Bu esnada David ve Lucie evlenmeye karar verirler. Bu evlenme kararını Marki duyduğunda şaşırır ve küstahça Lucie'ye dişiliğinin vermiş olduğu azgınlıktan, David'e ise soylu bir kadın parasına olan düşkünlüğünden bahseden ithamlarda bulunur. David de, Lucie de şatodan ayrılmak istedikleri için bu ithamlara ses çıkarmazlar. Marki yardımcısından nikâh için papazı çağırmasını ister. Bu esnada Lucie üstünü değiştirmek için gider. Lucie üstüne değiştirirken, Marki ve David sohbet etmeye başlar. Marki aslında gaddar ve acımasız bir adam olmadığını ve Lucie'nin annesine olan aşkının onu bu duruma getirdiğini söyler. Bu aşkına rağmen âşık olduğu kadın kardeşi ile evlenmiştir. David öyle olmadığını söylemeye çalışır. Ne var ki Marki dinlemez. Bu esnada Lucie gelir. Lucie bembeyaz bir elbise içindedir. Annesinin gelinliğini giydiğini söyler. Lucie'yi bembeyaz elbise içinde gören Marki adeta çıldırır. Lucie ölen annesine o kadar benzemiştir ki Marki âşık olduğu kadını karşısında görünce kendinden geçer. Lucie'ye hakaretlerde bulunur. Onun bir piç olduğunu söylemeye başlar. Lucie, David'e inanmaması için yalvarır. David Marki'yi yatıştırmaya çalışsa da başarılı olamaz. Sonunda bardağındaki şarabı Marki'nin yüzüne fırlatır. Bunun üzerine Marki düello teklif eder. Lucie amcasının her istediğini yapacağını söylese de her iki tarafı düello konusunda ikna edemez. Sonunda Marki ve David düelloda kozlarını paylaşır. David göğsünden vurularak hayatını kaybeder.

Hayatını bu şekilde kaybeden David'e Kader ikinci bir hak tanır. Onu çok istediği Paris'te bir otel odasında tekrar hayata döndürür. David'in hayali olan şiir yazmak için ortam da hazırdır. Onu burada bulan Lucie ile kaçacakken, krala karşı olan Marki, David'i kullanmaya çalışır. Kral David'in suçsuz olduğuna inanır. Fakat ihtilalciler kralın tahtına oturan David'i kral sanarak öldürürler. Ne var ki bütün olup bitenler David'in Fransa'ya giderken yol kenarında uyurken gördüğü rüyadır.

Uykusundan uyanan David köyüne dönerek Yvonne ile evlenir. David şiir yazma tutkusundan bir türlü vazgeçemez. Yvonne evin bütün işlerini yaparken David

sadece şiir yazar ve Yvonne bu durumdan hiç hoşlanmaz devamlı serzenişte bulunur. David bir gün evlerine gelen görmüş-geçirmiş, okumuş yabancından şiirlerini okumasını ister. Fakat yaşlı adam David'e yanıt olarak çirkin sesli karganın güzel sesli bülbüle özenmeden nasıl yaşadığını anlatır. Bunun üzerine David kendini vurur.

3.1.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1959), *Pervaneler*, Ankara: 85 s. Basılmamış eser. Ankara Devlet Tiyatro Arşivi'nden temin edilmiştir.

3.1.3. Eserin Muhtevası

David şiire âşık bir çobandır. Onun için hayatın anlamı şiirdir. Tek bir ideali vardır. O da Fransa'ya gitmek ve şiirleriyle meşhur olmaktır. Çünkü köyde yaşayan hiç kimse onu anlamamakta ve şiirlerine değer vermemektedir. Bu yüzden evlenmeyi düşündüğü aşkı Yvonne'den ayrılır. Fransa'ya giderken bir yol kenarında uyuya kalır. Rüyasında Fransa'ya giderken ve Fransa'da yaşadıklarını görür. Gitmekten vazgeçer ve Yvonne'nin yanına gelir. Yvonne ile evlenir. Ne var ki onun için bir tutku olan şiirden vazgeçmez. Yvonne evin bütün işlerini yaparken David sadece şiirle uğraşır. Bu durum Yvonne'nin hiç hoşuna gitmez. Bir gün evlerine gelen okumuş, tecrübeli yabancından şiirleri hakkında fikir belirtmesini ister. Yabancı kendisinde yetenek olmadığını, anladığı işle uğraşmasını söyler. Bu fikre dayanamayan David intihar eder.

3.1.4. Eserin Yapısı

Eser üç perdeden oluşan bir dramadır. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.1.4.1. Eserin Olay Örgüsü

-David'in Yvonne'nin yanına gitmesi ve Yvonne ile evlenemeyeceğini söylemesi

-David'in köyden ayrılması ve bir ağacın dibinde uyuyakalması

-Rüyasında Fransa yolunda ve Fransa'da yaşayacaklarını görmesi

-Uyanarak köye geri dönmesi ve Yvonne ile evlenmesi

-Evine gelen yabancının şiirleri hakkında konuşması üzerine David'in intihar etmesi.

3.1.4.2. Şahıs Kadrosu

David: Fransa'nın bir köyünde çobanlık yapan genç bir şahıstır. Hayattaki tek arzusu şiirlerinin tüm Fransa'da tanınmasıdır. Şiire âşık olan bu genç köyde çobanlık yapmaktadır. Yazdığı şiirleri köy ahalisine okumaktadır. Fakat istediği tepkileri alamamaktadır. Tanınmak için tek yolu vardır o da Fransa'ya gitmektir. Evlilik hazırlığı yaptığı Yvonne ile konuşarak ayrılır. Fransa'ya giderken yolda dinlenmek için durduğu bir ağaç altında uyuya kalır. Rüyasında gördüklerinden sonra köyüne geri döner ve Yvonne ile evlenir. Evlendikten sonra evine gelen bir yabancının söyledikleri üzerine intihar eder.

David- "Ya ben şiirlerimi kime okuyacağım. Sabah koyunları götürürken bu keratların arkandan "Çoban şair" diye gülüşüklerini duyar gibi olmayacak mıyım?"⁴⁸

David- "Gitmeliyim... Bu koca dünya şehirler ve insanlarla dolu Vernoya demirleyip kalamam. Başım ve uzak denizler beni çağırıyor. Sana gelince Yvonne..." (s.8)

David- "Yetmiyor. Yetmiyor... Sana her şeyi söylemeliyim. Ben buraların adamı değilim. Ben şan, şeref kazanmak üzere gitmeliyim Yvonne... Meşhur olacağım... Şiirlerim ağızlarda dolaşacak." (s.7)

David- "(Ellerini ovuşturarak) Ah, o kadar heyecanlıyım ki... Bu büyük imtihan olacak (yabancıya) İçime de doğmuyor değil mi hani... Bir gün..." (s.81)

Diğerleri:

Yvonne: David'in evleneceği şahıstır. David'e âşıktır. Evlilik için bütün hazırlıklarını tamamlamıştır. David'in ayrılma isteği üzerine yıkılır. Ne yapacağını bilemez. David köyden ayrılırken arkasından gözü yaşlı bakar.

David ile evlendikten sonra Yvonne'nin hayatında değişen bir şey olmaz. David eskisi gibi şiirlerinin içine gömülmüştür. Yvonne ise evin bütün işlerini yapmaktadır. Bu durum karşısında David'e karşı serzenişte bulunsa da pek fayda etmez.

Yvonne- "Ne talihsizmişim! Her şeyim hazır... Üç gün sonra gelin olacağım. Ne demezler?" (s.7)

Yvonne- "Bırakıp gitmek... Ciddi mi? (David susar) Sana soruyorum David? Beni bırakıp gidecek misin?" (s.7)

David- "Aman Yvonne, bir şair karısı ağzına bunlar hiç yakışmıyor." (s.73)

⁴⁸ Cahit Atay, (1959), *Pervaneler*, Ankara: s.3. Basılmamış eser.; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları bu tekste aittir.

Yvonne- “Ne şair karısı? Hizmetçi...” (s.73)

Lucie: David’in rüyasında gördüğü hayali bir şahıstır. Marki’nin yeğenidir. Anne ve babası yoktur. Amcası Lucie’yi yaşlı bir kontla evlendirmek ister. Ne var ki Lucie kabul etmez. Amcasına karşısına ilk çıkan erkekle evleneceğini söyler. David’in şatonun ilerisinde görünmesiyle David’le evlenmeye karar verir. Fakat David’in amcası ile düellosu sırasında hayatını kaybetmesiyle bu evlilik gerçekleşmez.

David’le Paris’te ikinci defa karşılaştığında ise David’in isyancılar tarafından öldürülmesi yüzünden evlenme arzusu gerçekleşmez.

Marki- “Tıpkı annesi!... (Sert) Kontla evlenecektin.” (s.11)

Lucie-“Evet... Beyaz favorileri neredeyse ağzına girmiş, kambur bir ihtiyarla evlenemedim.” (s.11)

Lucie- “Seni Allah gönderdi sevgili şairim. Ah ne iyi oldu geldiğin. Sen benim için; şair, müzik, hürriyet, saadet, senelerdir. Özlediğim bir hayatın ta kendisisin. (David’i yoklayarak) Çok korkuyorum. Rüya olmayasın. Bu şatonun korkunç odalarında yatarken, rüyalarımı giren, bana elini uzatan bir hayal olmayasın?” (s.11)

Marki: Lucie’nin amcası olan şahıstır. Şatoda yeğeni ile yaşamaktadır. Hiç evlenmemiştir. Lucie’nin annesine âşıktır. Fakat Lucie’nin annesi Marki’nin kardeşi ile evlenmiştir. Lucie annesine benzediği için Lucie’den nefret etmektedir. Kardeşine Lucie’yi evlendireceğine söz verdiği için Lucie’ye tahammül etmektedir. Lucie’yi yaşlı bir kontla evlendirmek ister. Çünkü Marki asiler arasında yer almaktadır. Kont asilere yardım etmektedir. Marki, David’in gerek şatoda düello sırasında olsun gerekse de asiler tarafından öldürülmesinde etkindir.

Marki- “Fakir insanlarmış... Allah dağına göre kar verir... Ya tutar bir tarafları olsaydı, o fakir insanlardan ne korkunç mahlûklar meydana çıkardı. Şımarık keratolar! Ben seni konta gönderiyorum... Onlar; ters yüz buraya dönüyorlar.” (s.11)

Marki- “(Köpürmüş) Pekâlâ tabanca... (Sağ tarafa gidecekken hırsıyla dönerek gelir. David’in karşısına dikilir.) Bir asilin silahıyla ölmek, senin gibi şair bozuntuları için bir şeref olacaktır herhalde. (Sert döner, çıkar)” (s.29)

Kral: Fransa kralıdır. David’in tüm yardımlarına rağmen çıkan isyanda asiler tarafından öldürülür.

Kral- “Çılgın kalk oradan! İşin şakası yok. Dışarıda harp oluyor. Hala beni bile arayıp soran olmadı. Bu meselelerin vahametini gösterir. Demek ki millet başının derdine düşmüş.” (s.61)

Yabancı: Yvonne ve David evlendikten sonra evlerine bir yabancı gelir. Yabancı eğitimli okumuş- yazmış, tecrübeli biridir. David yabancından şiirleri hakkında bilgi almak ister. Yabancı şiirlerini okuduktan sonra David'e çirkin sesli karganın güzel sesli bülbüle özenmeden nasıl yaşadığını anlatır. Bu hikâyeyi duyan David adeta yıkılır. Sonunda intihar eder.

Yabancı- “(Kapıya yönelerek) Hoşça kal oğlum. (Döner, kederli, öyle kalakalmış David'e) Her kuş bülbül olmaz. Ne yapalım? Sen de şiirlerini yaşa... Hemen şimdiden tezi yok... (Tabancayı görerek) Ne güzel de tabanca... Tutuklukta yapmaz... Birkaç kurt öldürerek akşama köye dön oğlum. (ağır ağır çıkar)” (s.83)

David- “Ben bir kargayım ha?” (s.83)

Yabancı- “Evet.” (s.83)

Ayrıca eser içinde isimleri geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Bunlar, kont, hizmetkârlar, köy ahalisi, kralın adamları, asiler ve kaderdir.

3.1.4.3. Zaman ve Mekân

Bu oyunda olayın geçtiği mekânlar Yvonne'nin evi, Vernoya köyü, Marki'nin şatosu, Paris'teki bir otel odası, Kralın bulunduğu şato, Yvonne ile David'in evidir. Genel olarak mekân ise Fransa ve Fransa'nın başkenti Paris'tir.

Zaman olarak elde edebilecek kesin bir tarih yoktur. Ancak vaka zamanının ne olduğu konusunda yine eserden hareket ederek söyleyebileceğimiz şeyler var. Bunlar Marki'nin şatosu, Kral'ın şatosu, kont ve şövalye gibi terimler bize vaka zamanı olarak Ortaçağ dönemini düşündürüyor. Anlatma zamanı ise 1959 yılıdır. Eser ilk olarak bu tarihte yayımlanır.

3.1.5. Eserin Dili

Eserin bütününde şahıslar düzgün bir dil kullanmaktadır. Fakat eserde kötü şahıs durumundaki Marki argo kelimeler kullanmaktadır. Yazar eserde Marki'nin kötü şahsiyetini vurgulamak için argo kullanmıştır.

Marki- “(David'e) Sıkı tutunun mösyö Mignot, karınız, o kadının bir şövalyeden peydahladığı piçtir.” (s.27)

David- “Piç!” (s.27)

Marki- “Evet, Piç!” (s.27)

Lucie- “Seni Allah gönderdi sevgili şairim. Ah ne iyi oldu geldiğin. Sen benim için; şair, müzik, hürriyet, saadet, senelerdir. Özlediğim bir hayatın ta kendisisin. (David’i yoklayarak) Çok korkuyorum. Rüya olmayasın. Bu şatonun korkunç odalarında yatarken, rüyalarımın giren, bana elini uzatan bir hayal olmayasın?” (s.11)

David’in kullanmış olduğu bir cümle eserin inandırıcılığını kaybettiriyor. Bir Fransız’ın böyle bir cümle kurması eserin vaka zamanına ve mekânına uymamaktadır.

David- “Estagfurullah... Bana şeref veriyorsunuz.” (s.22)

3.2. PUSUDA

3.2.1. Eserin Özeti

Oyun, Anadolu’nun herhangi bir köyünde geçer. Yılanoğlu isminde köylüyü kullanan kurnaz, fırsatçı bir ağa vardır. Bir gün yanında çalışan köy ahalisinden Dursun’u çağırır. Dursun, ağadan korkan ve aynı zamanda ağaya saygı duyan eğitimsiz bir insandır. Ağa, Dursun’dan Yaşar’ı vurmasını ister. Yaşar ise eğitim almış, zeki ve mantıklı bir insandır. Ağa, Yaşar’ın köyde kendi düzenini sarsacağını düşündüğünden ve Yaşar’ın sevgilisi Zehra’da gözü olduğu için onu vurdurmak ister. Dursun’u Yaşar’ı vurması durumunda sınıf atlayacağı ve kayda değer bir insan olacağı konusunda telkinlerde bulunarak ikna eder. Ağa ilerde dinleneceğini silah sesini duyduğunda geleceğini söyleyerek ayrılır. Yaşar’ı vurmak için köy yolunda pusuya yatan Dursun uyuya kalır. Dursun’u yol kenarında fark eden Yaşar yavaşça Dursun’a yaklaşır ve Dursun’un silahını saklar. O sırada uyanan Dursun silahını arar. Yaşar silahı sakladığı yerden çıkarır ve Dursun’a verir. Silahı alır almaz Dursun namluyu Yaşar’a çevirir fakat Yaşar’ı vurmak için geçerli bir sebep bulamaz. Yaşar dost olduklarını ve ağanın oyununa gelmemesini söyler. Dostlukları için havaya ateş etmesini ister. Havaya ateş eder etmez havadan kâğıtlar yağar. Yaşar silahı sakladığı sırada silahın içine kâğıt sıkıştırmıştır. Dursun olayı kavrayamaz bu esnada Yaşar gitmiş ve ağa gelmiştir. Ağa, Yaşar’ı vurmadığını anlayınca sinirlenir. Dursun olayı açıklamaya çalışır fakat ağa inanmaz. O da kanıtlamak için silahı ağanın üstüne yöneltir ve ateş eder. Silahın içinde kâğıt kalmadığı için silah ateş alır ve ağa ölür. Şaşkına dönen Dursun ne yapacağını şaşırır. Ağa ölmüştür. Dursun kendisi için ideal biri olan ağanın ölmesine hem şaşırır hem de ünlü bir insan olacağı için sevinir.

3.2.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1962), *Pusuda*, Türk Kùltür Dernekleri Tiyatro Yayınları, Ankara: 26 s. Eser daha sonra Bilgi Yayınevi tarafından 1966, 1971 ve 1980 tarihlerinde olmak üzere üç kez daha yayımlanmıştır.

3.2.3. Eserin Muhtevası

Pusuda, cahil halk üzerindeki ağanın etkisini hicvederek komik bir üslupla ele alan eserdir. Toplumsal bir sorun olan ağalık ve bu ağalık sistemi altında ezilen halkı konu alması esere karşı ilgiyi arttırmıştır.

Eser, konusu, dili, şahıs kadrosu, mekânı ve mizah anlayışı olarak yerli bir oyundur. Anadolu coğrafyasındaki ağalık konusunu işlerken, yıllarca süre gelen Anadolu'daki halkın eğitimsizliğinden, kandırılmasından mizahî bir tarzda bahseder.

Cahit Atay konun işlenmesinde ve sonuca bağlanmasında hep saf Dursun üzerinden hareket eder. Kandırılarak Yaşar'ı vurması istenen Dursun, bu sefer saflığı sayesinde farkında olmadan ağayı cezalandırır.

Yazar ciddi bir toplumsal problem olan ağalığı ve taşradaki eğitimsizliği mizahi bir şekilde işleyerek konuyu yumuşatmış ve güldürürken düşündürmüştür.

3.2.3.1. Sosyal Tarafı

Eserde sosyal olarak işlenen konu Anadolu, ağalık, eğitimsizliktir. Anadolu coğrafyasına olan bu eğilim özellikle II. Meşrutiyet'ten sonra başlar. "Memleket Edebiyatı" olarak da adlandırılır. Cahit Atay, dönemin güncel sorunlarından olan ağalık sistemini ele almıştır. Anadolu'nun eğitimsiz kalan halkı üzerinde ağanın fırsatçılığını işlemiştir. Eserde eğitimsiz saf halkı Dursun temsil etmiştir. Eğitimli, mantıklı, açık fikirli halkı ise Yaşar tiplemesi temsil etmiştir. Ağanın oyununu fark eden bu konuda Dursun'u uyaran eğitim almış şahıs Yaşar olmuştur.

3.2.4. Eserin Yapısı

Eser bir perdelik kısa bir komedidir. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.2.4.1. Eserin Olay Örgüsü

Dursun'un cahilliğinden istifade eden Yılanlıoğlu'nun, ona kurduğu düzenin karşısında olan ve halkı kendine karşı bilinçlendirmek isteyen Yaşar'ı vurdurmak istemesi.

Bu Olay örgüsünü meydana getiren metin halkaları ise;

- Dursun'un Yılanlıoğlu'nu çok cesaretli ve bilgili bir insan olarak görmesi
- Ağa'nın bundan faydalanarak Yaşar'ı vurursa kendisi gibi önemli bir insan olacağını söyleyerek Dursun'u kandırması.
- Yaşar'ı vurmak için tümsekte siper alan Dursun'un uyuyakalması ve Yaşar'ın gelip okulda söyledikleri şarkıyı söyleyerek Dursun'u uyandırması.
- Yaşar'ın Dursun'a kandırıldığını söyleyerek onu ikna etmesi,
- Havaya ateş eden Dursun'un Yaşar'ı vurduğunu sanan Yılanlıoğlu'nun Dursun tarafından kazayla vurularak kendi kazdığı kuyuya düşmesi.

3.2.4.2. Şahıs Kadrosu

Eserde aksiyoner durumda üç şahıs vardır: Yaşar, Yılanlıoğlu ve Dursun. Oyunda Yaşar eğitimi, Yılanlıoğlu kin ve düşmanlığı, Dursun ise cehaleti temsil eder.

Yaşar: Köy ahalisinden olan fakat dışarıda eğitim almış, açık fikirli bir şahıstır. Yazar Yaşar üzerinden olması gereken Anadolu insanını tasvir eder.

Yaşar- "Dedim ya dedikodu... laf... Zehra, Rıza'nın dükkânına alışverişe gidince bir şey oluyor sanırlar. Gerilik..."⁴⁹

Yaşar aynı zamanda idealist biridir. Aldığı eğitimi doğduğu topraklar için kullanmak, kasabasına hizmet etmek istemektedir.

Yaşar- "Benim yok mu? (Hayalleyerek) Yazıhane açacağım... Kasabanın hizmetine vereceğim kendimi..." (s.24)

Yaşar'ın diğer bir özelliği ise ağanın aldatmalarına karşı köylüyü uyarıcı, doğruyu gösteren şahıs olmasıdır.

⁴⁹ Cahit Atay, (1962), *Pusuda*, Türk Kültür Dernekleri Tiyatro Yayınları, Ankara: s.26; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.

Yaşar- “(Başımı sallar) Hayır. Dayımdan dinledim. O işin esası şu: Yılanoğlu yaptırmış da... Sonra babamın üzerine atmış.” (s.24)

Yaşar- “Mahkeme zabıtlarına bakabilirsin arkadaş.” (s.25)

Yılanoğlu: Köyün ağasıdır. Köyde kendi yönetimi altında bir düzen kurmuş bu düzene karşı gelen ve gelebilecek herkese düşmandır. Kendini beğenmiş, birkaç kişiyi öldürmüş, kıskanç, eğitimsiz kötü biridir. Eğitimsizliğine rağmen maddî gücü ve zalimliği ile köy ahalisi üzerinde nüfuz sahibidir.

Ağa- “Ağalık bana gökten zembille inmedi ya... Gayretimizle, anılmızın teriyle kazandık. Ne sandın? Bir-ikisini devirdik de ondan! Hem sokak ortasında... Çarşı içinde... Yedi sülâleme yetecek vukûat işledim ben. Oğullarımın oğulları sırtüstü yatsın. Kollarına dokunamazlar (ara) Ya sen?” (s.5)

Dursun: Köy ahalisinden ağanın yanında çalışan fakir, eğitimsiz, saf bir şahısdır. Yazar Anadolu insanın içinde bulunduğu durumu bu şahıs üzerinden dile getirir.

Dursun- “(Heyecanla ağanın eline sarılıp öperek) Ağam... Biricik ağam... Kul, köle olayım sana ağam. Ulan bi de Yılanoğlu kalpsiz derler. Namıssız herifler...” (s.16)

Özellikle Dursun’un fakirliğini, çaresizliğini, toplum içersinde dikkate alınmamasını, ağanın konuşmaları üzerinden izleyiciye aktarır.

Ağa- “Adam ol, adam! Bostancılıktan iş çıkmaz. (Nutuk verir gibi) Ulan sizde şeref yok mu? Ulan sizde namus yok mu? Ulan sizde haysiyet yok mu? Ne koyun heriflersiniz siz ulan!” (s.14)

Ağa- “Diyelim kahveye çıktın kim takar seni? Bostanda dura dura bostan korkuluğu olmuşsun. Kafalarını çevirip bakmazlar sana... Ha sen, ha çarşıdaki kasabın iti... (ara) Ya ben?” (s.14)

Ayrıca eser içinde isimleri geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Bunlar, Yaşar’ın evlenmeyi planladığı Zehra, köy ahalisinden Çorapçı Rıza ve Zehra’nın annesi olan Dul Karı’dır.

3.2.4.3. Zaman ve Mekân

Bu oyunda anlatılan olayların geçtiği mekân bir yol kenarıdır. Burası köye yakın bir yol olduğu için mekân olarak köy çevresi diyebiliriz.

Zaman olarak elde edebilecek kesin bir tarih yoktur. Fakat oyunun başında güneşli bir sabah olduğu şeklinde bir açıklama vardır. Olaylar çok kısa sayılabilecek bir

sürede başlar ve biter. Ancak vaka zamanının ne olduğu konusunda yine eserden hareket ederek söyleyebileceğimiz şeyler var. Yaşar'ın aldığı eğitim. Dursun ve Yaşar'ın köy okulunda öğrendikleri şarkı, Yılanlıoğlu'nun düşünceleri bize vaka zamanı olarak erken Cumhuriyet dönemini düşündürüyor. Anlatma zamanı ise, 1962 yılıdır. Eser ilk olarak bu tarihte yayınlanır. Öğrenme zamanı için şunu söylemek gerekir. Yazar kendi devrine ait olumsuzlukları anlatmıştır. Yazarın sanat anlayışı bu tip konuları gündeme getirmesine vesile olmuştur.

3.2.5. Eserin Dili

Eserde üslup olarak yerel ağız ve argo kullanılmıştır. Özellikle Dursun ve Yılanlıoğlu eğitim almadıklarının göstergesi olarak yerel ağzı kullanmaktadır. Fakat Yaşar eğitim almış, kültürlü bir tiptir. Onu konuşmaları İstanbul Türkçesi ile verilmiştir. Yani oyunda herkes kendi sosyal statüsüne uygun olarak konuşur:

Ağa- “Nerdesin ulan?” (s.12)

Dursun- “Var... Var... Benim gafa işte. Ağa kısmına bayırda dağda koşturmak yakışır mı bize? Sen heç tatlı canını üzme... Kös gel bi ağaca” (s.12)

Yaşar- “Biliyorum. Işık bekleyen kasabam da yoluma bakıyor... Gitmeliyim... Düğüne beklerim Dursun! Düğünümüze!” (s.28)

3.3. KARALARIN MEMETLERİ

3.3.1. Eserin Özeti

3.3.1.1. Ermiş Memet

Memet ve Ali, Karalar köyünde yaşayan iki sıkı dosttur. Geçimlerini tarlada çalışarak sağlarlar. Ali inancını mantığı ile bütünleştirirken, Memet hurafelere inanan bir şahıstır. Ali ve Memet tarlada çalışırken, Ali bir yılan görür ve hemen öldürmek ister. Memet ise silahın önüne atlar. Bu sırada yılan kaçır. Ali çok kızır. İleride yılanın sokabileceğini, bu yüzden öldürülmesi gerektiğini ifade eder. Memet yılanın canı olduğunu dokunmamasının gerektiğini dile getirir. Ayrıca Çopur Hoca'nın yazdığı muska sayesinde ona hiç bir kötülüğün bulaşmayacağını söyler. Ali silah ateş aldığı anda muskanın hiçbir işe yaramayacağını dile getirir. Memet ise bütün saflığı ile buna karşı çıkar muskanın Çopur Hoca gibi değerli bir şahsiyet tarafından verildiğini söyler. Ali'nin gittiği yolun yol olmadığını, hata yaptığını anlatır. Ali ise kimse için bir kötülük yapmadığını ama zararlı mahlûkatın öldürülmesi gerektiğini yineler. Çopur Hoca'nın av

hayvanlarını nasıl yediğinden bahseder. Bu durum üzerine Memet, Ali'den sözlerini geri almasını ve tövbe etmesini ister. Ali ise bu muhabbetten sıkılmıştır, vakit geçirmeden tarla işine girişilmesi gerektiğini söyler. Zaten tarla kurak ve kayalıktır. Memet de serde köylülük olduğundan sesini çıkarmaz. Tarlanın bereketlenmesi için Çopur Hoca'nın getirdiği mübarek toprağının bile kâr etmediğini söyler. Ali kızarak, Çopur Hoca'nın bu iş için para alıp almadığını sorar. Memet yine bütün saflığı ile aldığı söyler. Ali ise onun mübarek bir toprak olmadığını Çopur Hoca'nın toprağı Sarı Veli'nin tarlasından aldığı söyler. Memet bunun iftira olduğunu dile getirir. Ali kızarak şahitlerin olduğunu bu olayı kanıtlayabileceğini ima eder. Ne var ki Memet inanmamakta ısrar eder. Laf anlatamamanın ve açlığın verdiği sinirle Ali kızar. Memet yine pirlerden, evlialardan örnek vererek ramazanda susuz, ekmezsiz nasıl dayandıklarından bahseder. Ali, sığağın ve Memet'in saflığına sinirlenerek söylenir. Memet Ali'yi tekrar uyararak bu yoldan dönmesini ister. Sığağın ve çalışmanın vermiş olduğu yorgunlukla ikisi de uyuka dalar. Memet bir anda büyük bir heyecanla uyanır ve müjdelers olsun diye bağırır. Sese uyanan Ali yemek geldi sanır, ne var ki Memet silaha uzanır ve şükürler olsun kurtulduk diye haykırır. Ali bir anlam veremez yılanı vuracağını sanır fakat Memet yılanı vurmeyeceğini söyler. Pirin emri ile Ali'yi vuracağını şimdi ayrılacaklarını ama mahşerde bulaşacaklarını anlatır. Ali'nin şaşkınlığı giderek artar, Memet pirin emri olduğunu yineler ve bu sayede artık Ali'nin günah işlemeyeceğini söyler. Kendisine çile yolunun düştüğünü ona ise cennetin yolunun açıldığını söyler ve Ali'yi vurur. O sırada Dudu gelir. Dudu Ali'yi uyuyor Memet'i ise dua ediyor sanır. Arkasından Ali'nin eşi Ayşe gelir. Aralarında konuştuğundan sonra yemek için eşlerine seslenirler. Dudu, Ali'nin öldüğünü fark edip çığlık atmaya başlar. Ne Ayşe ne de Dudu olayı Memet'in yaptığı konusunda fikir yürütmezler farklı olasılıkları düşünürler. Memet vurduğunu itiraf eder. Memet'in itirafı üzerine Ayşe'nin gözü döner. Memet'i tehdit eder ve Mehmet'e vurmaya başlar. Memet bu olaydan gayet memnundur çünkü pirin bahsettiği çile başlamıştır onun gözünde. Dudu eşini korumak ister ve Ayşe'yi engellemeye çalışır. Ayşe her ikisinden de davacı olacağını söyleyerek ayrılır. Dudu Mehmet'in böyle bir şey yapacağına ihtimal vermez ve Ali'den tüm köyün yaka silktiğini söyler. Memet ise kendinden geçmiştir hiçbir şeye tepki vermez. O sırada ileriki tarlada çalışan iki orakçı çıka gelir. Bir kadının kocasının öldürüldüğünü bağırarak gittiğini söylerler. İki orakçı olayla ilgili kendileri arasında tartışır. O sırada

Memet kendinden geçmiş bir şekilde şihın emri ile yaptığını mırıldanır. Bu sözün üzerine eşi Dudu ve orakçılar Memet'in eline kapanırlar. Mübarek bir şahsiyet olduğunu söylerler. Orakçılar Memet'i kurtarmak için Ali'ye intihar süsü vermek isterler ama Memet engel olur. Bunun üzerine birinci orakçı cinayeti üstüne almak ister Memet gibi bir ulu bir şahsiyeti kurtarmak için ama Memet yine engel olur. Ayşe yanında iki jandarmayla çıkagelir. Jandarma sorgulamaya başlar. Birinci orakçı suçu üstüne alır. Birinci jandarma cinayetin sebebini sorar. İkinci orakçı hemen müdahale eder ve onun kendi bitini dahi öldüremeyeceğini söyler. Jandarma ve orakçılar katil konusunda tartışırlar. Bu sırada Memet, pirin emriyle öldürdüğünü tekrarlar. Ayşe sevinerek eşinin şehit olduğunu düşünür ve Memet'in elini öpmek ister. Ayşe jandarmadan Memet'i köy içinde geçirmesini böylece komşuların bir ermiş görmesini ve tarlaya, bostana, ekmeğe, aşa bereket geleceğini söyler. Birinci jandarma engel olur, bunların safsata olduğunu söyler. Dudu jandarmaya çarpılacağını günaha gireceğini söyler. Jandarma dinlemez ve Memet'i alıp götürürler...

3.3.1.2. Yangın Memet

Karalar köyü sakinlerinden İlyas oldukça hastadır. Evde tek başına yatmakta ve ızdırap çekmektedir. Tanrı'ya canını alması için yalvarmaktadır. Dışarıda silahlı birisi ise onu izlemektedir. O sırada sezinlemiş gibi kan davalısı Gamalı'nın oğlundan bahseder ve gelse de canımı alsa hem o kurtulur hem ben kurtulurum der. Bu sırada İlyas'ın eşi Hatice gelir. İneğin kunnadığından (yavruladığından) bahseder. İlyas hiç ilgilenmez çünkü acı çekmektedir. Annesinin nerde olduğunu sorar. Hatice anasının bostana gittiğini ve Ali'nin orda bostan beklediğini söyler. İlyas gidip annesini getirmesini ister. Hatice de sanki dışarıdakini görmüş gibi Gamalı'nın oğlundan bahseder. İlyas, Gamalı'nın delikanlı bir babayiğit olduğu için yalnız bir adama hiçbir şey yapmayacağını söyler. O sırada dışarıdaki adam nişan almıştır, bu sözü duyunca silahını indirir. Hatice yine de ikna olmaz ama gitmek zorundadır ve evden ayrılır. Dışarıdaki de evden ayrılacakken İlyas'ın yardım isteyen sesini duyar. Testiyi doldurup içeri girer. İlyas'a su içirir bu esnada İlyas'ın alnındaki havlu yüzüne düşmüştür. İlyas kimin su verdiğini göremediğinden tahminlerde bulunur. Dışarıdakinin gözü bir anda karşıdaki kanlı gömleğe takılır, eli silaha gider ama vazgeçer. Sonra gömleği alır ve İlyas'ın yüzüne fırlatır, dışarı çıkar. İlyas da arkasından çıkar. Gelenin Gamalı'nın Memet olduğunu fark eder. Memet gitmeye niyetlenir ama İlyas seslenip, gitmemesini

söyler. Memet, İlyas'ın anası ve karısı ile karşılaşmak istemediği için onlar gelinceye kadar kalıp sigara içmeyi kabul eder. Memet ve İlyas konuşmaya başlar. Memet anasından, bacısından, akrabalarından ve Emine'den bahsederek uzaklara bakabilir. İlyas bir derdi olduğunu hisseder ver sorar. Emine'ye âşık olduğunu söyler. Memet kızın gönlü var emme ailesi aradan mahpusluğu çıkarmamı istiyorlar der. İlyas o zaman kaçır kızını der. Memet, Emine'nin de aynı fikirde olduğunu söyler. İlyas kendisinin de aynı durumları yaşamış olduğundan bahseder. Anam önüne kanlı gömleği atar, Hatice kanlıyı öldürmeden olmaz derdi, der. Kanlı gömleği alır ateşe atar ve göğsünü açarak vur der. Memet bir an tereddüt eder ama yapamaz. Memet kanlısını öldürmesini isteyen Ömer emminin babasının ölümünden sonra tarlalarını aldığını söyler. Anasını, kardeşinin çocukları aç kalır demesine rağmen dinlemediğinden bahseder. Sonra laf kan davasının başladığı olaya gelir. Olay bir düvenin güzelliğinden, besililiğinden çıkmıştır. Her ikisi de kendi dedesini savunmaya başlar sanki yıllar önceki olay tekrarlanıyordur. Sert bir şekilde kavga etmeye başlarlar. İlyas Memet'in anası hakkında konuşunca Memet hepten sinirlenir ve silahını çeker. O sırada içeri Hatice girer ve Memet'in başına sopayla vurarak bayıltır. Sonra Gamalı'nın Memet olduğunu fark eder ve yetişmeseydi kocasını öldüreceğini söyler. İlyas Memet'i öldü sanıp, yerinden doğrulur ölüp ölmediğine bakar. Memet'in bayıldığını, kalbinin attığını söyler. Hatice İlyas'ın yerinden kalkmasına şaşırır. İlyas Memet'i kaldırılması gerektiğini söyler. İlyas ve Hatice Memet'i kaldırarak yatağa yatırır. İlyas yatırdıktan sonra oğlanın âşık olduğunu söyler. Hatice merakla kime olduğunu sorar. İlyas, Emine olduğunu söyler ama kızını vermediklerini, kan davasını şart koştuklarını söyler. Hatice geçmişten ders almışçasına üzülerek, cahillik olduğunu kendisinin de böyle bir istekte bulunduğunu ancak pişman olduğunu ifade eder. İlyas, Memet'in kara sevdasına bir çare bulmak ister. Hatice örtüsünü toplar, Ayşe anaya bir sorayım der ve tam çıkacakken Satı içeri girer. Hatice'ye nereye gittiğini sorar Hatice hiç diye seslenir. İlyas'ı yalnız bırakıp çıkmasına kızar. Hatice İlyas'ın kendi istediğini söyler. Satı, Hatice'ye kızarak bizde gelin kısmı cevap vermez der. Satı, İlyas'ın ayakta olduğunu görünce sevinir. İlyas kekeleyerek Gamalı oğlu der. Satı bir an hiddetlenir ve korktuğunu sanır. O sırada Memet başına vurulmasından dolayı inler. İlyas ölmediğine sevinirken, Satı sese kulak verir ve kim olduğunu sorar. İlyas bir garip âşıktır, siz yokken bana su verdi der. Satı değerli bir şahıs olduğunu sanarak işte oğul sen bu zatın suyu sayesinde ayağa kalktın

der. Arkasından anasının yatmasını ister. Satı çırayı söndürür Hatice'nin yanına yatar ama uyumak istemez. Çünkü o zatı görmek istemektedir. İlyas uyumasını sabah anasına haber edeceğini söyler. Satı ve Hatice uyuya kalır. Akabinde Memet başını tutarak uyanır. İlyas Memet'in kalktığını görerek, uğurlar ola Memet diye seslenir. Memet hırsıyla kapıyı açıp, dışarı çıkar. Ellerini cebine sokup büzülerek geldiği gibi evden ayrılır...

3.3.1.3. Kerpiç Memet

Karalar köyünün yakınında bir karakol vardır. Karakolda Recep adında karakolun getir götür işlerine bakan birisi vardır. Karakola bir köylü gelir. Köylü sıkılgandır ve o sırada dışarıda silah patlamıştır. Köylünün sıkılganlığına bir de korku eklenir. Karakolda sadece Recep vardır. Duyulan silah sesini küçümseyerek, silah attın mı Kerpiç Memet gibi atacaksın der. Köylü, Kerpiç Memet'i merak eder. Recep, Kerpiç Memet'in cesaretinden ve yiğitliğinden bahseder. Bunun üzerine köylü çıkmak ister ama Recep köylüyü azarlar ve çıkmasına izin vermez. Köylüye soyulduğun için gelip şikâyet eden sen değil miydin? der. Köylü kendisi olduğunu ancak bir canı olduğunu onu da Kerpiç Memet'e veremeyeceğini söyler. Recep, Kerpiç Memet'in senle ne işi olur? diye sorar. Köylü bu soruyu cevaplamaz. Recep soyan kişiyi eşkâlini sorar. Köylü eşkâli veremeyeceğini söyler. Gitmek ister tekrar mani olurlar. Bunun üzerine köylü kendisini Kerpiç Memet'in soyduğunu söyler. Recep, Kerpiç Memet'le başından geçen bir olayı anlatırken içeri Kara Dayı girer. Recep hemen konuyu kapatır. Kara Dayı, Kerpiç Memet'in köylüsüdür. Recep'le önceden tanışırlar. Recep köylünün derdini anlatır. Kara Dayı köylünün konuşmalarından Kerpiç Memet'i kastettiğini anlar. Köylüye Kerpiç Memet'in yapmayacağını çünkü onun fakirlere dokunmadığını, zenginlere eşkıyalık ettiğini söyler. Köylü soyulduktan sonra yanındakilerin “Yaşa Kerpiç Memet” diye bağırdıklarını söyler. Bunun üzerine Kara Dayı, Kerpiç Memet'i karalamak isteyen başıbozukların bunu yapmış olacağını ifade eder. Recep, Kara Dayı'ya bu durum hakkında Kerpiç Memet'e haber etmesini ister. Kara Dayı, Kerpiç Memet bu olayı hemen çözer ama Kerpiç'in işi gücü vardır, der. Kara Dayı, Fatma Gelin'in ona yardım edebileceğini söyler. Recep, Fatma Gelin'in Kerpiç Memet'e yanık olduğunu, babasının onu Kerpiç'e vermediğini başkasına verdiğini, eşi öldükten sonra kimseyle evlenmeyip Kerpiç'i beklediğini anlatır. Köylü Kerpiç Memet'in fiziksel olarak nasıl olduğunu sorar. Recep Kerpiç Memet'i anlatmaya başlar. Köylü bu sefer

tamamen kanaat getirir onu soyanın Kerpiç Memet olmadığına. Bu sırada köylü artık umudunun baş efendiye kaldığını söyler. Recep ve köylü karavanayı hazırlarken içeri bir yabancı girer ve karakol komutanını sorar. Recep'in kafasında karavana olduğu için hiddetlenerek komutanın takipte olduğunu söyler. Yabancı şuracıkta bekleyebileceğini söyleyerek oturmak ister. Recep öyle oturamayacağını karavanaya yardım etmesi gerektiğini söyler. Bu sırada köylü yabancıya yakasına yapışarak, takkesi ile ceketini vermesini ister. Recep engel olarak karakolda kavga ve hırsızlık olmaz der. Köylü hemen lafa atılarak bu adam benim ceketim ve takkemi çaldı der. Recep ispatlaması gerektiğini söyler. Yabancı takkenin de ceketin de köylüye ait olduğunu söyler. Recep madem karakoldasın bir bir suçların dökülsün der. Yabancıdan nüfus cüzdanını isteyince, yabancıya nüfus cüzdanı olmadığı ve bununla birlikte bir sürü suç olduğu ortaya çıkar. Yabancı bütün suçları kendisine yıkıldığını hatta babasının yaptığı suçun bile kendine kaldığını söyler. Başlar anlatmaya ve Seyit Ali'yi vurduğunu söyler. Recep bunların büyük suç olduğunu şehre inip orada teslim olmasını belki de aftan yararlanarak serbest kalabileceğini söyler. Köylü o zaman senin durumun da baş efendiye kaldı der. Recep madem öyle karavanaya yardım edeceksin der. Yabancı kabul eder. Bu esnada Recep her ikisinin de ismini sorar, ikisinin de isminin Memet olduğunu öğrenir. Yabancı kendisine Kerpiç Memet denmesini ister. Recep Kerpiç dediğinin dağ gibi olması gerektiğini anlatır. Kerpiç Memet'in şu an jandarma ile çarpıştığını söyler. Memet onların Kör Dede ile Kara Üsük olduğunu, bunların dağlara sonradan geldiklerini ve ekmeğine mani olduklarını söyler. Zaten onun yaptığının çerçilik olduğunu eşkıyalık olmadığını dile getirir ve açıklar. Kerpiç Memet'in köylere haber saldığını, köyden gelen yiyeceklerin ve giyeceklerin bir kısmını aldıktan sonra gerisini fakir köylülere dağıttığını söyler. Recep buna inanmaz senin saldığın habere kim kulak assın der. Kerpiç Memet, Seyit Ali'yi öldürdükten sonra herkesin kendisinden korktuğunu söyler. Recep inanmamaya devam eder. Onun kimseyi öldüremeyeceğini hatta soygun bile yapamayacağını söyler. Kerpiç Memet hep diğer eşkıyaların zoruyla yaptığını, namını kötüye çıkarmak için fakir fukarayı soydurup sonra “Yaşa Kerpiç Memet” diye bağırdıklarını söyler. Recep inanmaz Kara Dayı'ya seslenir. Memet Kara Dayı'nın gelmesini ister. Memet bu olaya sevinir, Kara Dayı'nın onu tanıyacağını söyler. Memet, köylüye dönerek, eğer bugün seni soymasaydım ikimizi de vuracaklardı deyip ceketini ve takkeyi köylüye verir. Köylü hemen ceketindeki paralara bakar fakat

bulamaz. Memet para mı bırakırlar hepsini aldılar der. Memet suya gidiyorum diyerek eşkıyalardan kaçtığını söyler. Asıl amacının Fatma Gelin'in yanına gelerek onunla dünya evine girmek olduğunu söyler. Recep, Fatma Gelin'in ona bakmayacağını söyler ve Fatma Gelin'i de çağırır. Memet, Fatma Gelin'i çağırmasını istemez çünkü içinde bulunduğu vaziyetten utanır. Memet kaçmak ister ama Recep mani olur. Recep eğer kaçarsa onu vuracağını söyler. Kara Dayı karakola geldiğinde, Recep yabancıyı göstererek Kerpiç Memet olup olmadığını sorarlar. Kara Dayı, onun Kerpiç Memet olmadığını söyler. Kerpiç Memet bu duruma şaşırarak, ispatlamaya çalışır. Ne var ki Kara Dayı onun Kerpiç Memet olmadığı konusunda diretir. O esnada Fatma Gelin gelir fakat Kara Dayı ona gerek olmadığını söyler. Recep aynı soruya Fatma Gelin'e yöneltir. Fatma Gelin de Kerpiç Memet'in o olmadığını söyler. Köylü olaydan hiçbir şey anlamaz ve madem Kerpiç Memet'te muska var, silah işlemez deneyelim görelim der. Kara Dayı bunun deli aklı olduğunu söyler. Bu sırada Kerpiç Memet, köylünün elindeki silahı kapar ve çıkar. Kara Dayı işte ben buna Kerpiç derim der. Recep şaşkınlık içinde Kerpiç'i yakalamak için kapıya atılır. Kara Dayı, Recep'e mani olur. Kerpiç'in hiç ardına düşülmez der. Recep'in kafası iyice karışır ve onun Kerpiç Memet olmadığını siz söylemediniz mi? der. Kara Dayı bunu nasıl söyleriz, o koskoca Seyit Ali'yi devirmiştir, bize neler etmez der. Köylü ufacık herife bak hele der. Kara Dayı onda koskoca bir yürek olduğunu söyler. O sırada dışarıdan silah sesleri gelir. Recep, Kerpiç'i kaçırdığına yanar, bir taraftan da karavanın kaldığına ve beylik tabancasının gittiğine üzülür...

3.3.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1965), *Karaların Memetleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara: 90 s. Eser daha sonra Bilgi Yayınevi tarafından 1980 yılında Pusuda, *Karaların Memetleri*, Ana Hanım Kız Hanım adlı eserleri ile tek kitap olarak yayınlandı.

3.3.3. Eserin Muhtevası

3.3.3.1. Ermiş Memet

Ermiş Memet adlı bölümde Anadolu insanının batıl inançlara olan bağlılığı eleştirel bir şekilde ele alınmıştır. Yazarın yaratmış olduğu Ermiş Memet ekseninde şihlara, pirlere, hocalara olan bağlılık dile getirilmiştir. Şihın verdiği emri ne pahasına olursa olsun kabul etme ve itaat etme düşüncesi yer alır. Eserde yer alan diğer şahıs olan Ali ise inancı olan fakat inancını mantık çerçevesinde yorumlayan biridir. Yazar

aktarmak istediği düşünceyi Ali üzerinden nakleder. Fakat örnek şahıs olan Ali, batıl inanca bağlılık gösterilen Ermiş Memet tarafından öldürölür. Kerpiç Memet'e ise eğitimsiz halk tarafından önemli bir şahsiyetmiş gibi saygı gösterilir. Eser ele aldığı konu, mekân ve kişiler olarak yerli bir eserdir.

3.3.3.2. Yangın Memet

Yangın Memet adlı bölümde Anadolu'da görölün kan davası konu edinilmiştir. Kan davasının Anadolu'da algılanış şekline dikkat çekilmiştir. Kan davası olan şahıs kan davasının gereklerini yerine getirmezse toplum içinde itibar sahibi olamaz. Yazar bu düşünceyi eleştirel bir şekilde ele almıştır. Yine bu bölümün içine sıkıştırılmış batıl inançlar vardır. Anadolu insanı her zaman ulu bir şahsiyetin varlığına ihtiyaç duymuş ve bu düşünceye her zaman inanmıştır. Kan davası konusu Yangın Memet üzerinden işlenmiştir. Yangın Memet köyde itibar kazanabilmek ve âşık olduğu kıza kavuşabilmek için kan davasının gereklerini yerine getirmelidir. Bu eserde Yangın Memet'e yol gösteren kişi kan davalısı İlyas'tır. İlyas daha önce kan davası yüzünden Yangın Memet'in babasını vurmuş fakat başından geçenlerden sonra bu davanın anlamsız olduğu düşüncesine sahiptir. Bu davanın gereksizliğini Yangın Memet'e anlatmaya çalışır. Eser ele aldığı konu, mekân ve kişiler olarak yerli bir eserdir.

3.3.3.3. Kerpiç Memet

Kerpiç Memet adlı bölümde ise eşkıyalık konusu ele alınmıştır. Eşkıyalık Anadolu'da özellikle Osmanlı'nın merkezi idaresinin zayıflaması ile ortaya çıkmıştır. O zamandan bu yana eşkıyalık Anadolu insanın yaratmış olduğu sözlü geleneğe bağlı eserlere ve düşünce yapısına işlemiştir. Eserde Anadolu insanın eşkıyalığa bakışı yer almıştır. İnsanlar eşkıya olsa bile eğer fakir halka yardım ediyorsa onların gözünde eşkıya bir kahraman ve yenilmesi çok zor biridir. Bu şahsı Kerpiç Memet üzerinden işlemiştir. Kerpiç Memet fiziksel olarak küçük ve zayıf biri olsa da halk kendisini destan kahramanı gibi hayal etmektedir. Ayrıca eserde yine batıl inanç içermektedir. Kerpiç Memet'in sahip olduğu muska sayesinde silah işlemediği düşüncesi hâkimdir.

3.3.3.4. Sosyal Taraf

Eserde bölüm olarak işlenen konulara bakıldığında üç ana sosyal meseleyle karşılaşırız. Bunlar, eğitimsizliğin sebep olduğu dini yanlış algılama düşüncesi, kan davası ve eşkıyalıktır.

Eğitimsizlik, Türk toplumunun sosyal hayatta yaşadığı sıkıntılardan biri olmuştur. Anadolu coğrafyasındaki halkın eğitimsiz oluşu çıkar sahipleri tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Bu özellikle dinin istismarı ile olmuştur. Din, hurafelerle içi doldurularak aktarılmıştır. Eğitim olanaklarından faydalanamayan halk ise buna kanmış ve yanlış yönlendirmelere maruz bırakılmıştır. Yazar ilk bölümdeki piyesi olan Ermiş Memet'te din unsuru üzerindeki istismarı işlemiştir.

Kan davası, ise hala günümüzde sosyal bir mesele olarak durmaktadır. Töreler temel alınarak yapılan bu yorum Anadolu'da birçok hayatın son bulmasına sebep olmuştur. Yazarın Yangın Memet adlı bölümde işlemiş olduğu kan davası düşüncesinin temelinde de eğitimsizlik yatmaktadır.

Eşkıyalık, devlet kurumlarının asayişini sağlayamadığı yerlerde ortaya çıkan bir unsurdur. Yakın tarihe kadar Anadolu'da mevcut olan bu başkaldırı çok insanın canını yakmıştır. Fakat halk kimi zaman eşkıyaya bir kahraman kimi zaman da bir canavar gözüyle bakmıştır. Yazar da halkın bu bakış açısından yararlanarak Kerpiç Memet adlı piyesinde eşkıyalığı ve halkın eşkıyaya bakışını işlemiştir.

Eserin bölümlerine dikkat edildiğinde yazar eleştirilen konularda kahraman olarak Memet'i seçmiştir. Eğitimsizlik, kan davası ve eşkıyalık kavramlarını Memet'ler temsil etmiştir. Ermiş Memet ve Yangın Memet'te, Memet'e yol gösteren şahıslar yaratılmıştır. Yazar ele aldığı konularda Anadolu'daki halkın içinde bulunduğu durumu anlatmak istemiştir. Yazar Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde görev yapmış olduğu için Anadolu'da ki olumsuzlukları görmüştür.

3.3.3.5. Kişisel Taraf

Ermiş Memet fakir bir köylüdür. Hayatta sahip olduğu tek malı tarlasıdır. Fakat tarlası çorak ve kayalıktır. Amacı çorak tarlasını verimli hale getirmektir. Ne var ki çorak tarlasının bereketlenmesi için sadece hocanın himmetine güvenmektedir.

Yangın Memet, yazarın kan davası konusunu işlerken faydalandığı şahıstır. Yangın Memet köyde itibar kazanabilmek ve sevdiğine ulaşabilmek için kan davalısını öldürmesi gerekiyordu. Yangın Memet, Emine'ye âşıktır. Emine kan davalısını öldürmesi şartıyla Yangın Memet'le evlenecektir. Bu yüzden aşkı için cinayet işlemesi gerekiyordu fakat yapamaz. Her yalnız kaldığında ve kaval sesi duyduğunda Emine'yi düşünür.

Kerpiç Memet karalar köyünde eşkıyalık yapan şahıstır. Karalar köyü ve çevresinde nam salmış bir kahramandır. Ne kadar fiziksel olarak zayıf olsa da halk onu destan kahramanı gibi tasvir etmektedir. Kerpiç Memet ise Fatma Gelin'e âşıktır. Fatma gelin için dağı bırakıp gelmiştir. Fatma Gelin'le birlikte olmak, onunla mutlu bir yuva kurmak istemektedir.

3.3.4. Eserin Yapısı

Eser, Ermiş Memet, Yangın Memet, Kerpiç Memet isimli üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin hepsi tek perdeden oluşmaktadır. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur. Bölümden bölüme masallardaki gibi “öte yandan” şeklinde bir ara cümle ile geçilir.

3.3.4.1. Eserin Olay Örgüsü

3.3.4.1.1. Ermiş Memet

-Ermiş Memet ve Ali'nin tarlaya çalışmak için gelmesi ve Ali'nin batıl inançlar üzerine yaptığı yorumlardan dolayı Ermiş Memet'in onu günah işlediği konusunda uyarması

-Ermiş Memet ve Ali'nin uykuya dalması ve Ermiş Memet'in rüyasında piri görüp Ali'yi öldürmesi yönünde emir alması

-Ermiş Memet'in bir anda uyanarak Ali'yi öldürmesi

-Ali'nin eşinin jandarmaya haber vermek için tarladan ayrılması

-Çevredeki orakçıların gelmesi ve Memet'in pirin emri ile öldürdüğünü söylemesi üzerine cinayeti üzerlerine almak istemeleri

-Ali'nin eşi Ayşe'nin jandarmalar ile gelmesi ve jandarmaların Memet'i götürmesi

3.3.4.1.2. Yangın Memet

-İlyas'ın hasta bir şekilde evde yatması ve dışarıdan bir yabancının onu izlemesi ve İlyas'ın eşi Hatice'nin onu bırakıp tarlaya İlyas'ın annesinin yanına gitmesi

-İlyas'ın öksürük içinde kalması ve yardım istemesi ve yabancının yardım etmek için içeri girip, İlyas'a su vermesi

-İlyas'ın, yabancının Yangın Memet olduğunu anlaması

-İlyas ve Memet'in kan davasının başlangıcı konusunda tartışması ve o sırada eve giren Hatice'nin Kerpiç Memet'in kafasına vurarak bayılması

-İlyas'ın annesi Satı Ana'nın içeri girmesi ve yatakta yatan birini fark etmesi

-Satı Ana'nın ve Hatice'nin uyuması bu sırada Yangın Memet'in çıkıp gitmesi

3.3.4.1.3. Kerpiç Memet

-Recep'in karakolda otururken içeri bir köylünün girmesi ve soyulduğunu söylemesi

-Köylünün kendisini soyanın Kerpiç Memet olduğunu söylemesi

-Kara Dayı'nın karakoldan ayrılması ve bir yabancının karakola girmesi

-Köylünün soygunu işleyen yabancı olduğunu söylemesi ve yabancının kendisini Kerpiç Memet olarak tanıması ve Recep'in inanmaması

-Yabancının soygunu dağdaki diğer eşkıyaların zorla işlettiğini söylemesi

-Recep'in şahitlik için Kara Dayı ve Fatma Gelin'i çağırması ve Kara Dayı ve Fatma Gelin'in yabancının Kerpiç Memet olmadığını söylemesi

-Kerpiç Memet'in tekrar geri döneceğini söylemesi üzerine karakoldan ayrılması

3.3.4.2. Şahıs Kadrosu

3.3.4.2.1. Ermiş Memet

Ermiş Memet: Karalar Köyü'nde yaşayan fakir bir köylüdür. Hayattaki tek serveti kayalık ve çorak tarlasıdır. Bütün gayreti o tarlayı verimli hale getirmektir ama günahkâr olduğu için cezalandırıldığını düşünmektedir.

Memet- “Cenabıhak deniyor bizi... Hem kabahat bizde... Biz adam olmadıktan kelli... Hocanın mübarek toprağı ne yapsın?”⁵⁰

Eserde Cahil ve hurafelere inanan halkı temsil eden bir şahıstır. Yazar Anadolu’daki yanlış din anlayışını bu şahsın üzerinden aktarmaktadır.

Ali- “Etme... Beni mi vuracağın yoğsa? Ne demeye kanıma giren?” (s.47)

Memet- “Sevaba girerik arkadaş, sevaba... Şıhtan vazife aldık... Sana kurtuluş düştü, bize çile...” (s.47)

Ali: Ali Karalar Köyü’nün mensubu bir köylüdür. Memet’ten farkı hurafelere inanmayan biridir. Memet’i uyarın böyle hurafelere inanmamasını tavsiye eden Ali en az Memet kadar fakirdir.

Memet- “Helâlı hoş olsun emme... Görüyon, kâr etmedi. Cenabıhak deniyor bizi... Hem kabahat bizde... Biz adam olmadıktan kelli... Hocanın mübarek toprağı ne yapsın?” (s.43)

Ali- “Hocanın mübarek toprağı değel ula... Uyuma... Valla Sarı Veli’nin tarlasının toprağı...” (s.43)

Ayşe: Ali’nin eşidir. Eşinden çekinen onu kızdırmaktan korkan biridir. Ali ne kadar hurafelere inanmasa da Ayşe, Ermiş Memet’in şıhın emri ile öldürdüğüne inanmış ve Ermiş Memet’in ellerine kapanmıştır.

Dudu: Ermiş Memet’in eşidir. Eşi gibi hurafelere inan bir şahıstır.

1. Orakçı: Tarlanın yanında çalışan bir ırgattır. Tecrübesiz ve cahildir. Ermiş Memet’in ulu biri olduğuna inanan bir şahıstır. 2.orakçıya göre daha gençtir. Diğer orakçıya “dayı” diye seslenmektedir.

1.Orakçı- “Haklısın dayı... Üstünü örtek... Gün geçmesin...” (s.54)

2. Orakçı: Diğer orakçıya göre daha yaşlı ve tecrübelidir.1.orakçının cinayet yerinde yapmaması gerekenleri söyler. Fakat tecrübesine rağmen cahil ve hurafelere inanan bir şahıstır.

2. Orakçı- “İstedığın kadar yemin et. Bi parmak izi almağa kalktılar mı, yallah içerdesin. Bak Ulan Vukuat yerinde heç bir şeylere el sürülmez katı. Yaz aklına. Zatı şunun bunun tarlasında ırgatlık edip durursun... Bi de mapuslarda çile doldurma...” (s.54-55)

⁵⁰Cahit Atay, (1965), *Karaların Memetleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara: s. 43. Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.

1. Jandarma: Karakolda görevli erlerden biridir. Hurafelere inanmayan bir şahıstır. 2. jandarmaya göre daha bilgiç tavrılıdır. Hedefi onbaşı olmaktır.

2. Jandarma: Askerliğini diğer jandarma gibi karakolda yapan fakat birinci jandarmadan farklı olarak hurafelere inan bir şahıstır. Memet'in ermiş olduğuna o da inanmıştır.

2. Jandarma- "Biz insan değil miyiz? Yok mu bizim günahımız? (Bayramlaşacak gibi iki eli ilerde saygı ile Memet'e doğru yürür. Memet'in ellerini Ayşe'den zorla koparır. Öper. Geri çekilir.)" (s.63)

Ayrıca eser içinde isimleri geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Bunlar, Memet'in inandığı Çopur Hoca, Çopur Hoca'yı başka tarladan toprak alırken gören Sıngı'nın Üsük, Memet'in Kel Memet, toprağın alındığı tarlanın sahibi Sarı Veli, Memet'e tarlayı satan Kör Kazım, Memet'ten önce tarlanın sahibi Çırıl vardır.

3.3.4.2.2. Yangın Memet

Yangın Memet: Kan davasının gereklerini yerine getirmediği için köyde itibarı kalmamıştır. Kan davalısı İlyas'ı öldürmesi gerekiyordu. Ne var ki insani yönü hasta ve yardıma muhtaç bir adamı öldürmeye izin vermemektedir. Karalar köyünün sakinlerindedir. Emine'ye âşıktır. Emine evlenmek için kan davasını şart koşmasa cinayet işlemeye hiç meyilli değildir.

Memet- "(Çocuk yüzü ağlamaklı olur.) Ne sanın beni? Benim yüreğim yoh mu?) Aşkın verdiği melânkoli içinde elindeki tasla oynayarak) Ben gurda, kuşa yanmarım; yeni yetme bebelere, kuzulara, eşeklere bile yüreğim doğranır. (Tası testinin üstüne atarak) Ne sanın beni?" (s.79)

İlyas- "Töbe sen adam vuraman." (s.79)

Memet- "Dinlemezler ki... Habire üstüme varırlar. (Yanarak) Umutlarını kestiler de eve bile komazlar beni..." (s.79)

İlyas: Karalar Köyü'nde yaşayan hasta, fakir bir köylüdür. Canını ya ecel alacaktır ya da kan davalısı. Onun için değişen hiç bir şey yoktur. Hastalığının tedavisi vardır fakat doktora gidebilecek parası yoktur. Kan davası yüzünden Memet'in babasını öldürmüştür. Hapiste kaldığı süre içerisinde hastalığa yakalanmıştır. Yaşadığı tecrübelerden sayesinde Memet'e kan davasının anlamsız olduğunu anlatmıştır. Bu konuda Memet'e öğütlerde bulunur.

İlyas- “Sen ona de; mapus işinden caysın. Yanlış anlama ha. Senin eyiliğin için valla. Kaçsın seninle... Çekin, gidin...” (s.79)

Hatice: İlyas’ın eşidir. Eşini seven eşine sadık bir kadındır. Hamile olmasına rağmen tarlada çalışacak kadar cefakâr bir kadındır. Memet ile eşi tartışırken Memet’in kafasına vurarak bayıltacak kadar da cesurdur.

Satı: İlyas’ın anasıdır. Geline karşı despot, oğlu İlyas’a karşı şefkatli bir kadındır. Kan davalısı Gamalılardan nefret eder fakat onlardan hiç korkmaz. Yaşlı olmasına rağmen tarlada hala çalışır Satı gelin hurafelere inanır. İlyas’ın, yatakta yatan kişi (Kerpiç Memet) tarafından verilen su sayesinde ayağa kalktığını onun ulu bir şahıs olduğunu düşünmektedir.

İlyas- “Ya... Geldi de... Boğulacaktım az daha... Bana su yetiştirdi.” (s.92)

Satı- “Valla sen ondan dirilmişsin İlyas... Anladım, şinci anladım. Böyle garip, çıkar gelir bazan... Kırk yılda bir olur bu da haa... Şu köyden gelirim, şu köye giderim der emme... Ne gezer oğul, ne gezer... Nerden gelip nereye gittiğini Cenabı Mevlam bilir ancak... Bu garip bizim haneye boşuna gelmedi, ben size deyim... (Dua eder gibi ellerini açıp sallayarak) Bunu bi yollayan var; bunu bi yollayan var. (Ellerini indirerek) Sen kalk koca köyde Satı Karı’nın hanesine gel...” (s.92-93)

Ayrıca eser içinde isimleri geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Bunlar, Memet’in sevdiği Emine, İlyas’ın oğlu Ali, Memet’in amcası Omar Emmi, her kaval çaldığında Memet’i duygulandıran çobandır.

3.3.4.2.3. Kerpiç Memet

Kerpiç Memet: Karalar köyünün sakinlerindedir. Kendisine atılan iftira sonucu hapse girmiştir. Hapisten çıktıktan sonra herhangi bir akrabası ve mal varlığı olmayınca tek çare olarak dağa çıkmaya karar vermiş bir şahıstır. Kendisi fakirlik gördüğü için fakir halkı soymayan, zulüm yapmayan biridir. Zenginden alıp fakire dağıtır. Kendisinden sonra dağa gelip eşkıyalık yapanlar Kerpiç Memet’e zorla fakirleri soydurtmuşlardır. Kerpiç Memet’in adını kötüye çıkartmaya çalışmışlardır. Hem dağdaki eşkıyalardan bıkmış hem de sevdiği Fatma Gelin’le yeni başlangıç yapmak için dağdan inmiştir.

Memet- “(saf) Cıblahlığımız doğru. Zatı söyledik. Mapusa girip tayına kavuşmak değil de... (Durur) Allah’ın bildiğini kuldan ne saklayım. Doğrusu şu... (Çekinerek) Hani... Fatma Gelin’in kocası ölmüş diye duydum. Dünya evine girerik de... Tarlaya işe kavuşuruk diye geldim.” (s.122)

Fiziksel olarak halk tarafından abartılan biridir. Fakat fiziksel olarak kısa boylu, zayıf bir şahıstır.

Recep- “Atma ulan. Kerpiç dediğin senin nah şu kapı gibi, burma bıyık bir yiğit.” (s.119)

Memet- “(Gülümser) Kerpiç’in kapı gibisi nerde görülmüş kardeşim?” (s.119)

Recep: Karakolda ayak işlerine bakan biridir. Karakol komutanı gittiğinde kendini karakolun her işinden sorumlu sanan ve gelenlerin ifadesini alıp onlara istediği gibi davranan cahil bir şahıstır.

Recep- “Sana sormadım. Karakol hükümetin sağ kolu olunca ne oluyor? Şu demek oluyor ki. Hükümetin sağ kolu.” (s.62)

Köylü: Başkasının yanında çalışıp öküz parası biriktiren fakir bir köylüdür. Yolda soyulunca soluğu karakolda almıştır. Kendisini soyanın Kerpiç Memet olduğunu anlatmaya çalıştıysa da kimse inanmamıştır.

Köylü- “Hamı... (Recebi gösterip laf söyleyecekken.)” (s.63)

Recep- “(Recep köylüyü konuşturmamak için araya girer.) Yabancı dayı, yabancı... Boğazda soymuşlar. Baş efendi de, on başı da takipte...” (s.63)

Kara Dayı: Kerpiç Memet’in köylüsü ve komşusudur. Yaşlı bir adamdır. Recep Kara Dayı’ya hem saygı duyar hem de Kerpiç’in komşusu olduğu için ondan korkar. Kerpiç’i çocukluğundan bu yana tanır.

Kara Dayı- “(Sigara sararken ve önem vermiyormuş gibi.) Gübrelikte eniklerle oynasır dururdu. (Eliyle Boy işareti yaparak) Şu kadcarcık... Aha şimdi de gitti, dağlara taht kurdu. Hükümeti işinden gücünden eder.” (s.62)

Fatma Gelin: Kerpiç’in sevdiği kızdır. Başlık parası yüzünden babası Kerpiç’e vermemiş, başka biriyle evlendirmiştir. Fakat ilk günkü gibi Kerpiç’i sevmekte ve beklemektedir. Eşinden kalan tarlayı sürmekte ve geçinimini sağlamaktadır.

Fatma- “(Hayalleyerek) Kır atını sürüp Kerpiç... Bi gün tarlada mı olur, kırdı mı... Alıcı kuş gibi kapıncak beni, terkisine atıp gidecek... Iraklara... Çok iraklara... Boncuklar... Entariler... Fesler alacak ki başıma, altından taşınmaz... Boynuma beşibirerdeler, gün vurunca şavkır.” (s.78)

Ayrıca eser içinde isimleri geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Bunlar, Kerpiç Memet’in öldürdüğü

şahıs Seyit Ali, Kerpiç Memet'ten sonra dağa gelen Kör Dede ve Kara Üsük bir de Karakol komutanı vardır.

3.3.4.3. Zaman ve Mekân

3.3.4.3.1. Ermiş Memet

Olay Ermiş Memet'in sahip olduğu tarla kenarında geçmektedir. Tarla, Karalar Köyü yakınındadır. Olayın başlangıcında Ali ve Memet'in konuşmalarından tarlanın çorak ve taşlı olduğunu anlıyoruz.

Zaman olarak herhangi bir kesin tarih verilmemiştir. Ayşe ve Dudu'nun tarlaya yemek getirmesi olayın öğlen vakitlerinde geçtiğini göstermektedir. Jandarmaların yer alması ve jandarmaların teskereden bahsetmeleri Cumhuriyet dönemine götürüyor. Eserin anlatma zamanı 1965'dir. Eser ilk olarak bu tarihte yayımlanır.

3.3.4.3.2. Yangın Memet

Olay Karalar Köyü içerisinde İlyas'ın evinde geçmektedir. Yangın Memet kan davası İlyas'ı öldürmek için buraya gelmiştir. Mekân içerisinde İlyas her zaman yer almakta fakat eşi Hatice ve anası Satı tarlaya gidip gelmektedir. Mekân, kısık çıra ateşinde aydınlanan tipik bir köylü evidir. Zaman olarak gece olduğunu anlıyoruz. Ne var ki işaret edebileceğimiz kesin bir tarih yoktur. Eserin anlatma zamanı 1965'dir. Eser ilk olarak bu tarihte yayımlanır.

3.3.4.3.3. Kerpiç Memet

Olay Karalar köyü yakınlarında bir jandarma karakolunda geçmektedir. Karakol etraftaki eşkıyalardan halkı korumak için inşa edilmiştir. Olayın gelişimi sırasında şahısların dışarıdan direk komutanın odasına girebilmesinden ve hemen karakolu terk edebilmesinden karakolun çok büyük bir yer olmadığını anlıyoruz. Karakolun yakınında tarla olduğunu Kara Dayı ve Fatma gelinin tarlada çalışması ve karakoldan seslenince gelebilmelerinden çıkartıyoruz.

Recep'in akşam için karavana yetiştirmeye çalışması ve köylünün akşam olmadan karakoldan ayrılma isteğinde bulunması bizi zaman dilimi olarak gündüze götürüyor. Ne var ki işaret edebileceğimiz kesin bir tarih yoktur. Eserin anlatma zamanı 1965'dir. Eser ilk olarak bu tarihte yayımlanır.

3.3.5. Eserin Dili

Eserin geneline bakıldığında şahısların kullandığı dil yerel ağız ve argodur. Yazar eğitimsiz, köyden dışarı çıkmamış halkı bu şekilde insanların hayal dünyasında canlandırıyor. Böylece izleyici üzerinde inandırıcılığı artırarak daha etkili olmayı sağlıyor. Üç bölümden oluşan bu eserde değindiği konular sırasıyla; halkın inanışındaki hurafeler, kan davası ve eşkıyalıktır. Bu bölümlerde kullandığı şahısların hemen hemen hepsinde yerel ağız vardır. Sadece Ermiş Memet adlı bölümde 1.Jandarmanın telaffuzu düzgündür. Ayrıca yine bu bölümde yazar dinle ilgili terimler kullanmaktadır bunlar; şih, pir, muska, hocadır. Dikkat çekici bir şekilde üç bölümde de asli tema ve yardımcı tema batıl inançtır.

Memet- “Helâli hoş olsun emme... Görüyon, kâr etmedi. Cenabıhak deniyor bizi... Hem kabahat bizde... Biz adam olmadıktan kelli... Hocanın mubarek toprağı ne yapsın?” (s.43)

Satı- “Valla sen ondan dirilmişsin İlyas... Anladım, şinci anladım. Böyle garip, çıkar gelir bazan... Kırk yılda bir olur bu da haa... Şu köyden gelirim, şu köye giderim der emme... Ne gezer oğul, ne gezer... Nerden gelip nereye gittiğini Cenabı Mevlam bilir ancak... Bu garip bizim haneye boşuna gelmedi, ben size deyim... (Dua eder gibi ellerini açıp sallayarak) Bunu bi yollayan var; bunu bi yollayan var. (Ellerini indirerek) Sen kalk koca köyde Satı Karı'nın hanesine gel...” (s.92-93)

Memet- “Sevaba girerik arkadaş, sevaba... Şıktan vazife aldık... Sana kurtuluş düştü, bize çile...” (s.47)

3.4. HAMDİ VE HAMDİ

3.4.1. Eserin Özeti

Postacı Hamdi ve karısı Şükran bir oda, bir mutfak ve önünde küçük avlusu olan şantiye bozması bir evde yaşamaktadırlar. Postacı maaşıyla zar zor geçinirler. Bir çocukları yatılı okulda okumaktadır. Şükran ikinci çocuklarına hamiledir. Şükran evi boşaltmaları için eve gelen mektubu, kocasının görmemesi için önce saklar. Kocasını görmeden bu işi çözebilmenin yollarını düşünür. Ancak bu sırada Hamdi de karısının evde olduğundan habersiz bahçede gizli gizli aldığı birayı içmektedir. Avluda karşılaşılır ve Şükran birayı görünce kızar. Şükran parasızlıktan yakınıp kızgınlıkla mektubu verir. Evin yerine yıkama-yağlama garajı yapılacağını söyler. Dertleşip birbirlerini teselli etmeye çalışırlar. Şükran garajı yapacak olan Milyoner Hamdi Bey'e gidip konuşmayı teklif edince Hamdi daha çok sinirlenir. Bu esnada avluda Hızır belirir. Kendini zor zamanda çıkıp gelen bir akraba, bir dost olarak tanıtır, isterlerse Milyoner

Hamdi ile yer değiştirebileceklerini söyler. Tekrar geleceğini söyleyip, ortadan kaybolur.

Milyoner Hamdi Bey ile karısı Nermin ise köşkte yaşamaktadırlar. Maddi olarak her şeye sahip olsalar da çocukları yoktur. Hayatlarından memnun gibi gözükmelerine rağmen, mutsuzdurlar. Karı koca kendi yoğunluklarından birbirlerine vakit ayıramamaktadır. Milyoner Hamdi Bey şeker hastasıdır, sürekli doktor gözetiminde yaşamaktadır. Kendisine verilen perhize sürekli uymak zorundadır. Milyoner Hamdi Bey işle ilgili bir telefon görüşmesinin ardından karısının üzerinde ki elbisenin renginden çağrışım yaparak, balayı seyahatlerini hatırlar. Dışarıdaki mevsimden bile haberdar olmadıklarının farkına varıp, balayında gitmiş oldukları yere gitmek için plan yaparlar. Ancak yoğun programlarını hatırlayıp erteleme kararı alırlar. Telefonun tekrar çaldığı sırada yanlarında Hızır belirir. Kendisinin Hızır olduğunu yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etmek için çalıştığını söyler. Hızır boş zamanlarının, çocuklarının olduğu aynı zamanda da perhize ve doktora veda edecekleri bir hayat vaad eder. Fakat bu hayatta maddi durumları zayıf olacaktır. Cevabı karı kocaya bırakır, onlarda bu duruma razı olurlar.

Hızır bir tarafına Milyoner Hamdi ve Nermin'i bir tarafına da Postacı Hamdi ve şükran'ı alır. Tarafları birbirlerine tanıttığı sırada, Hızır yardıma ihtiyacı olan küçük bir kıza yardım etmek için ortadan kaybolur. Taraflar birbirlerini inceleyip, kendi hayatlarını över. Hızır geri döner. İki ailenin artık birbirlerini tanıdıklarını, ne istediklerini bildiklerini söyleyip yer değiştirmelerini söyler. İçlerinden birinin bu durumdan caydığı zaman sadece 'yetiş' demesinin yeterli olacağını söyleyip kaybolur.

İki aile sahip oldukları her şeyi eski evlerinde bırakarak yer değiştirirler. Yeni milyoner artık postacı olmuştur. Yeni Milyoner, köşkte sahip olduklarına bakıp aç gözlü bir çocuk gibi heyecanla içki şişelerine saldırır. Yeni Milyoner, eski Milyoner'in yaşam şekline uymak zorundadır ve eve gelen doktora aslında sağlıklı olduğunu kanıtlayamaz. Cebinde duran sağlık karnesini arar ancak onun yerini artık kâğıt yüz liralıklar almıştır. Doktor, hizmetçiden de yardım alarak zorla şeker iğnesi yapar. Yeni Milyoner eve sürekli olarak gelen telefonların arasında nefes bile alamaz. İstediği yemeği bile yiyemez durumdan şikâyet etmeye başlar. Cebinde mendil aradığı sırada yine eline para

gelir. Bu kez hizmetçiye ikramiye olarak bir aylık maaşını verir ve üç yüz lira daha vererek bunu da Postacı Hamdi'ye postalamasını söyler.

Yeni Postacı, yeni evinin avlusunda kıtlıktan çıkmış gibi taze fasulye yemektedir. Bu sırada karısı Yeni Şükran gelir. Kendisini düşünüp yemek bırakmadığı için sitem eder. Hamdi postacı olduğunu unutarak, lokantaya gideriz diyerek elini cebine atar. Cebinden para yerine eski makbuzlar ve mendil çıkar. Şükran evde ekmek kalmadığı için komşudan ekmek ister bu sırada ortak aldıkları gazeteyi de alır.

Yeni Nermin milyoner hayatına hemen ayak uydurur, sürekli gezer. Haldûn Bey, kokteyllere giderken Nermin'e eşlik etmektedir. Yeni Nermin ve Yeni Milyoner birbirlerini neredeyse hiç göremezken, Yeni Postacı ve Yeni Şükran ise yeni hayatlarında birbirleri ile daha çok vakit geçirmeye başlar, bir çocukları olacaktır. Yeni Nermin ve Yeni Şükran istediklerine kavuştukları için mutludur. Yeni Postacı ise gelecek yeni masrafları düşünür.

Yeni Şükran, Yeni Milyoner'in köşküne, evlerini boşalttırdığı için hesap sormaya gider. Milyoner görüşmek istemeyince, hizmetçi gelen kadının, Milyonerin para gönderdiği Postacının karısı olduğunu söyler. Yeni Milyoner, para gönderdiğini ve ikramiyeyi unutup sinirlenir. Hizmetçiyi işten kovar. Yeni Şükran içeri girip hesap sormaya başlar. Şükran ve Yeni Milyoner münakaşa eder. Yeni Nermin eve gelir. Yeni Şükran kendini tanıtır. Şükran'ın konuşmalarından sonra Yeni Milyoner sayıklamaya başlar. Yeni hayatında mutlu olmadığını, Postacı Hamdi'nin mutlu olduğunu söyler. Karısı, kriz geçirdiğini sanıp korkar, hemen Yeni Şükran'ı evden kovar. Doktoru çağıracağı sırada Yeni Milyoner karısına engel olur. Hemen telefona sarılır. Yıkama yağlama garajından vazgeçtiğini söyler ve mahallenin adının "Hamdiler Mahallesi" olması için talimat verir.

Yeni Milyoner postacının evine gider. Önce kendisini Büyük Postaneden, dağıtıcı olarak tanıtır. Yeni Postacı ile sohbet eder. Sonra aslında Postacı Hamdi olduğunu söyler. Yeni Postacı bunun şaka olduğunu düşünür. İki adam ceketlerini değiştirirler. Yeni Nermin, Doktorla birlikte avludan içeri girip kocasının postacı olduğunu görünce kızar. Hangisinin kocası olduğunu bile anlayamaz. Yeni Şükran da eve gelir. Yeni Nermin ve doktor iğne yapmak için Yeni Milyoner'i yakalayacağı sırada, Milyoner kaçarken 'Yetiş ya Hızır' diye bağırınca, birden Hızır gelir. Hızır,

Doktor'a bütün bunların bir oyun olduğunu anlatır. Artık tekrar yer değiştirmenin vakti gelmiştir. Yeni Postacı, evi yıktırmayacağını söyler. Milyoner ve karısı hayatlarına dönünce zamanın farkında olacaklarını söylerler. Hızır da çocukları olacağı müjdesini verir. Bu sırada Postacıya üç yüz liralık bir makbuz gelir. Yeni Milyoner ve Yeni Nermin yine bir oyun olduğunu düşünür ancak Hızır bu kez gerçek olduğunu söyler. İki aile de gerçek hayatlarına daha mutlu ve hayattaki yerlerinin bilincinde olarak geri dönerler.

3.4.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1964), *Karaların Memetleri, Hamdi Hamdi*, İzlem Yayınları, İstanbul: s.104-140. Eserin daha sonra yapılmış baskısı yoktur.

3.4.3. Eserin Muhtevası

Eserin konusu, aynı şehirde aynı adlara sahip iki şahsın hayatlarından bıkmaları sonucu Hızır'ın yardımı ile hayatlarını değiştirmelerini konu alır. Bu iki şahsın isimleri Hamdi'dir. Birisi postacı iken diğeri milyonerdir. Her ikisi de hayatlarından memnun değillerdir. Postacı Hamdi parasızlıktan ve evini kaybetmekten dert yanarken, Milyoner Hamdi kendisine vakit ayıramamasından dert yanmaktadır. Hızır'ın yardımı ile hayatlarını değiştirirler ne var ki Postacı Hamdi paraya sahip olmasına rağmen yeni hayatından mutlu değildir. Eserin sonunda başlangıçtaki hayatlarına geri dönerler.

3.4.4. Eserin Yapısı

Eser iki bölümden ve dört perdeden oluşmaktadır. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.4.4.1. Eserin Olay Örgüsü

- Postacı Hamdi ve eşi Şükran'ın evi boşaltmaları için tebligatın gelmesi
- Milyoner Hamdi ve eşinin kendilerine zaman ayıramadıklarının farkına varmaları
- Hızır adındaki şahsın iki Hamdi'nin hayatlarını değiştirmesi
- İki şahsın da yeni hayatlarından memnun olmamaları

-Sonunda ikisinin de başlangıçtaki hayatlarına geri dönmesi

3.4.4.2. Şahıs Kadrosu

Eser iki şahıs üzerine kuruludur. Bunların dışında Hamdi'lerin eşleri Şükran ve Nermin vardır.

Postacı Hamdi: Mesleği postacılık olan şahıs evli ve iki çocuk babasıdır. Çocuklarından biri yatılı okulda okumaktadır. Eşi çalışmayan Hamdi kıt kanaat geçinmektedir. Şantiyeden bozma tek göz odalı bir evde yaşamaktadır. Ne var ki gelen tebligat ile o evden de çıkmak zorundadırlar.

P. Hamdi- “(Okumuştur. Yıkılmış) Bak hele... Çıkaracaklarmış evden bizi... Yıkama-yağlama garajı yapacaklarmış burayı... Büyük yol geçiyor diye... Hay Geçmez olaydı... (Karisına bakar, yaptığına pişman olmuş, gönünü almak için şişeyi uzatır.) Al şunu... Düğmelerini alabilirsin...”⁵¹

Şükran- “(Kocasının ne istediğini bilerek kızgın keser)İyi ki hatırlattın. (Acele elini koynuna daldırarak üç veresiye defteri ile farkında olmadan zarfı da çıkararak masanın üzerine atar.) Bu ay tıklım tıklım doldu mübarekler... Bakkal... Kasap... Manav... Ben hesap ettin ya Ne olur, ne olmaz. Şunlara bir de sen bakıver.” (s.87)

Milyoner Hamdi: Postacı Hamdi'nin aksine varlıklı ve meşgul bir adamdır. Milyoner Hamdi'yi hayatından bıktıran şeyler ise kendine zaman ayıramaması, çocuklarının olmaması ve hasta olduğu için diyet yapmak zorunda olmasıdır. Kısacası Milyoner Hamdi bütün maddi imkânlarına rağmen hayattan tat alamamaktadır.

Milyoner- “(Telaşla girer, İş-güçten makineleşmiş bir adam. İki elini birbirine kenetleyip, maç kazanmış boksör gibi havada sallayarak.) Kazandım. O iş de oldu.” (s.94)

Milyoner- “(Alınmış,sert telefonu kapayarak)Ne şekeri?... Bana şekerden bahsetme... (Derhal bir numara çevirerek) Şekerim, şekerim... Önüne gelen böyle der. Sanki seviyorlar. Ne gezer (Telefona) Hatalığımı başıma kakıyorlar. Hayır... Hasta filan değilim...” (s.95)

Hızır: Yardıma ihtiyacı olan şahıslara yardım eden insanüstü özellikleri olan bir şahıstır. Eserde de Hamdi'lerin hayatlarını değiştirmiştir.

Hızır- “Dedim ya tanıyorum. Hem eskiden de... (Şükran'ı tesiri altına alarak) Siz... Doğduğunuz kasabayı hatırlayın... Siz... On yaşında hasta olmuştunuz. Kimdi o zaman bulunmayan penisilini getiren size?” (s.93)

Hızır- “(Bir adım geri çekilerek) Siz postacı... Siz milyoner... Daha doğrusu siz... Hamdi... Ve... Hamdi... sizleri buraya birbirinize tanıtmak... (Bir takım sesler duyuyormuş gibi dinler acele ederek) İki tarafı bu anlaşmada... (Dinler) Ah, ne yazık. Ben şimdi geliyorum.” (s.101)

⁵¹ Cahit Atay, (1964) , *Karaların Memetleri, Hamdi Hamdi*, İzlem Yayınları, İstanbul: s.89; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.

Şükran: Postacı Hamdi'nin eşidir. İkinci çocuğuna hamiledir. Bütün bu sıkıntılara rağmen eşini çok sevmektedir. Hatta eşinin üzülmemesi için tebligatı saklamak ister ama başarısız olur.

Şükran- “(O da kapıya kulak vererek zarfı koynuna sokar.) Aman Hamdi görmesin... Neredeyse gelir.” (s.86)

Şükran- “(Kocasına acıyarak) Zavallı... Kör karanlıktan akşamlara kadar ev ev, sokak sokak gez dur. Sonra da eve gel... (Sinirli bir jest yapar.)” (s.86)

Nermin: Milyoner Hamdi Bey'in eşidir. On altı yıllık evli bir çifttir. Maddi imkânları sayesinde zamanını defileden defileye giderek veya seyahat ederek geçirmektedir. Eşi hasta olmasına rağmen kendisini herhangi bir hastalığı yoktur ama çocuğu olmamaktadır.

Nermin- “Bahar elbiseleri defilesine gideceğime göre...” (s.98)

Nermin- “Cuma mı? Cuma gene defile. Hem o bundan daha önemli...” (s.98)

Nermin- “(Çılgınca) Doğru... 16 yıldır bir defa, o da bugün tam aklımız başımıza geldi. (Kocasına sarılmak için kollarını açarak) Seni buldum Hamdi. (Sarılarak, candan) Sevgili kocacığım.” (s.97)

Doktor: Milyoner Hamdi Bey diyabet hastasıdır ve insülin tedavisi almaktadır. Ayrıca perhiz yapmaktadır. Bunları yaparken de doktor kontrolünden geçmektedir. Doktor ara sıra Milyoner Hamdi Bey'in yanına gelip kontrol etmektedir.

Doktor- “(Çantayı işaretleyerek) O kan tahlilinden sonra size iğne yapmadan gideceğim ha? Şeker kanda küstahça yükselsin, ben elimi kolumu sallayarak çıkıp gideyim. Bu mücadeleden kaçmak olur. (Sert) Ben burada kalıp mücadele edeceğim.” (s.107)

Hizmetçi: Milyoner Hamdi Bey'in yanında çalışan bir şahıstır.

Hizmetçi- “(Korkmuş) Hayır bilmiyorum Doktor Bey. Hiç bir şey bilmiyorum henüz... İki gün oldu gireli. Beyefendiyi şimdi görüyorum. Hanımefendiyi de bir defa merdivenden inerken gördüm. Ben daha çok yatak odalarını, elbiselerini, gömleklerini...” (s.107)

Ayrıca eser içinde isimi geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Postacının oğlu Erdoğan, Komşu, Haldun Bey, Kraliçe ve yeni doğan bebeği Sanif, İki Amerikalı, Hızır'ın yardım ettiği Küçük Kız, Bakkal, Manav, Kasap, Selmin Hanım, Selmin'in gezdirdiği Amerikalılar, Milyoner'in şoförü, Rifat'tır.

3.4.5. Zaman ve Mekân

Eserde zaman olarak kesin bir tarih yoktur fakat kullanılan bazı terimler bize Cumhuriyet dönemini hatırlatmaktadır. Bu terimler; Kuruş, lira, ticaret odası, radyodur.

Mekân olarak aynı şehrin iki farklı semti seçilmiştir. Ayrıca olaylar iki farklı evde geçmektedir. Birisi Postacı Hamdi'nin tek gözlü şantiyeden bozma evidir. Diğeri ise Milyoner Hamdi'nin evidir.

3.4.6. Eserin Dili

Eserde dil olarak yerel ağız kullanılmamıştır. Eserin geçtiği mekânın şehir olması ve yer alan şahısların eğitim almış olması kullandıkları dilin düzgün olmasına sebep olmuştur. Fakat Postacı ve eşi gerek konumları itibari ile gerekse de eğitim düzeyi olarak düşük oldukları için bu şahıslar argo kullanmaktadır. Bu da eserin gerçek hayata uygunluğunu ve inandırıcılığını gözler önüne serer.

Hamdi- “Tanımak ne kelime? Domuz gibi tanırsın hem...” (s.91)

Hamdi- “(Acele ile zarfı alır) Ne sevgilisi karı? Bana cinayet mi işleteceksin?” (s.89)

Milyoner- “(O da sarılarak)Sevgili karıcığım. Derhal hazırlan. Şimdi gidiyoruz oraya...” (s.97)

Nermin- “(Kocasından kaçarak) Anladık canım. Ondan da bir reklam mı çıkarmak istiyorsun?” (s.96)

3.5. ANA HANIM KIZ HANIM

3.5.1. Eserin Özeti

Oyun, Anadolu'nun iki ayrı köyünde geçer. Adları Ana Hanım ve Kız Hanım olan iki kadının başından geçen sıkıntıları anlatmaktadır. Ana-kız yaşamış oldukları sıkıntıları birbirlerine anlatarak dertleşirler. Her ikisi de kendi derdinin daha önemli olduğunu düşünmektedir.

Ana Hanım, kocası Çek Ali ve oğlu Ahmet ile yaşamaktadır. Çek Ali tembel ve para düşkünü bir adamdır. Çek Ali, Reşit Ağa ve Çakır ile birlikte eve gelir. Çakır kendi çıkarı için yalan söyleyen, fırsatçı bir adamdır. Reşit Ağa, köyün ağası, zengin, dini istismar ederek insanları kullanmayı seven bir adamdır. Zeynep adında kambur bir kızı vardır. Zeynep, Foter Hasan'la evlidir ancak Foter karısını bırakıp şehre gitmiş böylece Reşit Ağa'nın tarlasını sürece kimse kalmamıştır. Reşit, Ali'nin oğlu Ahmet

ile kızı Zeynep'i evlendirmeyi düşündüğü söyleyip Ali'yi kandırır. Onlardan tarlasını sürmek için yardım etmelerini ister. Ali bu duruma çok sevinir. Sabah tarlaya gitmek üzere sözleşip Reşit ve Çakır evden ayrılırlar. Reşit, Çakır'ın Sarı Üsük ile arasındaki bir tarla meselesine el attığını, şahitleri ayarladığını söyleyip, Çakır'ı kendi tarafına çeker ve kızını Ahmet'le evlendirmeyeceğini, ağzından böyle bir söz çıkmadığını söyler.

Haşlak Ali ve Kız Hanım'ın çocukları olmamaktadır. Köydeki çocukların bile diline düşmüşlerdir. Ali olanların sebebi olarak da Kız Hanım'ı görür. Kız, kocasının sert çıkışlarına karşı hep alttan alır. Kız Hanım, koynundan bir altın çıkartıp Haşlak'a verir. Böylece altını başlık parası yapıp kocasına bir kız alacak ve çocukları olacaktır.

Ana Hanım, Ahmet ve Zeynep'in evlenmesine karşı çıkar. Oğlundan eve bir gelin getirmesini ancak başlık parası vermeden evlenmesi için Katır Hatçe'yi kaçırmasını ister. Ahmet ise oğlunun ağanın kızı ile evlenmesini istemektedir.

Foter Hasan artık şehirde yaşamaktansa köyde kalmaya karar verip döner. Zeynep'in kocasının geri dönmesi Ana Hanım'ı çok mutlu ederken Ali'nin hiç hoşuna gitmez. Ali Foter'i korkutup şehre geri yollamanın yollarını arar. Ana Hanım tersine Zeynep'in kocasının yolunu dört gözle beklediğini anlatıp, eve gitmesi için cesaret verir. Foter ikisinin arasında kalır.

Kız Hanım ve Haşlak para az olduğu için başka köyden Eşekçilerin Kör Kız'ını kuma alırlar. Kız Hanım'a "Gocaavrat" diye hitap eder ve her işini Kız Hanım'a yaptırır. Hamile olduğu için Haşlak Ali ve Kız Hanım bu duruma ses çıkaramazlar. Kız Hanım, Kör Kız'ı kıskanır ve durumdan şikâyet eder. Haşlak ise karısının gönlünü almaya çalışır ve akşamları gizlice avluda buluşurlar. Kör Kız seslerini duyar ne var ki Haşlak olduğunu anlamadığı için Kız Hanım'ın kocasını aldattığını düşünür. Kız Hanım'ı sürekli Haşlak'a söylemekle tehdit eder.

Foter Hasan geldiği gece kimseye görünmemek için Ali'lerin evinde kalır. O gece Foter Hasan öküzle, eşeği de alıp evden kaçar. Ali, Foter'in gitmesi işine geldiği için sesini çıkarmaz. Ahmet en sonunda dayanamayıp aslında Guşçuların kızı Fatma'yu sevdiğini söyler. Bu durum Ali ve Ana Hanım'ı mutlu etmez. Çakır tarlaya gitmek için Ali ve Ahmet'i almaya eve gelince Ali oğlunun ağa kızıyla evlenmeyeceğini söyleyip Çakır'dan yardım ister. Çakır, Reşit'in kızını beğenmediklerini düşünebileceğini

söyleyerek Ali'yi korkutur. Tarlasını sürerken yardım ederlerse bir şeyler düşünebileceğini söyler. Ali hemen kabul eder. Ana öküzünün ve gelininin, olmamasına üzülür.

Kör Kız “kuru gebe” olduğu için doğurmamıştır. Haşlak ise ırgatlık yapmak için köyden ayrılır. Kız Hanım, Kör Kız'ın durumunu anlamak için köyde Çil Nene adında bir kadına götürür. Kör Kız doğuramadığı için kapı dışarı edilmekten korkar ve Kız Hanım'ı kocasını aldatmakla suçlamaya devam eder. Köy halkına ve Haşlak'a anlatmakla tehdit eder. Haşlak bebeği görme heyecanı içinde köye gelir. Bebek olmadığını öğrenen Haşlak kadınları evden kovar. Köyde daha fazla kalamayacağını söyleyip, gitmeye karar verir.

Kız Hanım kocasının gittiğini bundan sonra ne yapacağını kara kara düşünürken Ana Hanım, Kör Kızı da alıp eve dönmesini söyler. Ana Hanım hala kendi derdinin kızının derdinden daha büyük olduğunu düşünüp yakınmaktadır.

3.5.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1964), *Ana Hanım Kız Hanım*, İzlem Yayınları, İstanbul: 77 s. Eser daha sonra Bilgi Yayınevi tarafından 1980 yılında *Pusuda, Karaların Memetleri, Ana Hanım Kız Hanım* üçlemesi ismiyle basılmıştır.

3.5.3. Eserin Muhtevası

Ana Hanım Kız Hanım adlı oyunda evlilik, kız kaçırma, çocuğu olmayan kadınların dramı, başlık, kuma gibi konular işlenmiştir. Yazar diğer eserlerinde olduğu gibi Anadolu'daki halkın cehalet içinde yaşadığı durumu gözler önüne sermeye çalışmıştır.

Yazar yukarıda bahsettiğimiz Anadolu insanın içinde bulunduğu durumu Ana Hanım ve Kız Hanım adlı şahıslar üzerinden aktarmıştır. Ana Hanım eş baskısına yenik düşmüş, Kız Hanım ise kumasına yenik düşmüştür.

İki şahısta kendi derdinin daha büyük olduğunu düşünür. Ana Hanım gelini, öküzü olmadığı için dert yanarken Kız Hanım altınlarını satıp, eşine kuma aldığı Kör Kızın doğuramıyor olmasından dert yanmaktadır.

3.5.3.1. Sosyal Taraf

Eserde sosyal olarak işlenen konu Anadolu, kumalık ve kadının sosyal hayat içindeki durumudur. Aktarılmak istenen bu iki temel sorunun kökeninde eğitimsizlik yatmaktadır. Kadınlar kırsal kesimde düşüncelerine saygı gösterilmeyen bir varlık olarak var olmuştur. Sadece anne olarak saygı görmüştür. Anne olamayanlar ise toplum tarafından hakir görülmüş ve aşağılanmıştır. Bu eserde de anne olamayan Kız Hanım'ın durumu gözler önüne serilmiştir. Hakir görülen kocası tarafından aşağılanan Kız Hanım bütün bu baskılara dayanamayarak eşine kendi parasıyla kuma almıştır. Ana Hanım'da ise cinsiyet nedeniyle düşüncelerine saygı gösterilmeyen bir kadın yaratılmıştır. Ana Hanım eşine yaptıklarının yanlış olduğunu söylemesine rağmen eşi tarafından dinlenmemiş hatta şiddete maruz kalmıştır. Yazar bu iki sorunu bu şahıslar üzerinden aktarmıştır.

3.5.4. Eserin Yapısı

Eser iki bölümden oluşan bir dramadır. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.5.4.1. Eserin Olay Örgüsü

Eserde Ana Hanım ve Kız Hanım dertleşmekte ve başlarından geçen olayları anlatmaktadırlar. Yaşadıkları olaylar farklı mekânlarda ve birbirlerinden bağımsız gerçekleşmektedir. Bu yüzden olay örgüsünü Ana Hanım ve Kız Hanım başlıkları altında iki farklı olay örgüsü şeklinde inceleyeceğiz.

3.5.4.1.1. Ana Hanım

-Reşit Ağa ve Çakır'ın Çek Ali'nin evine gelmesi ve Çek Ali'ye kızı Fatma ile Çek Ali'nin oğlu Ahmet'i evlendireceği yönünde vaatte bulunması, karşılığında tarlasını sürmeye yardım etmesini istemesi.

-Ana Hanım'ın ağanın kızı ile oğlunun evlendirilmesine karşı çıkması

-Foter'in şehirden gelmesi ve geldiği gece Ali'lere uğraması ve Foter'in o gece Ali'lerde kalması ve Ali'nin öküzünü ve eşeğini çalması

-Ali'nin oğlu Ahmet'in ağanın kızı ile evlenmeyeceğini ve Guşuların kızı Fatma'yı sevdiğini söylemesi ve Ali'nin ağaya oğlunun evlenmek istemediğini açıklayamaması

-Ana Hanım'ın öküzünü ve eşeğini kaybettiği için üzülmesi

3.5.4.1.2. Kız Hanım

-Haşlak Ali ve Kız Hanım'ın çocuklarının olmaması

-Kız Hanım'ın eşi karşısında eksikli olduğunu düşünerek eşine kuma alması için altınlarını vermesi ve Kör Kızı alması

-Kız Hanım'ın Kör Kızı kıskanmaya başlaması

-Kör Kızın hamile olmadığı sadece karnın şiş olduğunun anlaşılması

-Haşlak Ali'nin ikisini de evden atması ve Haşlak Ali'nin ise köyden ayrılması

3.5.4.2. Şahıs Kadrosu

Eserde olaylar iki şahıs üzerine kurulmuştur. Bunlar Ana Hanım ve Kız Hanım'dır. Yazar bu şahıslar üzerinden Anadolu'daki kadınlarının toplum içindeki durumunu gözler önüne sermeye çalışmıştır

Ana Hanım: Altı kızı bir oğlu olan cefakâr bir Anadolu kadınıdır. Eserde eşinin baskısına maruz kalan bir şahıstır. Oğlunu ağanın kambur kızı ile evlendirmemek için eşine karşı çıkar. Anadolu insanı için öküzü, eşeği ne kadar değerli ise Ana Hanım içinde o kadar değerlidir. Kızının yaşamış olduklarına rağmen öküzünü ve eşeğini kaybetmesi onun için içinden çıkılmaz bir kayıp ve üzüntüdür.

Ana- "Garip anacığının başına gelenleri bir duysan..."⁵²

Kız- "Her bir derdime yetişen kadın kadın anam... El köylerinde meydanlarda kaldı galdı gızın, ana." (s.10)

Ana- "Gızım gızım ah gızım. Sarı öküzlen, eşeğimizi çaldılar... Sarı öküzlen, eşeği..." (s.10)

Ana- "Hey, tüyüne, tırnağına kurban olduğum öküz hey! Hey, soluğuna gurban... Hey gücüne, damarına... Gara gözlerine, sürmeli gözlerine hey!" (s.10-11)

⁵² Cahit Atay, (1964), *Ana Hanım Kız Hanım*, İzlem yayınları, İstanbul: s.10; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.

Kız Hanım: Ana Hanım'ın altı kızından biridir. Haşlak Ali'nin eşi olan Kız Hanım'ın çocuğu olmamaktadır. Bu yüzden eşi tarafından gerek sözlü gerekse de fiziksel olarak şiddete maruz kalmaktadır. Fakat Kız Hanım kendisini eksik hissettiği için bu şiddete boyun eğmiştir. En önemlisi ise de eşine çocuk mutluluğu yaşatmak için kendi altınlarını sattırıp, eşine kuma almıştır. Bu sadece Anadolu kadınında görülebilecek bir eşine adanmışlıktır. Ne var ki aldıkları kumanın çocuk dünyaya getirememiş olması ve kuma ile tartışması eşinin her ikisini de evden kovması ile sonuçlanır.

Haşlak- “(Yakalayamadığı çocukların acısını karısından çıkarmak istercesine, arkası dönük, Hanım'ın ensesine bir tokat atar.)... (s.30)

Kız- “(Şaşkın dönmekle beraber, alışıkta dayağa. Ceketini asmaktan vazgeçerek, tatlılıkla) Giyeceğ miydin yoğsa? Başışla ağam, bilemedim. Terlemişsin... Üşütme... İş buldun ellahım... (Ceketini Haşlak'ın omzuna örtmek ister)” (s.30)

Kız- “Başlık parası edip, sana acer bi garı; bi ferik alacağız... (s.30)

Haşlak- Ne den Hanım?.. (s.30)

Kız- (Hayaller.) Paramız yettiğincek... Öyle bi kız alacağız ki sana... Oğlan çocuklar sıralıya tosunlar gibi...” (s.30)

Diğerleri:

Reşit Ağa: Ana Hanım'ın köyündeki ağadır. Dini istismar ederek halkı kullanan bir şahıstır. Sözüne sadık değildir. Çek Ali'ye kızını oğlu ile evlendireceği konusunda vaat verip tarlasını sürmeye ikna eder. Ne var ki daha sonra Foter'e vaatte bulunup buna karşılık Çek Ali'nin oğlu ile kızını evlendireceğini söylemediği konusunda şahitlik yapmasını ister. Tek amacı işinin görülmesidir.

Reşit- “Siz siz olun kimseye eyilikte bulunman. Düşkün mü, vurun tekmeyle eyice batsın batağa. Her kime bi eyilik ederseniz en baş düşmanınız o olur. Bu benim demem değil, kitap yazıyo ha. Biz bu herife gül gibi kızımızı verdik.” (s.17)

Çek Ali: Ana Hanım'ın eşi olan Çek Ali tembel ve para düşkününü biridir. Ağa ile akraba olabilmek için ağanın kambur kızı ile oğlunu evlendirmek isteyen fakat bunu başaramayan bir şahıstır. Hatta bu uğurda öküzünü ve eşeğini kaybetmiştir.

Ali- “(Ama ona göre) İreşit Ağanın kızından gayri kimseler yoh. Herif şinciden çiftini-cubuğunu bize emanet eder. Yarın sabanan-Allah'ın izniylen-onun tarlalarını sürmeye bulaşalım. Hadi goçum,şura uzan bi güzel uyu.Ben de şöyle bir köy içinde dolanam. Bizi küçük görenlere bıyık altından gülem. (Kalkar, sigarasını savurtarak kasılır.) “Hele azcık beklen anasını bellediklerim, azcık...” diyem. (Duman üfleyerek.) Duman savurtam sıfatlarına keyf olam. (Çıkar)” (s.36)

Haşlak Ali: Kız Hanım'ın eşidir. Eşinin çocuk dünyaya getirememesi üzerine eşine şiddet uygulayan bir şahıstır. Anadolu'da coğrafyasında çocuğu olmayanlara eksikli bakılması yüzünden çocuklar dahi kendisiyle dalga geçmektedir. Başta kuma almaya yaklaşmayan fakat eşinin ısrarları üzerine kuma alan biridir. Ne var ki kumanın da çocuk dünyaya getirememesi üzerine hem Kız Hanım'ı hem kumayı evden atar. Kendisi de köyü terk eder.

Haşlak- "Get Get! Dölsüz garı... Gısır avrat... Anam ölmeden derdi... Bu garı hayretmez oğul! Beş yıl... Tamamı tamamına beş yıl oldu... Getmedik yatır gomadık... Dedesi... Hocası... İlaçlar... Köyün diline... bacak... kadar veletlerin... diline düştük. Daha ne beklen kız?" (s.25)

Ahmet: Ana Hanım'ın tek oğludur. Sessiz içine kapanık bir şahıstır. Babası Çek Ali, Ahmet'i ağanın kambur kızı ile evlendirmek istemektedir. Çek Ali bu konuyu Ahmet'e açtığında sessiz kalır. Ana Hanım ise oğluna bu teklifi kabul etmemesini kendilerinin ona gelin alabilecek parayı temin edemeyeceklerini söyler. Ahmet'ten Katır Hatçe'yi kaçırıp evlenmesini ister. Ahmet her iki teklifin aksine Guşçuların kızı Fatma'yı sevdiğini söyler.

Ahmet- "Dönya malı olsa bilem, ben o ganbur kızı alamam." (s.60)

Ali- "(Kırgınlığı, kızgınlığına döner.) Ağa kız virir de sen alaman? Ağanın kızını beğenmen ha? Hattini bil ulan, ne olduğunu bil. Bil de, dur durduğun yerde. Eşşekliğin heç lözümü yoh,ağnan mı?" (s.60)

Ana- "Belkim Hatçeyi istiyo oğlan?" (s.61)

Ahmet- "Yoh, Ben Hatçeyi de istemem." (s.61)

Ahmet- "Ben de Fatma gıza..." (s.61)

Foter Hasan: Reşit Ağa'nın damadıdır. Kızı Zeynep ile evlidir. Eşini bırakıp şehre gitmiştir. Korkak biridir. Ahmet ve Zeynep'in evlenme konusu gündemde olduğu sırada köye gelir. O gece Çek Ali'lerde kalır fakat Çek Ali durumdan hoşnut değildir çünkü Foter geldiği için oğlu ağanın kızı ile evlenmeyecektir. Foter, Ali'lerde kaldığı gece Ali'lerin öküzü ve eşeğini çalar ve köyden ayrılır. Ali, Foter'in köyden ayrılması üzerine öküzün ve eşeğin çalınmasına sesini çıkarmaz.

Foter- "(Ali'nin elini bırakarak valizi yere koyar. Şapkayı çıkarıp göstererek.) Foter deyi buna derler. Ben Hasan. İlk böyle şapka geydik diye köyde namımız öyle galdı." (s.42)

Kör Kız: Haşlak Ali'nin Kız Hanım'a aldığı kumadır. Kız Hanım Kör Kızın sülalesi doğurgan olduğu ve ucuz olduğu için bu kızı ister. Kız Hanım'ın ısrarı üzerine

alınmasına rağmen eve geldikten sonra Kız Hanım'ı aşağılayan tutumlar sergiler. Daha sonra Kız Hanım'a iftira atar ve tehdit eder. Kız Hanımla tartışmaya başlarlar. Sonunda Haşlak Ali her ikisini de evden kovar.

Kör Kız- “Gız Gocaavrat, suyu ılıt tez.”

Kız- “Şinci. Su hazır.”

Kör Kız- “Gocaavrat elimi yu”.

Kör Kız- “Gocaavrat saçımı tara.” (s.49)

Ayrıca eser içinde isimleri geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Ana Hanım ve Çek Ali'nin Kız Hanım dışındaki diğer beş kızı, Çakır'ın tarla konusunda itilaf yaşadığı Sarı Üsük, Reşit Ağa'nın kızı Zeynep, Haşlak Ali ile dalga geçen çocuklar, Kadir Hoca, Katır Hatçe, Kör Kız'ın halası, teyzesi, emmi kızları, Sofular, Guşçular'ın kızı Fatma Kız, Kör Kızı kontrole götürdükleri Çil Nene'dir

3.5.4.3. Zaman ve Mekân

Mekân ve zaman olarak belli bir ifade yoktur. Ana Hanım ve Kız Hanım farklı olaylar yaşamışlardır. Yaşadıkları olaylar farklı mekânlarda geçmektedir. Olayları kendi köylerinde yaşamışlardır. Fakat Kız Hanım daha sonra annesinin köyüne geri döner ve onunla dertleşir.

3.5.5. Eserin Dili

Eserde üslup olarak yerel ağız ve argo kullanılmıştır. Böyle bir dilin seçilmesi, esere tabilik ve akıcılık kazandırmanın ötesinde, şahısların sahip olduğu eğitim seviyesini de göstermektedir. Okuyucu bu sayede esere daha rahat adapte olabilmektedir. Eser içindeki şahısların düşünce ve duygularını aynı kelimelerle ifade etmeye çalışması köy insanının içinde bulunduğu kısır döngüyü açıkça gözler önüne sermektedir.

Kız- “Laf etme ulan... Laf etme... Sana laf derik be herif...” (s.54)

Ali- “Cuvabını sen vir ağa bahalım...” (s.62)

Haşlak- “Get Get! Dölsüz garı... Gısır avrat... Anam ölmeden derdi... Bu garı hayretmez oğul! Beş yıl... Tamamı tamamına beş yıl oldu... Getmedik yatır gomadık... Dedesi... Hocası... İlaçlar... Köyün diline... bacak... kadar veletlerin... diline düştük. Daha ne beklen gız?” (s.25)

Eserde bugün ki konuşma dilinden kelimelere de yer verilmiştir.

Ana- "**Bencileyin**, Gavur herif beni anlatır vallâ" (s.35)

Kör Kız- "Gocaavrat, elimi **yu**." (s.49)

3.6. ORMANDA

3.6.1. Eserin Özet

Oyun, Anadolu'nun Sarılar adlı köyünde, ormanda geçmektedir. Kızır Mehmet kurnaz bir adamdır. Üsük ise Kızır'ın kardeşidir. Kızır'e göre daha temiz kalpli, saygılı ve çalışkan bir adamdır. Kızır ormanda ağaç kesmeye başlamadan önce Üsük'ü etrafı kontrol etmesi için gönderir. Bu sırada Mehmet ormanda çalışırken kulak ağrısı ile kıvrınmaya başlar. Üsük ağabeyisini o halde görünce çok telaşlanır. Ne olduğunu anlamaya çalışır. Kızır'in öleceğini düşünüp çok telaşlanır. Ayağa kaldırıp kendisine gelmesini sağlamak için bir sürü şey söyler. Eğer ölürse ailesine kimin bakacağını tek başına üstesinden gelemeyeceğini anlatır. En sonunda Kızır kendine gelir ve oturur. Daha sonra Üsük çevrede kimsenin olmadığını söyleyince, Kızır ağaç kesmeye başlamasını söyler. Üsük dört yıldır Hacı Ali adında bir ağanın emrinde çalışmaktadır ve işe gitmesi gerektiğini söyleyince, Kızır sinirlenir. Üsük'ü azarlar ve dört yıldır sadece karın tokluğuna çalıştığını eline hiçbir şey geçmediğini söyler. Bu sırada da kendisini acındırır. Bu şekilde Üsük'ü kendisine yardım etmesi için ikna eder. Kızır'in ağzından çıkan her söz Üsük'ü daha da heyecanlandırır ve baltaya daha sıkı yapışmasını sağlar. Kızır, Üsük'ü gayet iyi tanıdığı ve zayıf noktalarını bildiği için sözlerini de ona uygun olarak seçer. Kızır kurnazlıkla işini halletmiş halinden memnun bir şekilde etrafa göz kulak olur. Ağaç keserken korucunun gelmesinden endişe eder. Kendisini kurtarabilmek amacıyla aslında orada bulunma sebebinin ormanı korumak olduğunu kanıtlamak için plan yapar. Kızır, eğer korucu gelirse, Üsük'ü tanıdığını belli etmeyeceğini ve korucudan önce Üsük'ün yakasına kendisinin yapışacağını söyler. Üsük önce durumu anlamaz. Kızır bu şekilde korucuya karşı siyaset yapıp devletin ormanını koruduğunu göstereceğini söyler. Üsük, Kızır'in bu yaptığının döneklik olduğunu anlayıp söylese de, Kızır kurnazca sözleri ile Üsük'ü kandırmayı yine başarır. Bütün bunlara rağmen korucu duruma inanmazsa, Üsük'ü alıp gitmesi gerektiğini, yaşı küçük olduğu için iki ay yatıp kurtulacağına dair Üsük'ü yine inandırır. Eğer mahpusa Kızır girerse evde çocuklarının, karısının yolunu beklediğini ve perişan olacaklarını

söyleyip duygu sömürsü yapar. Kizir ormanda birlikte çalışıp para kazanacaklarını anlatır. Bu sırada Üsük alacakları tarlanın kime ait olacağını sorunca Kizir sinirlenir. Babaları ayrı anneleri bir olduğu için aslında kardeş sayılmadıklarını söyler. Öldükten sonrada tarlayı oğulları Süleyman ve Hıdır'a bırakacağını söyler. Üsük suskun ve kırgın dinlemeye devam ederken Kizir, Üsük'ü yanından kovar. Hacı Ali'nin tarlasına çalışmaya dönmesini söyler. Ancak artık saat geç olmuştur gitse bile Hacı Ali Üsük'ü kabul etmeyeceği için Üsük gitmek istemez. Üsük birden sinirlenip Kizir'in önüne geçer, kendisini hiçe saydığı için hesap sorar. Kizir bu kez korkup alttan almaya başlar. Bu kez Kizir, kardeş olduklarını kendisinin büyük olduğu için Üsük'ün saygı göstermesi gerektiğini söyler. Üsük hiç birini duymaz ve kendini savunmaya devam eder, Kizir'i eliyle ittiği sırada eli Kizir'in ağrıyan kulağına gelir. Kizir bir anda elini kulağına götürüp kıvrır. Bunun üzerine Üsük korkuya kapılıp yanına gider. Kizir kıvrılıp yerde yatarken Üsük çalışmaya devam ederken birden Kizir'in yanına gider. Ağabeyine eğer ölecek olursa, aklının burada kalmaması gerektiğini yengesine ve çocuklara sahip çıkıp bakacağına dair söz verir. Tekrar işine döner. Üsük, ağaç kesmeye devam ederken, korucu yanına gelir. Üsük onun korucu olduğunu anlamaz. Korucu ağacı neden kestiğini konusunda sorular sorup Üsük'ü konuşturur. Üsük ağacı isterse ona verebileceğini söyler. Korucu daha fazla sinirlerine hâkim olamayıp bağırır ve kendisinin orman korucusu olduğunu söyler. Üsük önce ters cevap verse de sonra Kizir'le az önce konuştukları aklına gelip umutla Kizir'e döner. Korucu, Kizir'i yerde yatar halde görünce, Üsük'e dönüp Kizir'e bir şey yapıp yapmadığını sorar. Üsük iyice korkuya kapılır ancak Kizir amacına ulaştığı için yattığı yerde hâlâ kurnazlık peşindedir. Kizir korucuya, ağacı Üsük'ten korumaya çalışırken, Üsük'ün kendisini yere serdiği yalanını söyler. Kizir ve korucu, Üsük'ün ağaç kesme suçundan dolayı kaç yıl ceza alacağını konuşmaya başlarlar. Korucu cezanın idam bile olabileceğini söyler. Üsük korkuyla konuşulanları dinler. Üsük bir arzuhal bile yazdırıp kendisini kurtaracak kimsesinin olmadığı söyleyip dert yanınca, korucu Üsük'e acımaya başlar. Üsük iyice korkuya kapılmış bir şekilde konuşmaya başlar. Karısı, çocuğu, evi olmadığını söyler ormana bütün bunlara sahip olabilmek için kıydığını bu yüzden ağaç kestiğini anlatır. Korucunun tek bir ağaçla bütün bunların olmayacağını söylemesi üzerine, kendince akıllı bir tavırla tarla açacağını söyler. Tarla lafı üzerine korucu çok sinirlenir. Bir tarla için bütün ormana yazık edeceğini söyleyip Üsük'e bağırır. Üsük kendini bilmez tavırla

konuşmaya devam edip, sözü Hacı Ali'nin tarlasına kadar getirir. Kizir ve Üsük kendi aralarında Hacı Ali'nin tarlasından bahsederken korucu duymamak için çabalasa da konuşulanları duyup iyice sinirlenir. Eğer tarla lafı eden olursa vuracağını söyleyip silahını çıkarır. Kizir ve Üsük ne olduğunu anlamaz ve korkarlar. Korucu birden dertlenip yakınmaya başlar. Yıllardır orman koruculuğu yaptığını, gece gündüz çalıştığını ve bir tarlası olmadığından yakınıdır. Kizir hemen korucunun çok haklı olduğunu söyleyip iyice alevlendirir. Üçü arasındaki konuşma iyice alevlenir bu sırada Kizir ve Üsük aslında kardeş olduklarını söyleyince korucu kendisini kandırdıkları için sinirlenir. Yalan söylediklerini anlar. Vazifesini hatırlar ve ormanı koruması gerektiğini düşünür. Üsük ve Kizir'i alıp karakola götürür.

3.6.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1964), *Ana Hanım Kız Hanım*, İzlem Yayınları, İstanbul: s.80-112. Eserin daha sonra yapılmış baskısı yoktur.

3.6.3. Eserin Muhtevası

Ağalık sisteminde köylünün toprağı yoktur köylü ağanın yanında ırgatlık yapar. Yazar eserde iki köylünün toprak sahibi olabilmek için ormanda kendilerine tarla açmaya çalışmaları ve bu tarlayı açarken başından geçenleri ele alır.

İki kardeş olan Kizir Memet ve Üsük kendilerine tarla açmak için ormana gelirler. Ormanda tarla açarken Üsük olayın başında isteksizdir. Hatta kendi aralarında hapse girmek yüzünden tartışırlar. Kizir Memet ise kardeşini hırslandırmak için kardeşine vaatler vererek hayal kurdurur. Bunun üzerine Üsük istekli bir şekilde tarla açmak için ağacı kesmeye başlar ve korucunun gelmesiyle olay için çıkılmaz bir hal alır.

3.6.3.1. Sosyal Tarafı

Eserde sosyal olarak işlenen konu Anadolu'daki fakirlik ve fakirliğin sebep olduğu orman tahribidir. Kırsal kesimde toprak sahibi olmak statü olarak saygın bir konumdur. Köydeki ağa sahip olduğu maldan dolayı saygı görmekte tarlada çalışan ırgat ise saygı görmemektedir. Tarla sahibi olabilecek maddi kazanca sahip olmayan şahıs bunu gerçekleştirmek için mevcut orman alanını tahrip eder. Yazar bu durumu

kurnaz ağabey Kizir ve saf kardeş Üsük üzerinden anlatmıştır. Komedi tarzında işlenen konu güldürürken düşündürmektedir.

3.6.4. Eserin Yapısı

Eser bir perdelik kısa bir komedidir. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.6.4.1. Eserin Olay Örgüsü

-Kizir Memet'in tarla açmak için ormana gelmesi ve Üsük'ün bu esnada etrafı kolaçan etmesi

-Üsük ve Kizir Memet'in tarla açmaya başlaması

-Üsük ve Memet'in tarla açarken korucuya yakalanması sonucu hapse kimin gireceği konusunda itilafa düşmeleri ve tartışmaları

-Korucunun, Üsük ve Memet'i yakalaması

-Korucunun, Üsük ve Memet'e acıması sonucu izin verecekken yalan söylediklerini anlayıp karakola götürmesi

3.6.4.2. Şahıs Kadrosu

Eserde dekoratif şahıslar dışında yer alan şahıs kadrosu üç kişiden oluşmaktadır. Bu şahıslar Kizir Memet, Üsük ve Korucudur. Olay Kizir ve Üsük'ün tarla açması ile başlar. Daha sonra korucuya yakalanmaları ve korucunun Üsük ve Kizir'i karakola götürmesiyle sonuçlanır.

Kizir Memet: Tarlası olmayan, evli iki çocuk babası fakir bir köylüdür. Üsük'ün üvey kardeşidir. Üsük'e göre oldukça zeki ve uyanıktır. Tarla açarken korucuya yakalandıklarında uygulayacakları kurtulma yolunu Kizir Memet bulur. Üsük, Kizir Memet'in açıkladığı yolu benimsemese de sonunda Kizir, Üsük'ü ikna etmeyi başarır. Üsük'ü ikna etmek için verdiği vaatler Üsük'ü oldukça heyecanlandırmıştır. Kizir Memet'in tarla açmaktaki amacı ise ağaya bağımlı olmadan hayatını sürdürmektir. Ayrıca tarla sahibi olunca köyde söz sahibi ve itibar sahibi olacaktır.

Üsük- “(Hayret ederek) Hacı Aliyle, sen... Amanın ağa... Ne eden ağa? Hacı gibi tarlaların mı var sürülecek, bahçelerin mi var ekilecek? Davarın mı var güdülecek? Değermenlerin mi var güdülecek? Değermenlerin mi döner haldır, haldır?”⁵³

Kızır- “Çok koley. Korucu geldi diyelim. Aha o zaman işte sen bana heç tanış çıkmıyacağın. Ben de sana tanış çıkmıyacağım ha... Yapışacağım yakana... İyi gulak ve Üsük. Aman ses etmeden diğne... Bak çevrilmiş siyaset öğren... Yakana yapışacağım... Gorucuya: Orman kırar, ağa; keserdi. Balta sesine goştum geldim de... diyeceğim. Gorucu ile biz bir oluncak sen heç korkma. Etmeyin bi daha yapmam de yater. Ben dakkesinde herifi yumuşatırım. Hemencecik yakamı koyuverir görün.” (s.94)

Üsük: Hacı Ali'nin yanında ırgatlık eden fakir ve saf bir köylüdür. Fiziksel olarak oldukça güçlü ve yapılıdır. Fakat fiziksel yapısının aksine Kızır kadar uyanık değildir. Üvey kardeşi olmasına rağmen Kızır'e karşı oldukça saygılıdır. Kızır'in ona hakaret etmesine rağmen kendisi hiç tepki vermemektedir. Korucuya yakalanmaktan ve belirli bir süre izin aldığı Hacı Ali'den çekinmektedir.

Kızır- “(Yavaş yavaş oturumuna gelerek) Mihtarından başlatma şinci. Ulâ nerdesin ayı! (İyice oturur. Şu anda başefendi pozunda, ya da kulağının acısını kardeşinden çıkaracak. Sevinen Üsüğe bir tokat atar.) Sana suval ediyok. Nerdesin ulân?” (s.86)

Üsük- “(Okşanmış gibidir, daha çok sevinerek.) Şükürler rabbiye... Gücü güvveti her bi şeyi de yerine geldi.” (s.86)

Üsük- “(Göge gine kaçamak bir göz atıştan sonra.) Hacı Ali bekler ağa.. “Ağam çığırılmış” dedim.”Ula ben o herifin lafıyla abdashanaya gitmem” dedi.” (s.87)

Korucu: Sarılar Köyü çevresindeki ormanın güvenliğini sağlayan bir şahıstır. Yıllardır ormanda koruculuk yapmaktadır. Ne var ki bunca yıldır çalışmasına rağmen bir tarla sahibi olamamıştır. Bu yüzden tarla açarken yakaladığı Üsük ve Kızır'e acıyıp izin verecekken, yalan söylediklerini anlayınca onları karakola götürür.

Korucu- “Sus oğlum... Sus gardaşım... Anun lafını etmeyin bana... Ula susun derik yavu... (Dertleniverir, sesi değişir) Sabanın çıkarım köyden... Çok er... Horoz ötmeden...

Düşerim ormana... Garanlık basınca girerim köye... Adımız Ayı Omar'a çıktı bu yüzden... Bilen, bilmeyen vazifesine gayetle düşkün bi adam sanır bizi... Ne gezer hay gardaşım. Bu dinin... Bu imanımı... töbe töbe... Aha ula bu tarlasızlık yüzünden hep... Bi tarla kıyısından, bi harman kenarından geçemem...” (s.109)

Dekoratif unsur durumundaki şahıslar; Muhtar Abdülkâhya, Köy ağası Hacı Ali, Başefendi, Musa Çavuş, Kızır'in karısı, Kızır'in çocukları Hıdır ve Süleyman, Anşa, Çoban Ali, Yırtık Hasan, Kel Hasan, Sarı Hıdır, Sıhhiye Ahmet Efendi, Hasip

⁵³ Cahit Atay, (1964), *Ana Hanım Kız Hanım*, İzlem Yayınları, İstanbul, s.87; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.

Efendi, Mollaların Haydar Efendi, Yek Yusuf, Kel Ali, Cünbüş Ali, Çomarlıının Veli'dir.

3.6.4.3. Zaman ve Mekân

Bu oyunda anlatılan olayların geçtiği mekân bir ormandır. Burası köye yakın bir orman olduğu için mekân olarak Sarılar Köyü çevresi diyebiliriz.

Zaman olarak elde edebilecek kesin bir tarih yoktur. Olaylar çok kısa sayılabilecek bir sürede başlar ve biter. Ancak vaka zamanının ne olduğu konusunda yine eserden hareket ederek söyleyebileceğimiz şeyler var. Eserde başefendi, karakol, hâkim, mübaşir gibi terimler geçmektedir. Bunlar da vaka zamanı olarak bize erken Cumhuriyet dönemini düşündürüyor. Anlatma zamanı ise 1964 yılıdır. Eser ilk olarak bu tarihte yayınlanır. Yazar kendi devrine ait olumsuzlukları anlatmıştır. Yazarın sanat anlayışı bu tip konuları gündeme getirmesine vesile olmuştur.

3.6.5. Eserin Dili

Eserde üslup olarak yerel ağız ve argo kullanılmıştır. Bu, şahısların hem eğitim almadıklarını gösterirken diğer taraftan da esere gerçekçilik ve akıcılık kazandırmıştır.

Kızır- *“(Ağaca vurarak) Ödlek deyyusun biri bu. Dünyaya cılbah gelmiş cılbah gidecek N’olacak. Kes umudunu garıdan-gızdan... Akıt salyanı Hacı Ali’nin ferîğinin annacında.”* (s.95)

Kızır- *“Abdülkahya’nın takkesine tüküreyim. (Girer. Taburcu hasta görünüşü. Eli Kulağına gider; hastanelik hasta olur) Ah Üsük... oy gardaşım... o mıhtar... o Abdül deyyusu... (Derdini kardeşine açmaya yediremez)”* (s.89)

Üsük- *“(O da zaten Hacı Ali’ye veriştiriyor.) O hacı Ali denen pezevenk... (Hırsını ağaçtan alır)”* (s.89)

3.7. SULTAN GELİN

3.7.1. Eserin Özeti

Oyun, Anadolu da bir köyde geçer. Ali babasından kalan bir tarlayı daha önce satmak zorunda kalmıştır. Tarlanın tekrar satılacağını öğrenir ve ata toprağını geri alabilmek için para bulması lazımdır. Konuyu karısı Hacer’e anlatır. Nereden para bulabileceklerini düşünmeye başlarlar. Ali, öküzü satmayı ister ancak Hacer, öküz evin temeli diyerek bu duruma karşı çıkar. Tam bu sırada dışarıdan kızları Sultan’ın sesi gelir. Bunun üzerine karı koca öküzü satmak yerine, Sultan’ı evlendirip, başlık parası ile

tarlayı almaya karar verirler. Hacer köyden, Zelha isminde bir kadının askere gidecek olan oğlu ile Sultan'ı evlendirmek istediğini Ali'ye söyler. Oğlu askerdeyken evle ilgilenecek bir gelin lazımdır. Zelha eşini kaybetmiş, zengin bir kadındır. Hacer dışarıya Sultan'a baktığı sırada Zelha ile Sultan'ın bahçede konuştuklarını görür. Sultan'ın aklını çelip, oğluna kaçırmamasından tedirgin olur. Hacer, Sultan'ı eve çağırır. Bu sırada Ali de Sultan'a Zelha'yı da çağırmasını söyler. Sultan'a tekrar iş buyurup dışarıya gönderirler. Zelha, Ali ve Hacer evde konuştukları sırada, karı koca sürekli kızlarını överler. Hacer, Sultan'a bir sürü iş verip yapmasını ister. Böylece Zelha'nın aklına girerler. Zelha Sultan'ı gelini olarak almaya karar verir. Tam başlık parasını konuşacakları sırada Sefer isminde bir köylü, başka bir köyden Sultan'a dünürü gelir. Kâzım Ağa ve karısı Zeynep'de büyük oğulları ile Sultan'ı evlendirmek isterler. Ali'nin tam istediği durum olmuştur. Zelha ve Kâzım Ağa, Sultan üzerinden sıkı bir pazarlığa girerler. En sonunda Kazım Ağa peşin üç bin lira vererek Sultan'ı alır. Ali de tarlayı alabileceği için çok mutlu olmuştur. Sultan evlenir. Dışarıda düğün devam ederken, gerdek odasında bir kadınla birlikte kocası Osman'ı bekler. Kadın, Sultan'la Osman hakkında konuşmaya başlar. Osman'a askerden çürük raporu verilmiştir. Osman kalbinden hastadır, heyecanı kaldıramaz. Ancak bunu kimseye söylememesi için Sultan'ı sıkı sıkı tembihler. Annesi Osman'a kıyamaz ancak Kâzım Ağa hastalıklı bir çocuğu kendine yakıştıramadığı için bu durumu asla kabul etmez ve mutlaka torun istemektedir. Kadın Sultan'a durumu idare etmesini ve artık Osman'ın karısı olduğu için kollaması gerektiğini söyler. Kadın dışarıdan gelen sesleri duyunca çıkar. Köyün delikanlıları ve sağdıç Osman'ı gerdek odasının önüne getirirler. Osman çok bitkindir, yürümeye bile hali yoktur. Delikanlılar bu durumla dalga geçerler, sağdıç durumu toparlamaya çalışır. Kâzım ağa bu sırada yanlarına gelir, delikanlılara sinirlenir. Osman babasıyla konuşmaya çalışır ancak zorla içeri iterler, Osman odaya yüzün koyun serilir. Sultan endişelense de Osman'ın kıpırdanması ile rahatlar. Osman, Sultan'a sert davranmaya çalışır, su ister. Sultan su getirir ancak Osman su tasını bile elinde tutamaz. İlk geceden gelini korkutması gerektiğini düşünerek ve kendini aklamaya çalışarak iyice sert davranır. Sultan korkar ve elindeki tası yere düşürür. Zaten heyecanlı olan Osman tasın sesiyle daha kötü olur. Dışarıda Kâzım ile Zeynep kapı deliğinden içeriyi izlerler. Osman'ı böyle görünce içleri rahatlar. Sultan'a yüz görümlüğü taktığını görürler. Kâzım, karısına sabah çarşafı almasını söyler. Sessizce çekilirler. Osman, gelinin yüzünü açınca daha çok

heyecanlanır ve yere yığılır. Sultan durumu anlayıp Osman'ı yatağa yatırır. Osman tekrar kendine gelince Sultan'a yüreğinin hasta olduğunu söyler. Ancak Sultan onu teselli etmeye çalışır. İkisi de uyuyakalmıştır. Sabah horoz sesiyle Sultan uyanır ve her şeyi hatırlar. Osman'ı uyandırmadan kalkıp yedek çarşafı alır, çengelli iğne ile kolundan kan akıtarak çarşafa siler ve kapının önüne bırakır. Bu sırada Zeynep gelip çarşafı alır, çok sevinir. Osman her şeyden habersiz uyanır ve telaşlanır. Tam bu sırada dışarıdan gelen silah sesiyle birlikte Osman yere düşer, ölmüştür. Sultan'ın ağlama sesleri ile Zeynep, kadın ve Kâzım Ağa odaya gelir. Osman'ın ölümünden Sultan'ı sorumlu tutarlar ancak Sultan her şeyi anlatır. Önce inanmazlar ancak akşam yatağı düzelten kadın çarşafa bakıp, çarşafın değişmediğinden emin olunca inanırlar. Kâzım şerefi kurtulduğu için Sultan'a kızmaz. Zeynep'in karşı çıkmasına rağmen, Sultan'ı yedi yaşındaki oğlu Veli'ye nikâhlamaya karar verir. Veli'nin büyümesini beklerken Sultan bütün evin işlerini yapmış, yaşlanmıştır. Tekrar düğün yapılır, Sultan yine aynı gerdek odasında Veli'yi beklerken, Zeynep'te bu evliliğe engel olmaya çalışır. Kâzım çok kararlıdır. Ali ile Hacer'de bu işin zorla olmayacağını söyleyip, Sultan'ı götürmek isterler. En sonunda Kâzım Ağa Veli'yi Sultan'ın yanına iter. Veli, Sultanı ablası olarak görür. Sultan'ı ikna etmeye çalışır ancak Sultan bunca yıl emek verdiğini söyleyip Veli'ye kızar. En sonunda Veli, Hayriye'yi sevdiğini ona söz verdiğini söyler. Sultan ikna olur ve Veli'nin kaçmasına izin verir. Sabah, Hacer odaya gelip, Sultan'ı uyandırır. Veli'nin odada olmadığını görünce telaşlanır. Sultan olanları Kâzım, Hacer ve Ali'ye anlatır. Veli'yi korur. Bunun üzerine Ali kızını alıp gitmek ister ancak, Kâzım verdiği başlığı hatırlatarak buna izin vermez. Bu sırada içeride doğum yapan Zeynep bir oğlan doğurmuştur. Kâzım Ağa, bu kez de Sultan'la bu çocuğu evlendirmeye karar verir.

3.7.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1965), *Sultan Gelin*, Bilgi Yayınevi, Ankara, Haziran: 75 s. Eserin ikinci baskısı Kültür Bakanlığı tarafından 1990 yılında yapılmıştır.

3.7.3. Eserin Muhtevası

Anadolu'da kız çocuklarının başlık parası ile alınıp satılması aydın ve yazarlarımızın dikkat çektiğin konulardandır. Cahit Atay'ın *Sultan Gelin*, Anadolu'da kızların başlık parası ile evlendirilmesini, kadının insan olduğu göz ardı edilerek eşya gibi satılmasını eleştiren bir eserdir.

Eser, konusu, dili, şahıs kadrosu ve mekânlar ile yerli bir oyundur. Anadolu'daki başlık parasını eleştirmenin yanında halkın eğitimsizliğine, kadının toplum içinde değersiz görülmesine de vurgu yapar.

Cahit Atay konunun işlenmesi ve sonuca bağlanmasında Sultan üzerinden hareket eder. Sultan yıllarca kendisine yapılan haksızlıklara boyun eğmiş, yıllarca fedakârlık yapmıştır.

3.7.3.1. Sosyal Tarafı

Anadolu'da kadın konusu ve başlık parası günümüzde hala popülerliğini yitirmeyen ve yazarlar tarafından işlenen bir konudur. Cahit Atay da bu eserinde konu olarak Anadolu coğrafyası ve bu coğrafya içinde kadın ve kadının toplum içindeki yerini işlemiştir. Kızların bir eşya gibi alınıp satılmasını ironileştirmiştir. Eserde, Sultan kendi hayatı için herhangi bir söz hakkına sahip değildir. Eğitimsiz ve kanaatkâr bir kadın tipi çizilmiştir. Sultan'ın duygularının olup olmadığı sorulmamış tarladaki maldan farksız bir gözle bakılmıştır. Bütün bunlara rağmen Sultan hiçbir zaman isyan etmemiştir.

3.7.4. Eserin Yapısı

Eser iki perde üç bölümden oluşan bir komedidir. Birinci bölüm "Açık Artırma", ikinci bölüm "Gerdek", üçüncü bölüm ise "İkinci Gerdek"tir.

Birince bölüm, Sultan'ın başlık parası için Kazım Ağa ve Zelha'nın sıkı bir pazarlığa tutuştukları bölümdür.

İkinci bölüm, Sultan ve Osman'ın gerdekte yaşadıklarını, Osman'ın ölümünü ve Sultan'ın Veli'ye nikâhlandığı bölümdür.

Üçüncü bölüm, Sultan'ın Veli ile gerdekte yaşadıkları, Veli'nin sevdiği kız ile kaçması ve Sultan'ın Veli'nin kardeşi ile evlendirilmeye karar verildiği son bölümdür.

3.7.4.1. Eserin Olay Örgüsü

Ailesinin başlık parası almak için Sultan'ı evlendirmesi ile birlikte, Sultan'ın ilk kocasının ölmesi, diğerinin de kendini bırakıp kaçması.

Bu olay örgüsünü meydana getiren metin halkaları ise şöyledir:

-Zeynep'in tarla için Sultan'ı satmak istemesi

- Sultan'ın başlık parası için Kazım ve Zelha'nın pazarlığa tutuşması
- Kazım'ın yüksek başlık parası verip oğlu Osman'la evlendirmesi
- Osman'ın gerdek gecesi sabahında vefat etmesi
- Sultan'ın Osman'ın küçük yaştaki kardeşi Veli ile nikâhlanması
- Veli'nin başka kızı sevmesi sonrası gerdek gecesi Sultan'ın yardımı ile kaçması
- Kazım'ın Sultan'ı yeni doğan oğluna almaya karar vermesi

3.7.4.2. Şahıs Kadrosu

Sultan: Hacer ve Ali'nin kızıdır. Anasının ve babasının sözünden çıkmayan çalışkan biridir. Kendisine yapılan baskılara ve haksızlıklar ses çıkarmayan itaatkâr bir şahıstır. Anadolu'daki eğitimsiz, alınıp satılan kızları temsil eder. Bütün bu sessizliğine rağmen eserin sonunda ezilen kendisi olmuştur.

Hacer- “Durma şinci de hayadı süpür eyi... Sonra, kop get, bahçeden tez ot yol hayvanların önüne... O bitecek, ataş yak dışarı, tencereyi vur üstüne... Sabanan er kalkacağı ha... Çamaşıra gideğin çaya... Yalnız deşel, benimlen... ora, ırak, nolur olmaz. Hadi durma gızım.”⁵⁴

Diğerleri:

Hacer: Sultan'ın annesidir. Cahil bir kadındır. Tarla için kızını satmayı kabul eden biridir.

Hacer- “(Engel olarak) Sen ağır al. Sen get köşeye otur. Ona bedavaya gız kaptıracak göz var mı bende...” (s.14)

Ali: Sultan'ın babasıdır. Cahil bir adam, para için kızını evlendirir. Bencil bir şahıstır. Parayı kim çok verirse kızını ona satacak kadar parayı seven biridir.

Ali- “Alıcı çoh desene? Kim ziyade virirse başlığı ona satark” (s.13)

Kâzım Ağa: Zenginliğine güvenerek etrafına baskı yapan despot, eğitimsiz bir adamdır. Çocuklarından çok itibarını düşünen, itibarının sarsılmaması için her şeyini feda edebilecek bir şahıstır.

⁵⁴ Cahit Atay, (1965), *Sultan Gelin*, Bilgi Yayınevi, Ankara: s.17; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.

Zelha- “No, pes mi dedin Samenli’nin ağası...” (s.25)

Kâzım- “(Gururuna dokunulmuş) Biz pes etmezik ve de bir gariya,bi eksik eteğe garşı pes etmek, Allah etmeye... (Birden bağırır) Dört bin veriyom gıza... Anca, sen parayı peşit ödeyebilceğin mi? Onu suval etmek isterim?” (s.25)

Zeynep: Kâzım’ın karısı. Cahil bir kadın fakat Kâzım’a göre daha yufka yürekli, çocuklarını düşünen bir kadındır.

Osman: Kâzım’ın büyük oğlu. Hasta olduğu için askere alınmamış, çürük raporu verilmiş. Babasından korkan ve ona sürekli boyun eğen bir şahısdır.

Veli: Osman’ın kardeşidir. Osman öldüğünde çocuk yaştadır. Osman öldükten sonra başlık parası hakkı Kazım Ağa tarafından Veli’ye geçirilmiştir. Sultan’ı ablası olarak görür, yıllarca Sultan ona bakmıştır. Sevdiği söz verdiği Hacer adında bir kız vardır.

Veli- “Sen aba? Sen beni böyüten... Bana her bi şeyleri öğreten...” (s.60)

Sefer: Kazım Ağa ile Ali’yi tanıştıran kişidir. Kazım Ağa’ya Sultan gelini önerir ve başlık parası için pazarlık yapıldıktan sonra Ali’den belirli bir miktar para alır.

Zelha: Oğlu Haydar askere gidecektir ve Haydar askerdeyken kendisine yardım etmesi için bir gelin aramaktadır. Sultan’ı Haydar’a almak ister. Ne var ki başlık parası pazarlığını Kazım Ağa’ya karşı kaybeder. Oğlu askere gidecektir ve oğlu askere gittiğinde kendisine yardım edecek bir gelin arar. Sultan’ı oğlu Haydar’a almak isteyen yaşlı bir kadındır. Ne var ki başlık parasında Kazım Ağa’ya kaybeder. Diyaloglardan yaşlı bir kadın olduğunu anlıyoruz.

Zelha- “Ha (Girerek) No ulân Ali, ne den? Ne zamandan beri ayağına adam çığırır oldun? Hemi benim gibi yaşlık bi gadını. Mıhtar mı kesildin başımıza yoğsa?” (s.16)

Kadın: Gerdek gecesi Osman gelmeden önce Sultan’a Osman, Kazım Ağa ve Zeynep hakkında bilgi verir. Yapması gerekenleri anlatır.

Delikanlılar: Anadolu’da köy yerinde gerdeğe güvey sokma sırasında güveyi cesaretlendiren gruptur. Eserde de delikanlılar böyle bir rol oynamaktadır. Fakat delikanlılar Osman’ın hastalığı ve zayıflığını eleştirirler.

Bir Delikanlı- “Koyverin bakalım ulân... (Osman delikanlıların bırakması ile yere yığılması bir olur)” (s.36)

Delikanlılar- “(Hep bir ağızdan gülerler) Niden ula Osman?

-Mayıs gibi ne serilin ulân?

-Gapıda böyle olursan oğlum...

-Gelin yabandan, kalk, köyün adını bok etme hadi...

-Başka yerden bize gız vermezler sonra...

-Ula ayıp be, ayıp

-Davran hadi...” (s.36-37)

Sağdıç: Düşünlerde damada yardımcı olan, onun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışana verilen bir görevdir. Eserdeki sağdıç da Osman’ı cesaretlendirir ve köyün delikanlılarının alaycı sözlerine cevap verir.

Sağdıç- “(Osman’ı bırakarak hırsla bir delikanlıya döner) itliğin heç lüzumu yoh karanın oğlu. Ağnadın mı? Yoğsa bubağın işini bi başkası mı gördü? Kazım ağa duyarsa...” (s.37)

Ayrıca eser içinde adı geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Ali’nin satın alacağı tarlanın sahibi Çolak Emin, Ali’nin Sultan’ı vermeyi düşündüğü onbaşılar, Zelha’nın oğlu Haydar, Veli’nin sevdiği kız Hayriye’dir.

Sultan gelin Anadolu’da kaderine mahkûm edilmiş cahil ve sessiz genç kızlarımızı temsil etmektedir. Sultan gelinin bu oyunda gerçekleşen vakalarda hiçbir zaman söz söylemeye hakkı olmamıştır. Yazar, Sultan gelin üzerinden genç kızlarımızın mağduriyetini gözler önüne sermeye çalışmıştır. Eser 1975 yılında işlenmesine rağmen günümüzde hala eğitim olanağından yararlanamayan ve çocuk yaşta evlendirilen kızlarımız vardır. Bu sosyal yara yıllar önce işlenmesine rağmen henüz çare bulunamamıştır.

3.7.4.3. Zaman ve Mekân

Bu oyunda anlatılan olayların geçtiği mekân olarak iki ayrı köy kullanılmıştır. Birincisi ilk sahnenin geçtiği Ali’nin evidir. İkinci olarak ise Kâzım Ağa’nın köyündeki evi gerdek odası geçmektedir. Zaman olarak elde edebilecek kesin bir tarih yoktur. Sultan’ın Osman’a verilip evlenmesi arasında çok kısa bir süre geçer. Fakat Sultan’ın iki evliliği arasında on yıllık bir süre geçtiği belirtilmiştir.

3.7.5. Eserin Dili

Eserde üslup olarak yerel ağız ve argo kullanılmıştır. Özellikle Ali ve Kâzım Ağa argo kullanmaktadır. Bu, eğitimsizliğin de göstergesidir. Oyunda geçen şahısların kullanmış oldukları ağız aynıdır:

Ali- “(Kızarak) Yavaş gel ulan, ne deyi etmezmiş? Biz sekiz yüze satmadık mı? Bu gadar mı düştü bizim ata malı yani? (s.8)

Kâzım- “Gız goyver diyok sana... Ulâ belâ bu gare be. İtin deġel sahabının deġeri demişler, iki canlı olmasa yapacağımı biliyom ben emme... Allah yarattı demez, vallâ leşini sererdim yere.” (s.54)

Hacer- “(Engel olarak) Sen ağır al. Sen get köşeye otur. Ona bedava gız kaptıracak göz var mı bende...” (s.14)

Zelha- “(Girerek) No ulân Ali, ne den? Ne zamandan beri ayağına adam çıġırır oldun? Hemi benim gibi yaşlı bi gadını. Mihtar mı kesildiniz başımıza yoġsa?” (s.16)

3.8. CENNET ANA VE OĞULLARI

3.8.1. Eserin Özeti

Cennet Ana ve Oğulları iki bölümden oluşan bir meddah hikâyesidir. Cennet Ana, kocası Sarı İsmail, küçük oğlu Ömer ve büyük oğlu Mahmut ile birlikte 1980’de, Anadolu’nun Severek Köyü’nde yaşıyorlardı. Geçimlerini çiftçilik yaparak sağlıyorlardı. Kızlarını genç yaşta evlendirmişlerdi. Sarı İsmail eski bir tarla sınırı çatışmasından dolayı öldürülür. Cennet Ana, Sarı İsmail’in ölümünün kan davasına dönüşüp oğullarının da buna karışmasından endişe ettiği için, komşularından biri olan Kaşıkçıların Hüseyin’in de yardımıyla oğullarıyla birlikte köyde ki malı mülkü satıp, şehre yerleşir. “Baltepe” gecekondularından iki göz ev alırlar. Mahmut bir oto tamircisinde çalışır. Ömer ilkokula başlar. Mahmut askere gidip gelir. Cennet Ana artık Mahmut’u evlendirmek ister. Ancak Mahmut, henüz erken olduğunu, çalışıp para biriktirmek için Almanya’ya gitmeye karar verdiğini söyler. Ömer de teknik bir okulda okursa, döndüğünde kendi atölyelerini açabileceklerini anlatır. Mahmut Almanya’dan evin geçimi için düzenli para göndermeye devam eder. Ömer’de teknik üniversiteyi kazanır. 1980’li yıllarda Türkiye’de sağ- sol çatışmaları günden güne çoġalıp gitmektedir. Cennet Ana, Ömer için endişelenirken, en azından Mahmut’un Almanya’da kendini kurtardığını düşünerek avunmaktaydı. Ancak Almanya’daki işler hiçte Cennet Ana’nın düşündüğü gibi değildir. Mahmut anasına para gönderiyor geriye ancak kendisine yetecek kadar para kalıyordu. Atölye için kenara para ayıramıyordu ve atölye

hayallerine sünger çekmişti. Almanya’da yabancı işçilere ikinci sınıf insan gözüyle bakılmasını hazmedemez olmuştur. Mahmut’un ününü duyan bir politikacı Türkiye’den Mahmut’u görmeye gelmişti. Amacı gurbete düşmeden kendi memleketlerinde para kazanabileceklerini göstermektir. Buna engel olarak ise vatan-millet düşmanı komünistleri gösteriyordu. Politikacı Mahmut’a belli başlı adresleri verip gider. Mahmut ve arkadaşları aldıkları adreslerden başlayarak işe koyulurlar. Mahmut’un arkadaşlarından Yavuz Türkiye’ye gidip, komünistlerin en çok üniversitelilerden olduğunu öğrenince Mahmut, Ömer’i düşünüp tedirgin olur.

Ömer üniversitede arkadaşlarının okul kitapları yerine siyasi kitaplar okuması gerektiği yönünde baskılarıyla karşılaşır. Her ne kadar bu tür olaylara karışmak istemese de fazla dayanamaz. Ömer dinlediklerinin ve arkadaşlarının etkisiyle değişmeye başlar. Artık ders kitaplarının yerine siyasi kitapları okuyup, annesinin sık sık okuduğu Kuran’ın altında Marks’ları, Lenin’leri, Mao’ları saklar olmuştur. Ömer evde yokken bir kadın Cennet Ana’nın kapısına gelir. Kadın, Ömer’in arkadaşı olan kızı Gülcan’ı aramaya gelmiştir. Kızının, Ömer yüzünden babası ile tartışıp evi terk ettiğini, Ömer’in ise aşırı solculardan olduğunu söyler. Cennet Ana duydukları karşısında çok sinirlenir, kadına saldırır. Bu sırada eve Gülcan ve Ömer gelir. Ömer annesinin anlayacağı dilde sosyalizmin kötü bir şey olmadığını anlatmaya çalışsa da başaramaz. Gülcan ve Ömer ailelerinin kendilerini anlamadığını düşünüp giderler. Gülcan’nın annesi kızını bulmak için evden çıkar. Cennet Ana ise önce oğlunun gelmesini bekler, gelmezse aramak için çıkmaya karar verir. Bu sıralarda Mahmut ise Almanya’dan yeşil arabası, elinde ülkesinde buluşacağı yandaşlarının adresleri ve cebinde komünistlere karşı kullanacağı tabancası ile yola çıkmıştır. Cennet Ana bir gece Ömer’i bekledikten sonra oğlunu aramaya çıkar. Cennet Ana ve Mahmut yolda karşılaşırlar, birlikte eve gelirler. Mahmut eve yeni geldiği için Cennet Ana olanları anlatmaktan istemez. Eve Yavuz’un arkadaşı gelir. Mahmut’u, “Merhaba Türk Mahmut” diye selamlar. Delikanlı, Mahmut’un Almanya’da yaptıklarını gururla anlatır. Cennet Ana bu duydukları karşısında iki oğlunun birbirine düşmesinden korkar. Delikanlı ve Mahmut evden çıkarlar. Ömer sandıktaki tabancayı almak için eve gelir. Gerekirse sağcılar tarafından öldürülen arkadaşlarının öcünü silah ile alacaktır. Bu sırada Mahmut eve gelir. İki kardeş özlem giderirler. Cennet Ana bunu fırsat bilip sözü kuracakları işe getirir. Mahmut para biriktiremediği için, Ömer ise burjuva özentisi olarak görüp bu işten vazgeçtiği için iki

kardeş lafı geçiştirirler. Mahmut tesadüfen Ömer'in kitabının üzerinde Marks'ın resmini görünce, kardeşliklerini bir kenara koyar, Köylü Ömer ve Türk Mahmut olarak aralarında kavga başlar. Cennet Ana ise korku ve heyecanla onları durdurmaya çalışır ancak sözünü dinlemez. En sonunda iki kardeş birbirlerine, faşist ve komünist diye bağırıp, silah çekerler.

Hikâyeyi anlatan meddah olayın sonunda neler olduğunu söylememiş. Hikâyeyi yazan Cahit Atay'ın öykünün acı sonunu getirmeye belki de elinin varmadığını belirtip, bu acı sonu 1980'lerin Türkiye'sini yaşayan dinleyicilere bırakmıştır.

3.8.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1984), Cennet Ana ve Oğulları, Ankara: 31 s. Basılmamış eser. Eser kitaplaştırılmamıştır. Ankara Devlet Tiyatro Arşivi'nden temin edilmiştir.

3.8.3. Eserin Muhtevası

Cennet Ana ve Oğulları, Türkiye'nin seksen darbesi yaşadığı günleri kısa bir meddah hikâyesi ile ele almaktadır. Bu darbeye kardeş kardeşi sokakta vurmuştur. Kavga ve şiddetin sebebi ise farklı düşüncelere sahip olmaktır. Yazar Cahit Atay, kardeşin kardeşi vurduğu bu dönemde iki kardeşi ve analarının başından geçenler anlatılmıştır.

Sosyal sorunlara eğilen yazarımız eserinde iki sosyal sorun olan kan davası ve sağ-sol kavgasını işlemiştir. Eser, kan davası korkusundan dolayı Cennet Ana'nın çocuklarını alarak köyden kaçması ile başlar. Çocuklarını kan davasından kurtardığını düşünen anne Türkiye'de o dönemde yaşanan ideolojik çatışmaların kan davasından daha tehlikeli olduğunu bilemez. Farklı iki görüşlere sahip iki kardeş eserin sonunda birbirlerine silah çekerler. Fakat Cahit Atay eserini burada sonlandırır. İki kardeşin veya içlerinden birinin ölümünü yazıya aktarmak içinden gelmez. Çünkü burada kim ölürse ölsün kaybeden Türkiye olacaktır.

3.8.3.1. Sosyal Tarafı

Eserde sosyal olarak işlenen konu 1980'lerde Türkiye'nin içinde bulunduğu durumdur. Bu dönemde yaşayan genç kuşak mutlaka bir tarafın üyesi olmuş ve birbirleriyle çatışmıştır. Geleceğin mimarları olacak yüzlerce genç çatışmalar sırasında

hayatını kaybetmiştir. Bu can kayıpları en çok Türkiye'yi etkilemiş ve geleceğini emanet edeceği gençleri bir bir toprağa vermiştir. 1980 dönemini yaşamış olan yazarımız bu konuyu iki kardeş üzerinden aktarmıştır. Aynı anneden doğan aynı sofrada yemek yiyen iki kardeş ideolojilerinin esiri olmuştur. Bunca şeyi paylaşan kardeşler düşüncelerini paylaşmamış ve birbirlerine silah çekmiştir. Yazar Cahit Atay eserini bu noktada bitirmiş ve bir ölüm haberi de eserinde vermek istememiştir.

3.8.4. Eserin Yapısı

Eser iki bölümden oluşan bir meddah hikâyesidir. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.8.4.1. Eserin Olay Örgüsü

- Cennet Ana'nın kan davasından korkarak çocuklarını alarak şehre yerleşmesi
- Oğlu Ömer okurken Mahmut'un para kazanmak için Almanya'ya gitmesi
- Ömer'in çevresinden etkilenecek sol ideolojiyi benimserken, Mahmut'un Almanya'da sağ görüşe mensup olması
- Mahmut'un Türkiye'ye gelmesi ve iki kardeşin karşı gruplarda olduklarını fark etmesi
- İki kardeşin birbirlerine silah çekmesi

3.8.4.2. Şahıs Kadrosu

Cennet Ana: Eşini tarla sınırı kavgasında öldürülmesi üzerine kaybetmiştir. Çıkan kavgadan sonra olayın kan davasına dönüşmesinden korkan Cennet Ana oğullarını alarak şehre göçer. Baltepe gecekondularında ev alır. Oğulları için her fedakârlığı göze alan ana küçük oğlu Ömer'i teknik okula yazdırırken Mahmut'u da oto tamircisinin yanına verir. Oğulları büyüyüp ideolojilerinin peşinden koşar. Kan davasından korkan ana bu sefer oğullarının birbirlerine kan davalı olmasından dolayı yıkılır.

Ömer- "Faşist!"

Mahmut- "Komünist!"

Bunu gören Cennet ana ellerinin yanmasını bastıran bir yangın duydu içinde, düşünde koca çınara yıldırım gerçekten yüreğinin ortasına düşmüştü sanki!⁵⁵

Mahmut: Cennet Ana'nın büyük oğludur. Şehre göçtükten sonra oto tamircisinin yanında işe girer. Daha sonra atölye açmak ister. Bunun için paraya ihtiyaç vardır. Gereken parayı toplamak için Almanya'ya gider. Burada çalışmaya başlar her ay eve de para yollar. Fakat eve yolladığı paradan sonra biriktirecek parası kalmaz. Almanya'da aşırı sağ düşünceyi benimser. Daha sonra Türkiye'de aşırı sol gruplarla mücadele etmek için yurda dönüş yapar. Fakat kardeşinin de karşı gruptan olduğunu öğrenince onu öldürmek için silah çeker.

Mahmut- "Orası öyle ya, hani iş nerdeki ana. Şu sıralar iş aslanın ağzında. Hadi bulmayı bulduk diyelim, o da gene el işi. El işinde de it kuyruğu gibi ne uzar ne kısalır. Senin anlayacağın ana, Almanya'ya gider beş-altı yıl çalışırsam, para biriktirir, memlekete döner bir atelye açarım kendime. Ne kendimesi ana, ben gelinceye kadar o da orayı bitirmiş olur, biz iki kardeş el-ele verdi mi, artık gerisini sen düşün ana." (s.4)

Ömer: Cennet Ana'nın küçük oğludur. Şehre göçmeleri ile birlikte Ömer'i teknik okula verirler. Ömer teknik okulu bitirdikten sonra teknik üniversiteye başlar. Lise ve üniversitenin ilk yıllarında ideolojik olaylara girmeyen Ömer arkadaş çevresinin etkisiyle aşırı sol gruplara sempati duyar ve bu grupların bir üyesi olur. Cennet Ana Ömer'in başlangıçta böyle bir şey yapamayacağına inansa da daha sonra oğlunun itirafı ile her şeyin fakına varır. Bağlandığı ideoloji Ömer'in gözünü kör edebilecek kadar onu hâkimiyetine almıştır. Çünkü aynı anneden olan, aynı ekmeği bölüşen kardeşini sırf karşı grupta oldu diye öldürebilecektir.

Ömer- "Bu memlekette bir iş kurmanın, bir atelye sahibi olmanın başka çıkar yolu yok ana, dedi. Ağam iyi düşünmüş, şu liseyi bitireyim ağamın istediği gibi ben de teknik bir okula gireceğim." (s.4)

Ömer- "Seni sevmeye severim ama davamıza kötü iş deme ana! Ben temelde bir köy çocuğu olarak bu ezilen, sömürülen, horlanan halkın yanını tutmuşsam kötülük bunu neresinde? Dün de dedim, bir eski toprak işçisi köylü kadın olarak bu senin de anlaman gerek ana." (s.26)

Diğerleri:

⁵⁵ Cahit Atay, (1984), *Cennet Ana ve Oğulları*, Ankara: s.31. Basılmamış eser. Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları bu tekste aittir.

Kaşıkcıların Hüseyin: Cennet Ana'nın köylüsüdür. Çalışmak için şehre gitmiştir. Zorlukları görüp yaşamış, aklı başında yardım sever bir adamdır. Kan davasının devam etmesini ve bu yüzden kimsenin zarar görmesini istemez. Cennet Ana'nın ve oğullarının kan davasından kurtulup şehre gitmelerini ister. Köydeki evi, malı mülkü satıp, Baltepe gecekondularından ev almalarına yardımcı olur.

Kaşıkcıların Hüseyin- “Durduğun yerde Cennet Ana, dedi. Bu nasıl bir iştir ki oğlun yerdeki bir adamın eline varırsın. Yapacağım sana bir iyilik, sen gönlünü ferah tut, oğlanları elbirlik kurtaracağız bu beladan.” (s.2)

Politikacı: Sağ düşünceli bir adamdır. Mahmut'un Almanya'daki ününü duyar ve Türkiye'den Almanya'ya onu görmeye gelir. Türk işçileri kendi fikirleri doğrultusunda yanına çeker. Aşırı sol gruplarla mücadele etmeleri için işçilere belli adresler verip, onları yönlendirir.

Politikacı- “Böyle bir milletin çocukları, bir zamanlar atalarının atlarını suladığı yerlere işçi olarak çalışmağa geliyorlar.”

Politikacı- “Neden oluyor bu, hiç düşündünüz mü? Diye sordu.”

Politikacı- “Neden olacak, o vatan-millet düşmanı komünistler yüzünden!” (s.8)

Bakkal Recep: Gecekondu mahallesinde bir bakkal dükkânı vardır. Ömer'in tabeladaki “Köylü Recep” yazısını merak edip sorması üzerine, aslında Köylü Recep'in dedesi olduğunu ve dedesinin yaşadıklarını, neden “Köylü Recep” dendiğini anlatır. Ömer'in sol görüşü benimsemesinde etkisi olur.

Ömer- “Neden tabelana köylü Recep diye yazdırdın Recep amaca?”

Bakkal Recep- “Amm yaptın ha yeğen, dedi. Şehirli Recep mi yazdırayım yani? Aslını inkar eden haramzade demişler, bu Recep emmin de köyden geldiğine göre, levhası da Köylü Recep olacak elbet. Hoş, bu köylü Recep de ben değilim ya...” (s.12)

Kalpaklı Delikanlı: Yavuz'un arkadaşıdır. Mahmut Türkiye'ye döndüğü zaman karşılamaya gelir. Aşırı sol gruplarla birlikte mücadele edeceklerdir. Cennet Ana'ya övgü ile Mahmut'un Almanya'da yaptıklarını anlatır.

Kalpaklı delikanlı- “Nasıl elimle koymuş gibi buldum seni ha! Dedi. Çünkü adresini, burada olacağın günü Almanya'dan yazmıştı Yavuz.”

Mahmut- “Yavuz mu dedin! Yavuz ha! Benim en iyi arkadaşımıdır Yavuz!” (s.24)

Gülcan: Ömer'in okuldan arkadaşıdır. Zengin bir ailenin kızıdır. Ailesinin burjuva tarzı yaşantısından dolayı ailesi ile çatışır, sonunda evi terk eder. Cennet Ana gibi köylü bir kadının annesi olmasını ister. Ömer ile birlikte sol görüşü savunmaktadır.

Gülcan- "Ne dinleyecekmişim! O pis burjuva yaşantısından bıktığımı, sizinle bütün balarımı kopardığımı söylemedim mi dün size! Daha ne demeye düşersiniz peşime!" (s.18)

Gülcan'ın annesi: Kızının evi terk etmesinden Ömer'i sorumlu tutar. Aramak için kızının bir arkadaşından Ömer'in adresini bulup evlerine gelir. Ömer'in aşırı solculuğundan dolayı Cennet Ana'ya kızar. Daha sonra iki gencin aileleri kendilerini anlamadığı için evden ayrılmaları sonucunda Cennet Ana ile birbirlerini teselli ederler. Daha sonra tek başına kızını aramaya çıkar.

Gülcan'ın Annesi- "Kızım nerde, kızım! Geceyi burada geçirdi değil mi?" (s.14)

Dekoratif unsur durumundaki şahıslar. Yavuz, Sarı İsmail, Sarı İsmail'i vuranlar, Cennet Ana'nın kızları, köydeki komşuları, köylüler, gecekondulu mahallesindeki kapı komşuları ve köyden amcasının yanına gelen kız, Mahmut'un yumrukladığı Rus işçi, Türk işçiler, Alman işçiler, Mahmut'un arkadaşları, Ömer'in okul arkadaşları, bakkalın dedesi Köylü Recep, Gülcan'ın babası, Mahmut'un yolda çarpıştığı sürücü ve yoldaki diğer sürücülerdir

3.8.4.3. Zaman ve Mekân

Bu oyunda anlatılan olayların geçtiği mekânlar birden fazladır. Bu mekânlar Severek köyü, Baltepe gecekonduları, Almanya'dır.

Zaman dilimi olarak elde edeceğimiz kesin bir tarih yoktur. Fakat Türkiye'de seksen darbesi öncesi karşıt grupların sokaklarda çatıştıkları dönem diyebiliriz. Çünkü eserde işlenmek istenen konu seksen öncesinde kardeşin kardeşi vurmasıdır. Yazarın sanat anlayışı bu tip konuları gündeme getirmesine vesile olmuştur.

3.8.5. Eserin Dili

Eser meddah hikâyesi olduğu için tek bir anlatıcı üzerinden diyaloglar olmadan işlenmiştir. Anlatıcı vakayı anlatırken şahıslara göre ağız kullanmıştır. Eğitimli şahsın konuşmalarını aktarırken düzgün bir Türkçe kullanan anlatıcı, eğitimsiz bir şahsın konuşmalarını anlatırken yöresel ağzı kullanmıştır.

Bakkal Recep- “Amma yaptın ha yeğen, dedi. Şehirli Recep mi yazdırayım yani? Aslını inkar eden haramzade demişler, bu Recep emmin de köyden geldiğine göre, levhası da Köylü Recep olacak elbet. Hoş, bu köylü Recep de ben değilim ya...” (s.12)

Ömer- “Seni sevmeye severim ama davamıza kötü iş deme ana! Ben temelde bir köy çocuğu olarak bu ezilen, sömürülen, horlanan halkın yanını tutmuşsam kötülük bunu neresinde? Dün de dedim, bir eski toprak işçisi köylü kadın olarak bu senin de anlaman gerek ana.” (s.26)

İki bölümden oluşan eserde meddah bölümlere girişi sırasında meddah tarzının bir geleneği olan “Hay hak!” diye seslenir. Ayrıca ikinci bölüme girişi La Fonten’den bir masal anlatarak yapar.

“Şimdi de “Hay hak” diye başlayalım kaldığı yerden öykümüze.” (s.17)

3.9. GÖĞSÜ LENİN DÖĞMELİ ADAM

3.9.1. Eserin Özeti

Oyun Moskova’da 1991 yılında geçmektedir. Mihail Gorbaçov’un Sovyetler Birliğine getirdiği perestroyka denilen yeniden yapılanma dönemini girilmiştir. Bunun sonucu olarak Büyük Ekim Devrimi Ayakkabı Fabrikası’nın müdürü ve müdür yardımcısı fabrikanın özel teşebbüs kurumu olarak devlet tarafından kendilerine teslim edileceğini düşünürler. Lenin heykellerinin bile alaşağı edildiği dönemde fabrikanın adını da kendi aralarında “Kurt Ayakkabı Fabrikası” olarak değiştirme kararı alırlar. Müdür ve müdür yardımcısı bu planları konuştukları sırada dışarıda iki işçi İvan ve Yakov kendi aralarında tartışmaktadırlar ve zorla odaya girerler. Yakov, Lenin taraftarı bir adamdır ve göğsünde Lenin döğmesi bulunmaktadır. İvan ise Stalin’i savunmaktadır. Aralarında ki tartışmada bu yüzden çıkmıştır. Müdür ve yardımcısı iki adamı susturmak için yeni yapılanma döneminden söz ederler. Ancak bunun üzerine tartışma daha da alevlenir. Yakov, Lenin’e hakaret edildiğini düşünerek müdüre karşı gelir. Müdür iki işçiyi de fabrikadan kovar. Yakov cebinden çıkardığı bir bıçakla müdürün üzerine yürür. Güvenlik görevlilerinin de yardımıyla iki işçiyi dışarı atmaya çalışırlar. Ancak Yakov bunu kendisine yediremeyip, fabrikadan kendisi çıkar ve Lenin’in kurduğu partiye gitmek üzere hırsla ayrılır. Yakov’un karısı Luba ise Devlet Süt Üretme Çiftliği’nde çalışmaktadır. Yakov eve geldiğinde işte olması gereken karısını evde görünce şaşırır. Yakov’un anlattıklarını dinleyen Luba kocasını daha kârlı ve daha iyi bir iş yapabileceği konusunda ikna etmeye çalışır. Bu zamanda artık

dilencilik, fahişelik ve fedailik sayesinde iyi para kazanılabileceğini söyler. Fiziksel gücü ve baba yadigârı bıçağı sayesinde genç ve cici hanımları koruyup fedailik yapmasını önerir. Yakov bu fikre şiddetle karşı çıkar. Bu sırada odaya Luba'nın iş arkadaşı genç bir kadın olan Tanya ve şık giyimli bir adam gelir. Şık adam Tanya'yı bırakıp gider. Tanya, Devlet Süt Üretme Çiftliği'nde ki işinden ayrılmış fahişelik yapmaktadır. Luba'da para karşılığında Tanya'ya evlerini kullanması için izin vermiştir. Yakov bu durumu öğrenince çok sinirlenir. Karısı ile tartışıp, cebinden bıçağı çıkardığı sırada eve oğlu Arkady gelir. Arkady okulda gençlik örgütü Komsomol'un elebaşlarından biridir. Yakov'da bu yüzden oğlu ile gurur duymaktadır. Ancak bu tartışma sırasında, gençlik örgütünden birer ikişer ayrılmaların olup, örgütün zayıflaması sonucu oğlunun da ayrıldığını öğrenen Yakov çok büyük bir üzüntü duyar ve kendisini ihanete uğramış hissederek evi terk eder. Yakov komünist partinin binasına gider. Kapıda nöbet tutan iki nöbetçi asker Yakov'u göğsündeki döğmeyi göstermesine rağmen içeri almak istemezler. Askerler içeride kimsenin olmadığını, partinin kapatılmak üzere olduğunu anlatırlar. Yakov çok sinirlenir inanmak istemez. Bu sırada yoldan geçen yaşlı bir adam yanlarına gelince, Yakov Lenin yoldaşı olduğunu düşündüğü adama dert yanmaya başlar ancak adam da askerleri doğrular. Bunun üzerine yine ikna olmayan Yakov parti binasının önünde, partiden birilerinin çıkmasını beklemeye başlar. İlerleyen saatlerde çıkan bir adamı görüp umutla yanına gider ve başından geçenleri anlatır, şikâyet eder. Ancak adam partide odacı olarak çalıştığını ve gerçekten partinin kötü durumda olduğunu kapanmak üzere olduğunu Yakov'a anlatır. Yakov duyduklarının üzüntüsü ile yaşadıklarını bu kez de göğsünde ki döğmeye anlatmaya başlar. Yakov sokakta yorgun bitkin neredeyse dilenci kılığında dolaşmaya başlar. İnsanlar Yakov'u dilenci sanıp para vermeye başlar ancak Yakov sinirlenip paralarını geri verir. Yakov dışarıda dilencilik yaparak para kazanmaya çalışan İvan'la karşılaşır. İvan karnını doyurabilmesi için Yakov'u da dilencilik yapması konusunda ikna etmeye çalışır. Bu sırada kiliseden çıkan bir rahip İvan'a para verir. Rahip aynı şekilde Yakov'a yaklaşır kırmadan para vermek ister ancak Yakov istemez. Göğsündeki döğmeyi gören Rahip, Lenin yerine İsa sevgisi beslemesi gerektiğini anlatmaya başlar. Kilisenin onarımı için işçiye ihtiyaçları olduğunu söyleyip Yakov'a işçi olarak çalışmasını teklif eder. Rahip Yakov'a para verip ayrılır. Kendisini Lenin'e ihanet etmiş gibi gören Yakov yine göğsündeki döğme ile konuşmaya başlar. Yakov

çaresiz kalıp dilencilik yapmaya başlar. İşsiz bir işçi olduğunu söyleyip dilenir. Yakov yoldan geçen ve para istediği insanlarla farklı konuşmalara girer. Göğsünde ki döğmeyi fark edip, para karşılığı fotoğrafını çekmek isteyen bir gazeteci ile tartışır ve yine bıçağını çeker. Bu olayı gören bir General yanlarına gelir. Yakov dilencilik yapmak zorunda olduğunu söyler. General Yakov'un durumuna çok üzülür. Madalya ve nişanlarını söküp Yakov'a verir. General gittikten sonra uzaktan Yakov'u takip eden üç serseri madalya ve nişanları zorla alıp kaçarlar. Elinden hiçbir şey gelmeyen Yakov yine göğsünde ki döğme ile konuşmaya başlar ve Kızılmeydan'a gidip dilenmeye devam eder. Kızılmeydan'da politik düşüncelerine göre kümelenmiş iki gençlik grubu aralarında konuşurken yaşlı bir karı koca da aralarında konuşmaktadırlar. Konuşmaları duyan gençlerden Lenin yandaşları, yaşlı karı koca ile tartışmaya başlarlar. Yakov dilenmeye devam etmektedir. Kızılmeydan'da tekrar İvan ile karşılaşılır. İvan dilencilik bırakıp fedailik yapmaya başlamış aynı zamanda da Luba ile çalışmaktadır. Yakov öğrendikleri ile İvan'a sinirlenip yanından ayrılır ve dilenmeye devam eder. Yakov'un göğsündeki döğmeyi fark eden gençler, Lenin döğmesi ile dilenmesinden memnun olurlar. Diğer gruptaki gençler ise Yakov'un haline üzülüp onunla ilgilenmeye çalışırlar. Ancak Lenin döğmesi ile dilenip, Lenin'i küçük düşürdüğü için Yakov'a kızarlar. Yakov yaşadıklarını anlatmaya çalışır fakat hiç kimse dinlemediği için yanlarından ayrılır ve döğmesi ile konuşmaya başlar. Delikanlılardan biri elindeki gazete haberini göstererek General Yavgeni Silayev'in dün gece beylik tabancası ile intihar ettiği haberini kalabalığa söyler. Haber de madalya ve nişanların sökülmesi olmasından dolayı intiharın kuşkulu olduğu yazılmıştır. Yakov delikanlılara, Kızıl Ordu'nun yedek erlerinden olduğu için General'in madalya ve nişanları kendisine verdiğini ancak serseriler tarafından çalındığını söyler. Delikanlılar Yakov'a inanmayıp, dalga geçerler. Yakov bütün yaşadıklarına daha fazla dayanamayarak General gibi intihar etmeye karar verir ve bıçağını çıkarır. Delikanlılar göğsündeki Lenin'e bıçak saplamasına engel olmaya çalışırlar. Bu sırada yine delikanlılar arasında zıtlasma başlar. Delikanlılar birbirlerine girdikleri sırada Yakov bıçağı göğsüne saplayarak intihar eder.

3.9.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1993), *Göğsü Lenin Döğmeli Adam*, Ankara: 47 s. Basılmamış eser. Eserin kitaplaştırılmamıştır. Ankara Devlet Tiyatro Arşivi'nden temin edilmiştir.

3.9.3. Eserin Muhtevası

Eserde Mihail Gorbaçov döneminde Rusya'da başlayan Perestroyka döneminde Lenin taraftarı bir adamın yaşadıkları anlatılmaktadır. Komünist rejim altında yetişmiş birinin komünizmin dağılması ve özel teşebbüsün başlaması ile değişime karşı koymaya çalışması dile getirilir. Ne var ki başarısız olur. Bu durum adamın ailesi, arkadaşları ve toplumla çatışmalara düşmesine neden olur.

3.9.4. Eserin Yapısı

Eser iki bölüm altı sahneden oluşan bir dramadır.

3.9.4.1. Eserin Olay Örgüsü

- Yakov ve İvan'ın fabrikanın özelleşmesi üzerine müdürlerle tartışması
- Yakov'un işten ayrılıp eve gelmesi ve çevresindekilerin değişime ayak uydurduklarını görerek üzülmesi
- Yakov'un her şeye rağmen değişime karşı koymaya çalışması
- Yakov'un göğsündeki Lenin döğmesi ile dilenmeye başlaması
- Yakov'un sonunda olanlara dayanamayarak istifa etmesi

3.9.4.2. Şahıs Kadrosu

Yakov: Rusya'da bir ayakkabı fabrikasında işçi olan şahıstır. Kızıl ordunun yedek erlerindedir. Soyadı Ussov'dur. Lenin taraftarı olan Yakov komünist rejimine yürekten bağlı bir şahıstır. Ülkesinde yıllarca süren komünist düzen sonrasında Mihail Gorbaçov dönemiyle başlayan değişimi bir türlü kabullenememektedir. Yeni düzenle birlikte çevresinde olan değişimler onu üzmekte ve bu derdini paylaşacak kimse bulamamaktadır. Perestroyka ile her yer özelleşmeye başlamış devlet toplum üzerindeki etkinliğini azaltmaya başlamıştır. Yakov da bu değişim içerisinde arkadaşlarının seçtiği gibi alternatif işleri tercih etmemiştir. Onların seçtiği fahişelik, fedailik gibi işler Yakov'a ters gelmektedir. Sonunda hiç istemediği halde kendisini dilenci olarak buluvermiştir. İlerleyen zamanda içinde bulunduğu durumu kabullenememesi intihar etmesine sebep olmuştur.

Yakov- “Ne olursa olsun, bu herifin Lenin yoldaşı küçümsemesine nasıl izin verirsiniz ha?”⁵⁶

İvan- “Sen de Stalin’e haydut diyorsun ya.” (s.5)

Müdür- “Bırakın bunları da, Sovyetler Birliğinde çok şeylerin değiştiğinden haberiniz olsun artık.” (s.5)

Diğerleri:

İvan: Yakov ile fabrikada çalışan işçidir. Yakov ne kadar Lenin taraftarı ise İvan’da Stalin taraftarıdır. Fabrikanın özelleşmesi ile her ikisi de işten ayrılmıştır. İvan işten ayrıldıktan sonra dilencilik yapmaya başlamıştır. Ardından da fedailik yapmaya başlamıştır.

İvan- “Hey, sen benim sokağında ne arıyorsun bakalım. Bu sokak bana aittir ulan! (kızgınlıkla Yakov’a doğru gidince onu tanıyarak bu kez de kızgınlığı alaylı bir keyiflenmeğe dönüşür) O o o!... Bizim kambur Yakov’u nerelerde görüyoruz. Çaktım! Ayakkabı fabrikasından atıldıktan sonra sende benim gibi dilencilikte karar kılmışsın anlaşılın. Ha, bak, ama burada dilenemezsin. Bu sokak benim dilenme sahama girer. Hemen topla tasımı-tarağını burada! Fabrikada Lenin, Stalin diye kapıştığımız gibi, burada da sokak için kapışmayalım.” (s.25)

Luba: Yakov’un eşidir. Yakov ayakkabı fabrikasında çalışırken Luba’da Devlet Süt Üretme Çiftliği’nde çalışmaktadır. O da özelleşme yüzünden işsiz kalmıştır. Yakov’a fedailik yapmasını teklif eden şahıstır.

Luba- “Bu zamanda senin yapacağın koruyuculuk var Yakov.” (s.11)

Yakov- “Geç bu zamanı! Biz sana Lenin’den söz ediyoruz.” (s.11)

Luba- “Ben de sana şimdilerde genç ve cici hanımlara koruyucu olabileceğini söylemek istiyorum.” (s.11)

Yakov- “Ne demek oluyor, genç ve cici hanımlar da be! Senin aklın başında mı ulan kadın!” (s.11)

Arkady: Yakov’un oğludur. Okulda Komsomol adında gençlik grubunun elebaşlarından. Komünizmin yıkılması ile Arkady’in üyesi olduğu gençlik grubu da yavaş yavaş dağılmaya başlamıştır. Sonunda Arkady’de ayrılmıştır.

Yakov- “Ne oldu ne var Arkady?”

Luba- “Nedir derdin oğlum? Büyük bir üzüntü içinde olduğun belli.”

Yakov- “Çabuk söyle Arkady, nedir?”

Arkady- “Şey bab... Şu üç dört ay içinde, bizim gençlik örgütünden birer ikişer ayrıldılar.”

⁵⁶ Cahit Atay, (1993), *Göğsü Lenin Döğmeli Adam*, Ankara Devlet Tiyatro Arşivi, Ankara: s.5; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları bu tekste aittir.

Yakov- “Vay döneker! Vay hainler!” (s.16)

Tanya: Luba'nın iş arkadaşıdır. Tanya yeni düzenle birlikte fahişeliğe başlamıştır ve bu iş için Yakov'un eşi Luba'nın evini kullanmaktadır. Tanya'nın fahişeliğe başlaması ve bu iş için Yakov'un evini kullanıyor olması Yakov'u sinirlendirmiştir. Bunun üzerine Yakov evi terk eder.

Tanya- “Devlet üretme çiftliğinde kalsak ne uzardık ne kısalırdık. Bizde özel bir iş tutup, artık Devlete değil kendimize çalışalım dedik. Birkaç piyasa araştırması, bir iki deneyden sonra, baktık ki bu işte para var. Ve işte kadınlığımızı, güzelliğimizi ortaya koyarak...” (s.12)

Rahip: Yakov'a kilise inşaatında çalışma teklif eden şahıstır. Ayrıca Yakov'dan göğsündeki Lenin döğmesini silmesini onun yerine İsa döğmesi yapmasını ister.

Rahip- “Değil sevgili oğlum. Gerçekte din afyondur diye sizleri afyonlayıp durmuşlar. O Lenin denen adamcağız...”

Yakov- “Lenin'e adamcağız deme. Küçüksemeğe kalkma onu.” (s.28)

General: Komünist düzende general olan şahıstır. Yakov'un göğsündeki Lenin döğmesini görünce taşıdığı madalyaları söküp Yakov'a vermiştir. Daha sonra değişimlere dayanamayarak intihar etmiştir.

General- “(Düşünceli) Evet, sana gelince...(Birden göğsündeki madalya ve nişanları sökerek, şaşırmış Yakov'un eline tutuşturur.) Al bunları!” (s.38)

Gazeteci: Yakov'un göğsündeki Lenin döğmesi üzerine fotoğrafını çeken şahıstır.

Gazeteci- “Çok güzel. Lütfen bana öyle, Lenin döğmesi iyice görünecek şekilde bir poz ver.

Yakov- Ne pozunu be. Biz burada dilenirken, bir de resminizi aldırıp Lenin yoldaşı rezil mi edelim yani?” (s.35)

Müdür: Büyük Ekim Devrimi Ayakkabı Fabrikasının müdürüdür. Yeni dönemle birlikte fabrikayı özelleştirmek isteyen şahıstır.

Müdür- Müjdeler olsun ortak, Müjdeler!

Yardımcı- Müjdeler öyle mi! Üstelik yoldaş değil de ortak!

Müdür- Evet, ortak! Yetmedi mi şunca yıldır. Hükümet zoruyla birbirimize yoldaş dediğimiz. (s.1)

Ayrıca eser içinde isimi geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. 1. ve 2.nöbetçi, şık adam,1. ve 2.adam, delikanlılar, yaşlı karı-koca, şortlu adam, ciddi adam, kızgın adam, genç işçi, yardımcı, işçi kadrosu, Bakan yardımcısı, Tanya'nın Devlet Konut Evleri Genel Müdürlüğünde müdür olan dostu, Tanya'nın arkadaşları, komünist partinin de aylık dağıtan memur, dilencilik yapan İvan'a para veren kadın, Yüzbaşı Nikolay Silov, Kızıl meydan da ki gençlik gruplarıdır.

3.9.4.3. Zaman Mekân

Olayın geçtiği zaman dilimi 1991 yılı, mekân ise Rusya'dır. Gorbachev döneminde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin dağılması ile Rusya'da Perestroyka dönemi başlamıştır. Perestroyka, SSCB'de 1980'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketleridir. SSCB'de sosyalizmin artık işlemez hale gelmesi üzerine ekonomiyi biraz serbestleştirerek devletin bütünlüğünü korumaya çalışan Gorbaçov liberal ekonomiye geçiş yapmıştır.

3.9.5. Eserin Dili

Eserde dil olarak konuşma dili ve argo kullanılmıştır. Eserde işlenmek istenen konu perestroyka dönemi ile halkın yaşadıklarıdır. Özellikle de Lenin taraftarı bir adamın başından geçenler anlatır. Konunun avamda işlenmesinin tabii bir sonucu olarak yazar, eserin dilini konuşma dili kalıbında şekillendirmiştir. Bu da esere inandırıcılık ve sürükleyicilik kazandırmıştır.

Yakov- "Ne demek oluyor, genç ve cici hanımlar da be! Senin aklın başında mı ulan kadın!" (s.11)

Gazeteci- "Çok güzel. Lütfen bana öyle, Lenin döğmesi iyice görünecek şekilde bir poz ver.

Yakov- "Ne poz be. Biz burada dilenirken, bir de resminizi aldırıp Lenin yoldaşı rezil mi edelim yani"? (s.35)

Yakov-"Ne yaşaması be. Buna yaşamamı denir?" (s.33)

3.10. GODOT'YU BEKLEMEZKEN

3.10.1. Eserin Özeti

Ahi ile Vahi nerede olduğunu bilmedikleri arazinin içindeki yol kenarındadırlar. Buldukları yer aslında Beyzo'nun topraklarıdır. Godot'tan kaçarken yorgunlukla kendilerini bu arazide bulurlar. Godot'un kendilerini bulmasından tedirgin oldukları için sürekli etrafı kontrol ederler. Duydukları her sestten korkarak Godot'un geldiğini düşünürler. Ahi elindeki kırk yıllık, okunmamış bir gazeteyi başına şapka yapmıştır. Vahi ise eski gazeteyi göğsüne tutarak ciğerlerini korumaktadır. Ahi ile Vahi konudan konuya geçerek aralarında konuşurlar, duydukları en ufak sestten bile korkup, saklanmaya çalışırlar. Godot'un hâlâ gelmemesi üzerine Godot'un sınırları dışına çıktıklarını düşünürler. Nerede olduklarını bilmedikleri için de önce bulduklarının yerin neresi olduğunu öğrenmek isterler. Bu sırada duydukları bir sesi Godot sanıp irkilirler. Sesten katırlı birinin geldiğini anladıklarında rahatlarlar. Buldukları yerin kayalık, taşlık bir bölge olduğunu düşünürler. Beyzo, emektarı Muto'yu katır olarak kullanmaktadır, Muto'nun sırtına binmiş halde Ahi ile Vahi'nin yanına gelir. Ahi ile Vahi Beyzo'yu Godot sanıp korkarlar. Beyzo ise kendisini tanımamalarına sinirlenir. Beyzo topraklarını beton yığınlarının girmemesi için korumaktadır. İki arkadaş gelenin Godot olmadığını anlayınca sevinir. Geristan'dan geldiklerini söylerler. Beyzo ise gazeteleri görünce iki arkadaşın okumuş kişiler olduğunu düşünür, topraklarında olmalarından tedirgin olur. Ahi ile Vahi Muto'nun katır haline üzülüp yardım etmek isterler. Ahi Muto'ya yardım etmek için yanına gider. Muto ise katır olmaktan memnundur ve Ahi'ye tekme atar. Beyzo kendince plan yapıp birlikte oyun oynamayı teklif eder. Bu kez katır Beyzo olur ve Muto'yu sırtına alır. İki arkadaşta kendisinden istekte bulunmalarını söyler. İki arkadaş küçük bir toprak, korkuluk, bahçe, kuyu, samanlık, kulübe isterler. Duyduğu her istekle birlikte cebinden çıkardığı iğneyi Muto'nun arkasına batırır. Beyzo bu şekilde Muto'nun arkasını kanatarak intikam almış olur. Oyundan sonra Muto ve Beyzo giderler. Ahi ile Vahi bu işin sonunun kanla biteceğini düşünürler. Boyunlarına birer taş bağlayıp kendilerini denize atıp kurtulmaya karar verirler. Tam atacakları sırada kendilerini kovalayan bir ses duyup yine Godot sanırlar. Ses denizin sesidir. Ahi ile Vahi gelen sestten sonra birbirlerini kaybeder, ertesi gün tekrar bir araya gelirler. Aralarında konuşup çocukluk yıllarından bahsedip hayallere dalarlar. Hâlâ Godot'un gelmesinden tedirgindirler. Beyzo tekrar yanlarına

gelir ve içinde buldukları savaşta bir yer seçmelerini ister. Ahi ile Vahi ise bir ev kurma hayali içindedirler. Beyzo'nun içinde bulunduğu savaş ise buldozerler, greyderler, kamyonlar, traktörlerden topraklarını korumaktır. Beyzo, katır olarak kullandığı Muto'yu bu kez kalkan yapmış ve savaşmıştır. Ahi ile Vahi uzaktan savaşın seslerini dinlerler. Gürültüler azaldığında Ahi ile Vahi bir insan sesi duyarlar. Yardım istemek için heveslenirler. Gelenin Godot olduğunu ancak çok kötü bir halde döküntü içinde olduğunu görürler. Godot onları fark etmemiştir. Ahi ile Vahi Godot'tan kurtuldukları için rahatlar. Her şey yerli yerine oturmuştur. Ahi ile Vahi kendi hayallerini kurmaya devam ederler. Kaçmak isterler. Bu sırada Muto ve Beyzo gelir. Savaştan dolayı Muto'nun yüzü kanlar içindedir. Beyzo gitmelerine engel olmak ister. Ahi ile Vahi denizin sesini tekrar duyarlar. İşleri yoluna koyup gitmeye karar verirler.

3.10.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (1994), *Godot'yu Beklemezken*, Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul: 60 s. Eserin daha sonra yapılmış baskısı yoktur.

3.10.3. Eserin Muhtevası

Eser absürd⁵⁷ tiyotra örneğidir. Eserin adı Godot'yu Beklemezken'dir. Eserde Ahi ve Vahi adında iki şahsın Godot'un gelmesinden korkmalarıyla başlar ve o şekilde devam eder. Godot'un ne olduğu belli değildir. Oyun Samuel Beckett'in Godot'yu Beklerken adlı oyununun benzeridir. Beckett'in oyununda ise Vilademir ve Estergon, Godot'yu beklemektedir. Yine orada da Godot'un kim, ne olduğu belli değildir. Samuel Beckett'e Godot'un kim olduğu sorulduğunda Beckett'in cevabı bilseydim kitaba yazardım olmuştur. Aynı soruyu Cahit Atay'a sorduğumuzda ise Cahit Atay'a göre eserindeki Godot toplumsal baskıdır.

San Quentin cezaevinde oynanan Godot'u Beklerken'i, mahkûmlar soluksuzca izlerler. (hâlbuki oyun Paris'teki ilk gösterimde zor anlaşılır bulunmuştur). Oyun sonunda mahkûmlara Godot'un ne olduğu sorulduğunda "dış dünya", "toplum" gibi

⁵⁷ 1950'lerde öncelikle Fransa'da yaygınlık kazanmış bir avangart tiyatro akımı ve anlayışı. Göreneksel brujuva dünyasının alışageldik beylik değerlerine dayalı yaşam tarzına mutlak olumsuzlayıcı bir tepki olarak ortaya çıkmış olan Saçma Tiyatrosu, toplumsal yabancılaşmayı ve bir insanlık durumu olarak alır, bu ikisini özdeş kılmış; dünya savaşlarının da yol açtığı tinsel bunalımdan kaynaklanan kötümser, bilinemezci ve hiçlikçi dünya görünüşü içinde, insanın var oluşunu ve yaşamını mantıkdışı, saçma ve anlamsız olarak ortaya koymaya, insanlar arasında iletişimin olanaksızlığını göstermeye çalışmıştır. (Aziz Çalışlar, (1995), Saçma Tiyatro, *Tiyatro Ansiklopedisi*, C.I, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul: s.544.)

yanıtlar alınır. Anlaşılan Godot insanların hayattan beklentileridir. Kimine göre özgürlük, sağlık, eğitim, aşk vb. Kimine göre ise para, makam, ev, araba, çocuk, ölüm vb. dir.

3.10.4. Eserin Yapısı

Eser iki bölümden oluşan absürd tiyatrodur. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.10.4.1. Eserin Olay Örgüsü

- Ahi ile Vahi'nin nerde olduklarını bilmeden Godot hakkında tartışmaları
- Ahi ile Vahi'nin, Beyzo ve Muto ile karşılaşması
- Ahi ile Vahi'nin Beyzo ve Muto ile oyun oynaması
- Ahi ile Vahi'nin intihar etmek istemesi
- Ahi ile Vahi'nin işleri yoluna koyup ayrılması

3.10.4.2. Şahıs Kadrosu

Ahi: Eserde Ahi'yi tasvir edebilmemizi sağlayacak herhangi bir unsur yoktur. Sıradan bir şahıstır. Godot'un gelmesinden korkmaktadır.

Ahi- "Gelmedi işte gelmedi."⁵⁸

Ahi- "Godot'un sınırlarının dışı..." (s.22)

Ahi- "Nedir? Godot mu yoksa?" (s.24)

Ahi- "(Çevresine bakınarak) Şey Godot..." (s.32)

Vahi: Vahi de sıradan bir şahıstır. Ahi ile birlikte ıssız bir yerdedirler. Vahi'de Godot'un gelmesinden korkmaktadır.

Vahi- "Godot çıkar gelir bakarsın!" (s.9)

Ahi- "(O da toparlanarak) Evet, gelebilirler." (s.9)

Ahi- "(Korkuyla birbirlerine sokulup, başları omuzları arasında kaybolmuş gene sağı solu, çevreyi dinler, sanki başlarına kocaman bir yumruk indi incekmiş gibi beklerler.)" (s.9)

Vahi- "Peki, bizi tir tir titreten o korkunç seslerine ne diyeceksin bakalım?" (s.9)

Ahi- "Kimin?" (s.9)

⁵⁸ Cahit Atay, (1994), *Godot'yu Beklemezken*, Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul: s. 22; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.

Vahi- “(Patlar) Kimin olacak, Godot’nun!” (s.9)

Ahi- “Öyle ya Godot! (Godot gelecekmiş gibi arkadaşına sığınarak) Tanrının bir belası canım.” (s.10)

Beyzo: Bölgenin sahibidir. Arazilerine başkalarının girmesine izin vermez. Eserde arazilerinin betonlaşmaması için savaşıyor bir şahıstır.

Beyzo- “Gene mi Dodot! Beyzo’nun topraklarında olduğunuzu unutmayın. (Gözleri Ahi’nin başındaki gazete şapkaya takılarak.) Ne Gazete ha! Üstelik şapka!” (s.26)

Beyzo- “Ya benim topraklarım! Anladım dalavereniz, sizi okumuş serseriler sizi! Ben gösteririm şimdi size! Hey Muto!” (s.48)

Beyzo- “Godot, Dodot, her kimse! Savaş diyorum size! Buldozerleri, greyderleri, kamyonları, traktörleri geldi dayandı sınırlarıma. Ama kırdım dişlilerini...” (s.48)

Muto: Beyzo’nun kölesidir. Beyzo, Muto’yu katır olarak kullanmaktadır. Muto ise bu ırgatlıktan mutsuz değildir. Hatta kendisini yardım etmek isteyen Ahi’ye tekme atar.

Muto- “(Beyzo’nun yanına gelerek sırtına binmesi için çömelir)” (s.30)

Beyzo- “Görüyorsunuz işte! Bir taht gibi sunuyor sırtını önüme...” (s.30)

Ayrıca eser içinde isimi geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Godot ve Beyzo’nun babası ve dedesi, Elizonya’da ki delikanlı, karnı acıkınca ağlayan küçük kız’dır.

3.10.4.3. Zaman ve Mekân

Zaman olarak kesin bir tarih belirtilmemektedir. Eserde mekân Beyzo’nun topraklarıdır. Issız bir yol kenarında geçmektedir. Ahi ile Vahi’nin intihar etmek için denize atlamayı düşünmeleri eserin geçtiği mekânda denizin de olduğunu göstermektedir.

3.10.5. Eserin Dili

Eser absürt tiyatro olduğu için diyaloglar anlamsızdır.

Ahi- “Ozan olmalıydın sen”

Vahi- “Ozandım Hiç param olmadı, biliyorsun.”

Ahi- “Biliyorum, şu aç ayı oynamaz dedikleri.”

Vahi- “Aç ayı? Kasap olmalıydın sen.”

Ahi- “Kasaptım. Birkaç kemik yüzünden açıldı aramız.”

Vahi- “Etten söz ediyorum ben. Büyük kasaplar, kanlı mezbahalar...”

Ahi- “Bilmiyorum. Hem üşütebilirim o kadarından.” (s.23)

Eserde argo kullanımlar vardır. Özellikle argo kullanımını Beyzo yapmaktadır.

Beyzo- “(O da korkmakla beraber, gürültüye doğru kılıcını sallayarak) Tükürürüm onun çarkına!...” (s.48)

Beyzo- “Ne sandın ya koca deyyus!...” (s.33)

Ahi- “(Artık kendine gelmiş küskün) Bırak şu nalçasına tükürdüğüm katırımı!” (s.30)

3.11. DALGACI MAHMUT KENDİNE DÖN

3.11.1. Eserin Özeti

Dalgacı Mahmut adlı bir adamın içindeki dalgacı ve ciddi tarafları arasındaki çelişkiyi ve Dalgacı Mahmut’un bu iki farklı yönü yüzünden kendi içinde yaşadığı karmaşayı anlatan bir oyundur. Oyunun başında Dalgacı Mahmut, Dalgacı ve Mahmut olarak iki ayrı kişi olarak ayrılır. Dalgacı ve Mahmut ayrıldıktan sonra da kendi aralarında karşılıklı olarak sürekli atışır. Dalgacı hayatı tamamen dalgaya alırken, Mahmut ise her işte en ince ayrıntısına kadar ciddiyet arar. Her ikisi de kendi seçtiği tavrın doğru olduğunu düşünür. Çeşitli konular üzerine yarışmaya başlarlar. Aşk üzerine konuştukları sırada Dalgacı, genç bir kız görür. Dalgacı bu kızla aşk yaşayabileceğini iddia eder ancak aşırı dalgacı tavırları ve konuşmaları yüzünden kız Dalgacıyı bırakır. Bu kez Mahmut kızla evlenir. Ne var ki kız Mahmut’un ciddiyetine de dayanamaz Mahmut’u bırakır. Ardından Mahmut ve Dalgacı arasındaki konuşma iş konusuna gelir. Dalgacı büyük bir şirkette pazarlama müdürlüğü yapacağını söyler. Dalgacı inşaat şefi olur işe başlar. Ancak her zamanki gibi işi ciddiye almaz. Denizdeki kayıkları seyrederek, yanındaki işçileri lafa tutar en sonunda bu işten kovulur. Bu kez Mahmut önemli bir kurumda müdürlük yapmaya başlar. Her işi belli plan ve düzen içinde yapılması için odacıya, sekreterine talimat verir. En ufak konularda bile ayrıntılara ve gereksiz şeylere takılıp işe yoğunlaşmadığı için müdürlüğü başaramaz. Dalgacı ve Mahmut konuşmaya başlar ve söz babalarına gelir. Sinirlenip kavga ederler. Ancak düşününce ikisinde babasının aynı adam olduğu akıllarına gelir. Mahmut bu kez çocuğu olsa çok güzel yetiştirebileceğini düşünür. Dalgacı, Mahmut’un bu ciddiyetle çocuğu olmasını bile hafiflik olarak göreceğini söyler. Bir kız, bir oğlan iki çocuk gelir. İkisi de kız çocuğu istemezler. Kız “Kadının Adı Yok” isimli bir kitap yazacağını söyleyip gider. Erkek

çocukta yaptıklarının haksızlık olduğunu düşünür. Sonuçta ikisinin de oğlu olur. Mahmut oğlunu masaya oturtup ciddi bir eğitim için, başını kaldırmadan ders çalışmasını söyler. Oğlu isteksizce kabul etmek zorunda kalır. Dalgacı ise oğlunun futbolcu olması için oğlu ile top oynamaya başlar. Mahmut, oğlu ile çalışırken, Dalgacı ve oğlunun top oynamasından rahatsız olur. Ancak Mahmut'un oğlu da topu tercih edip babasına karşı çıkar. İki oğlan top oynamaya başlayınca, Mahmut çocuğu evlatlıktan reddeder. Babalığı da başaramazlar. Mahmut Belediye Başkanlığı yapmaya karar verir. Kentin ileri gelenlerinden üç başkan gelir. Hem Mahmut hem Dalgacı başkanlığa aday olur. İkisi de tek tek neler yapacaklarını anlatır. Birinci başkan ikisinin de saçmaladığını düşünür, oylamaya sunar ancak daha sonra Tüccarlar Birliği toplantısına gitmek için yanlarından ayrılır. İkinci başkan, Mahmut'u ciddi ve gerçekçi bularak milletvekili olmasını daha sonrada İç İşleri Bakanı olmasını söyler. Üçüncü Başkan ise Dalgacı'dan Kültür Bakanı olmasını ister. Ancak sahneden başka yere ayrılmayacakları için vazgeçerler Kendi aralarında atışmaya başladıkları sırada üç erkek, hasta bir kadın tedavi ettirebilmek için hastanede boş yer aramaktadır. Mahmut hemen doktor olur. Dalgacı'yı da hastabakıcı yapar. Mahmut, kadını tedavi etmeye başlar. Mahmut ciddi tavırlar içinde doktorluk yapmayı da beceremez, bir türlü hastalığın teşhisini koyamaz. Bu esnada hasta ölür. Mahmut hasta yakınına hastanın öldüğünü ancak hastane parası istemediklerini söyleyince adam önce üzülse de sevinerek ayrılır. Mahmut yaşanan olayın etkisi ile üzülürken Dalgacı memlekette bu durumda aynı zamanda hasta yakınlarından para bile alındığını söyleyerek susturmaya çalışır. Mahmut bu sözlerin üzerine savcı olur. Mahmut kendisini yargıca şikâyet eder, kendisinin ve benzeri doktorların cezalandırılmasını ister. Yargıç duruşmayı terk eder. Mahmut yine başarılı olamaz. Dalgacı ise bu kez dolmuş şoförü olur. Üç erkek, bir kadın yolcu ile işe başlar ancak yine kapıldığı hayaller yüzünden Dalgacı şoförlüğü de yapamaz. Dalgacı bu kez karnını doyurmak için balon satmaya başlar. Mahmut ise simit satmaya başlar. Dalgacı balon ve simidi takas etmeyi önerir. Mahmut prensip gereği kabul etmez. Ancak Dalgacı dayanamayıp simit tablasına saldırır. Bu sırada nereden çıktığı belli olmayan kötü kılıklı bir adam gelir simit tablasını alıp kaçar. Dalgacı ve Mahmut adamın peşine düşerler ancak adamı yakalayamazlar. En sonun bir ses Dalgacı'ya ve Mahmut'a kendine dön diye seslenir. Artık başka çareleri kalmadığı için iki adam kendine döner yani Dalgacı ve Mahmut eski haline gelip, Dalgacı Mahmut olur.

3.11.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (?), *Dalgacı Mahmut Kendine Gel*, Basılmamış eser, Ankara: 42 s. Basılmamış eser. Ankara Devlet Tiyatro Arşivi'nden temin edilmiştir.

3.11.3. Eserin Muhtevası

İnsanların birçok kişilik özelliği vardır. Bu özelliklerinin bazıları gayri ciddi iken bazıları ise ciddidir. İnsanoğlunun kişiliği bu özelliklerinin birleşiminden oluşur. Bazı özelliklerimizi sevmesek de onlar kişiliğimizi oluşturan etkenlerdir.

Bu eserdeki ana şahıs Dalgacı Mahmut'tur. Eser Dalgacı Mahmut'un ciddi, disiplinli özelliği ile vurdumduymaz özelliğinin çatışmasını konu alır. İki farklı özelliğe iki farklı beden verilmiş ve bu özelliklerin tek başına hayatta başarılı olamayacağı gözler önüne serilmiştir.

3.11.4. Eserin Yapısı

Eser iki bölümden oluşan bir komedidir. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.11.4.1. Eserin Olay Örgüsü

- Dalgacı Mahmut'un Dalgacı ve Mahmut olarak ikiye ayrılması
- Dalgacı ve Mahmut'un farklı işlere girerek özelliklerinin üstünlüğünü kanıtlamaya çalışmaları
- Her iki özelliğinde tek başına hayatta başarılı olamaması
- Dalgacı ve Mahmut'un tekrar Dalgacı Mahmut bedeninde birleşmesi

3.11.4.2. Şahıs Kadrosu

Dalgacı Mahmut: Eserin başında hem dalgacı hem de ciddi özelliği kişiliğinde barındıran şahıstır. Daha sonra Dalgacı Mahmut iki farklı kişiliğe ayrılır.

Dalgacı Mahmut- "Ben Dalgacı Mahmut! Evet yanlış duymadınız, Dalgacı Mahmut ben! Hani şu kendisini hiç tanımadan, arada sırada ona buna; "Seni Dalgacı Mahmut, seni!" Hadi oradan dalgacı Mahmut sende!" diyerek alaycı bir gülümseme ile sözünü ettiği

ben, Dalgacı Mahmut karşınızda işte! Ve neyin nesi olduğumu gösterecek, kendimi bir güzel tanıtacağım sizlere...”⁵⁹

Dalgacı: Dalgacı Mahmut’un vurdumduymaz, hayatı önemsemeyen, hayaller kuran özelliğidir. Hangi işe eline atsa bu vurdumduymazlığı yüzünden başarısız olmaktadır

Dalgacı- “Ben Dalgacı! Ben Dalgacı! Ayrıldım Mahmut’tan en sonunda işte, ayrıldım!”

Mahmut- “Evet ayrıldık! Ben Mahmut’um, Mahmut!”

Dalgacı- “Aman ne kadar da gülünç tek başına burnundan kıl aldırmayan bir Mahmut şu ciddiyete bak hele sen, şu ciddiyete!” (s.2)

Mahmut: Dalgacı Mahmut’un ciddi ve disiplinli özelliğidir. Dalgacı’nın aksine aşırı disiplinli ve ayrıntılara dikkat eden bir şahıstır. Hangi işe el atsa o da bu disiplinli özelliği yüzünden başarısız olmaktadır.

Mahmut- “Göreceğiz! Hayatı ciddiye almak gerek oğlum, hayatı ciddiye almak gerek. Ne halin varsa gör, hadi bana eyvallâh.” (s.3)

Diğerleri:

Genç Kız: Dalgacı ve Mahmut’un elde etmeye çalıştıkları bayandır. Dalgacıyı lakayt tavırlarından dolayı istememiş Mahmut’u tercih etmiş onun da aşırı titizliği yüzünden ondan ayrılmıştır.

Kadın- “Hoş geldin kocacığım, hoş geldin.”

Mahmut- “Hey kendine gel kadın! Ne demek oluyor gene o kocacığım lafı? Ciddiyetten uzak bir laftır o! Bana Mahmut bey diyebilirsin diye kaç kez söyledim sana.” (s.7)

Kadın- “(Artık patlar.) Olalım peki! O da, senden ciddi ciddi ayrılmaktan başka bir çare kalmadığıdır.” (s.8)

Ayrıca eser içinde isimi geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Dalgacı Mahmut’un babası, Cahit Atay, Mahmut ve kadının komşusu, inşaat şefi olan Dalgacı’nın patronu, iki kayıkçı, odacının karısı, Mahmut’un yanında çalışan diğer memurlar, 1. İşçi, 2. İşçi, 3. İşçi, odacı, sekreter, memur, 2. memur, kız evlat, 1. Oğul, 2. Oğul, 1. Başkan, 2. Başkan, 3.

⁵⁹ Cahit Atay, (?), *Dalgacı Mahmut Kendine Gel*, Ankara: s.1; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları bu tekste aittir.

Başkan, 3. Başkan, 1. Adam, 2. Adam, 3. adam, yargıç, 1. Yolcu, 2. Yolcu, 3. Yolcu, kötü adam.

3.11.4.3 Zaman ve Mekân

Eserde zaman hakkında söyleyebileceğimiz kesin bir gösterge yoktur. Fakat Mahmut ve Dalgacı'nın çeşitli mesleklere heveslenmeleri sonucu mekân olarak sıralayabileceğimiz yerler; hastane, mahkeme, dolmuş, inşaat alanı ve ev diyebiliriz.

3.11.5. Eserin Dili

Eserde günlük konuşma dili kullanılmıştır. Kullanılan bu üslup okuyucuyu yormamakta ve esere akıcılık kazandırmaktadır. Eserde diğer eserlerden farklı olarak yerel ağza ve argoya pek rastlanmamaktadır.

Kız evlât- “Hele beni bir dinleyin sevgili babalar. Bana bir yaşamak hakkı tanıyın da, beni o zaman görün siz.

Dalgacı- Hayır, olmaz! Üzerime varma. Ya ben futbolcu yetiştireceksem çocuğumu canım.

Mahmut- Benden de umutlanma boşuna! Hiçbir kızdan benim istediğim ciddiyet ve ağırlıkta bir insan yetiştirilemez!” (s.18)

2. Memur- “Ama nasıl olur Müdür Bey?

Mahmut- “Gayet kolay. Ben emrederim, sen yaparsın.” (s.15)

Mahmut- “Sana gelince, böyle sokak kılığı ile bu ciddi Müdür odasında sekreter mi olacağımı sanıyorsun sen!

Sekreter- “Affedersiniz Müdür Bey. Dedim ya efendim, otobüsü kaçırdığım için, geç kaldım heyecanı ile üstümü çıkarmayı unuttum. Hemen şimdi çıkarırım.” (s.13)

3.12. KULEDE BİR KADIN

3.12.1. Eserin Özeti

Sabahın erken saatleridir. Bir kadın kendi kendine konuşmakta ve hatıralarının olduğu bu yerde geçmişini aramaktadır. Bu esnada yanına bir adam yaklaşır ve yabancı olduğu fark ettiği bu kadına burada ne aradığını sorar. Kadın beklenmedik bir şekilde yanına gelen bu adama korkuyla cevap veremez. Adam kadının buraya yabancı olduğunu söyler. Ne var ki kadın bunu kabul etmez. Trenden yeni indiğini ama buranın yabancı olmadığını, çocukluğunun burada geçtiğini söyler. Kadın çocukluğu ile ilgili olarak öğrenim gördüğü okulu sorar fakat adam okulun yıkıldığını yerine iş hanı yapıldığını anlatır. Arkasından çeşmeyi sorar. Adam o çeşmenin yerine de su kulesi yapıldığını söyler. Kadın çocukluğu ile ilgili aklına ne gelirse sorar, evlerini, okulun

bahçesini, bahçedeki ağaçları ne var ki hiç biri yerinde yoktur. Kadın bu değişimleri acı çekerek dinler. Kadın bir an irkilir adamın gözlerine bakar. Kadın ilk bakışta çıkartamaz fakat sonra onun çocukluk arkadaşı olduğunu hatırlar ve sarılmak ister. Adam engel olur çünkü okul, çeşme, bahçe, ev gibi o da değişmiştir. İçkiye başlamıştır ve kendi kokusundan dahi nefret etmektedir. Kadın itiraz eder gözlerinde hala o çocukluk olduğunu söyler. Adam bir an çocukluğunu hatırlar ve giydiği önlükten, okulun bahçesinde beraber koşuşturmalarından, yaşadıklarından bahseder. Kadın bunun üzerine tekrar eskisi gibi oynamak istediğini söyler ve oynamayı teklif eder. Adam tereddüt içinde kalır. Kadın adamın tereddüt içinde kalması üzerine vazgeçer.

Kadın bu kente neden geldiğini anlatmaya başlar. Korkunç maskelerden kaçtığını dile getirir. Adam korkunç maskelere bir anlam yükleyemez. Bunun üzerine kadın korkunç maskeleri açıklamaya çalışır. Hayatına giren herkesin kendisini maskelerle gizlediğini daha sonra o maskeler düşünce gerekçelerin ortaya çıktığından bahseder. Hatta eşinin bile bir maske taktığını ve sonunda onun da maskesinin düştüğünü söyler. Geçen gece artık bu maskelere dayanamayıp apartman boşluğundan atlamak istediğini, atlamak üzereyken bir çocuk sesi duyduğunu ve bu sesin çocukluğuyla bir bağ kurduğunu anlatır. Maskelerden konu açılınca adam da etrafındaki gardiyanlardan bahseder. Yaptığı olumlu işleri kendi kafalarındaki kalıplara göre eleştiren insan tipinden bahseder. Hatta bunların içinde eşinin dahi olduğunu söyler. Şiir, okumak, yazmak dedikçe karısının bunların boş işler olduğunu ifade ettiğini sonunda gardiyan denebilecek bir tüccara kaçtığını söyler. Alkole de bu gardiyanlara tahammül etmek için başladığını söyler. Bu esnada bir delikanlı gelir. Delikanlı, adamı babası gibi sevmektedir. Adama içki içtiği için sitem eder. Gardiyanlardan bu şekilde kurtulamayacağını söyler. Adamın elinden içkiyi almaya çalışır ama adam engel olur. Adam çocukluk arkadaşının geldiğini söyler. Kadınlı çocuğu tanıştırır. Kadın kendisini delikanlının daha iyi anlayacağını düşünür çünkü çocukluğunun üstünden uzun bir süre geçmemiştir. Ne var ki delikanlı çocukluğunu yaşayamadığını annesi çamaşırcılık yaptığı için hep yalnız kaldığını ve hayatı boyunca hep çalışmak zorunda kaldığını söyler. Kadın bu sözler üzerine ortamı terk eder. Kadına göre biri çocukluğunu yaşamamış diğeri ise gardiyanlarla boğuştuğu için onu anlamayacaktır. Delikanlı son olarak adama ve kadına yanlış yaptıklarını söyler, gerçeklerin üzerine gitmelerini tavsiye eder.

Bu sırada karşıdan bir sütçü gelir. Kadın belki çocukluğu ile ilgili bir şey bulabileceği umudu ile sütçünün yanına gider. Sütçüyle konuşmaya başlar çocukluğundaki sütçüyü sorar. Sütçü, onun öldüğünü kendisinin onun torunu olduğunu söyler. Kadın çocukluğundaki sütçünün arabasında güğümler arasında kaybolan bir çocuk olduğunu ve ona ne olduğunu sorar. Kadın şaşırır ve mutlu olur. Çocukken o çocuğu öptüğünü söyler. Sütçü hovardaca tekrar öpebileceğini söyler. Kadın anlam veremez sütçünün söylediklerine. Akabinde sütçü ahlaksız bir teklifte bulunur. Kadın şaşkınlık ve üzüntü içinde kalır. Sütçüyü hafızasında ki masum kirli çocuğu kirletmemesi için uyarır ve sütçüden gitmesini ister. Sütçü oradan ayrılır. İlerde çöpçüyü görür çöpçüyle çocukluğu üzerine konuşmaya çalışır ne var ki çöpçü kadınla ilgilenmez işiyle meşgul olur. O sırada koşuya çıkan bir adam vardır. Kadın, adamı tanır çocukluğundaki beden eğitimi öğretmenidir. Öğretmeniyle konuşmaya çalışır ama öğretmen tamamen koşuya odaklanmıştır. Kadına koşmayı teklif eder. Kadın koşarken öğretmene çocukluğuyla ilgili bir şeyler sormaya çalışır ama başarılı olamaz. Koşarken yorgunluktan bayılır. Öğretmen, kadınla ilgilenmeden koşmaya devam eder.

Okulun yerine açılan iş hanındaki büfeci ve aşçı birbirleriyle konuşurlar. İş hanındaki kitapçının gereksizliğinden bahsederler. Aşçı kitapçı olmasa dükkânını genişleteceğinden bahseder. Bu konuşmaları yaparken uzakta yatan kadını görürler. Büfeci yardım etmek ister fakat aşçı mani olur. Eğer yardım ederlerse kadının başına gelenlerden kendilerinin sorumlu tutulabileceğinden bahseder. Her ikisi de vazgeçerler. O sırada kadının yanına bir adam gelir ve kadına yardım eder. Yardım eden adam kitapçıdır. Kadın kendisine yardım edemeyeceğini söyler. Kitapçı merakla neden olduğunu sorar. Kadın çocukluğunu aradığını, buna yardım edemeyeceğini söyler. Adam kadını Dostoyevski'nin roman karakterine benzetir. Kadın, kitapçının kendisini kaçık sandığını düşünür. Kitapçı öyle söylemek istemediğini, kendisini yanlış anladığını söyler. Kadına bir şeyler ikram etmek ister fakat kadın kabul etmez ve oradan ayrılır. Adamlarla karşılaşır. Adam her yerde onu aradığını söyler. Kadın da her yerde çocukluğunu aradığını fakat bulamadığını anlatır. Adama çocuklukların bulmak için su kulesine çıkmayı teklif eder. Adam kabul etmez, kadına mani olmaya çalışır. Ne var ki engel olamaz. Kadın su kulesine çıkar. Aşağıya kalabalık toplanır. Kadına atlaması konusunda teşvikte bulunur. Adam topluluğa konuşmaması için engel olmaya çalışır. Başarılı olamayacağını anlayınca delikanlıyı çağırmasına gider. Delikanlı kadını ikna

etmek için kadının yanına çıkar ve onunla konuşmaya başlar. Eğer atlarsa bahsettiği maskelere yenileceğini, onların istediklerinin yapmaması gerektiğini ve onlarla savaşması gerektiğini söyler. Kadın ikna olur ve aşağı iner. Aşağı inmesi, ölümden vazgeçmesi adamı da yüreklendirir. İçkiyi bıraktığını ve gardiyanlarla savaşaacağını söyler. Kitapçı, adam, kadın ve delikanlı kapanan gazete yerine aynı isimde bir gazete açmaya kara verirler.

3.12.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (?), *Kulede Bir Kadın*, Ankara: 54 s. Basılmamış eser. Ankara Devlet Tiyatro Arşivi'nden temin edilmiştir.

3.12.3. Eserin Muhtevası

Eser, şehir insanının sıradan hayat içinde karşılaştığı sahte yüzlü insanlardan sıkılması ve o ortamdan kurtulmak için çocukluğuna dönmeye çalışmasını konu almaktadır. Eserde şehir insanını temsil eden oyunun başkişisi olan kadındır. Kadın arkadaşlarından, patronundan nefret etmeye başlar. Eşinin dahi samimi davranmaması sonucu intihara kalkışması ve bir çocuk sesinin ona çocukluğunu hatırlatması ile başlar.

Eserde, etrafındaki insanların eleştirilerinden sıkılmış ve onlardan kurtulmak için alkole başlamış bir adam vardır. Oyun, bir kadın üzerine kurulmuş olsa da, gerçekte bir kadın ve bir adamın tekrar hayata tutunma çabasını anlatır. Fakat bu tutunma çabasında kadın, adama göre daha isteklidir. Eserin sonunda genç biri, kadına ve adama yaşama tutunmanın çocukluklarına inmekle değil, kendi kendileriyle ve çevreleriyle mücadele ederek mümkün olacağını öğretmesi ile sonuçlanır.

3.12.4. Eserin Yapısı

Eser iki bölümden oluşan bir dramadır. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.12.4.1. Eserin Olay Örgüsü

-Kadının intihar etmek istemesi ve bir çocuk sesiyle çocukluğunu yaşadığı yere gitmesi

-Kadının çocukluğunu yaşadığı şehre gitmesi ve hatıralarındaki yerleri, insanları görmeye çalışması

-Kadının hayal ettiği çocukluğundaki yerleri görememesi ve intihar etmek istemesi

-Delikanlının kadını ikna etmesi sonucunda kadının intihardan vazgeçmesi

-Kadın, adam, delikanlı ve kitapçının eski gazeteyi tekrar açmaya karar vermeleri

3.12.4.2. Şahıs Kadrosu

Kadın: Hayattan ve çevresindeki insanlardan yorulmuş kaçış yeri arayan şahıstır. Kaçış olarak intiharı dener fakat vazgeçer. Sığınacak bir liman olarak çocukluğunu ve çocukluğunun geçtiği kasabayı seçer. Orada da istediklerini bulamayınca tekrar intihara karar verir. Ne var ki genç bir çocuğun telkinleriyle tekrar hayata döner.

Kadın- “Ah nasıl anlatsam? O kaçıp geldiğim büyük kentteki bütün yüzlerin nasıl birer korkunç maskeye dönüştüklerini, nasıl anlatsam? Sonra tüm gövdesi bu maskelerle kaplanmış o insan benzeri garip yarattığı...”⁶⁰

Kadın-“ Evet işte ben de bir gün geldi ki kapıyı vurup çıktım yüzlerine! Ne yüzü, sinsi ve aşşılık maskelerine!” (s.7)

Adam: Kasabada yaşayan etrafındaki insanların onu eleştirmesinden sıkılmış ve alkole başlamış bir şahıstır. Kasabada arzuhalcilik yapmaktadır. Kasabayı hapisane ve kasabadaki insanları ise gardiyan olarak görmektedir. Kendisi de o hapishanenin tutsağıdır. Eşi terk edip gitmiştir. Hayattan bıkmış ve kurtulma umudunu kaybetmiştir. Kadının ise çocukluk arkadaşıdır. Kadının hayatla mücadele etme düşüncesi adamda yoktur.

Adam- “(O da kendi derdinde.) Evet, gardiyanlar! Bütün hayatımı göz altında tutan, yaptığın en olumlu işleri bile kafalarındaki kalıplara göre ölçüp biçerek seni boyuna suçlayan bir sürü insan!.. Ne insanı, gardiyanlar dediğim bunlar işte, gardiyanlar! Allah kahretsin bunların içinde, karım bile var, karım! (İçer) Evet, karım! Ben okumak, yazmak, şiir, edebiyat dedikçe, o bunlar karın doyurmaz, para para derdi. Sonunda paralı ve başgardiyan diyebileceğim bir tüccar kaçtı gitti. İşte biz de “sarhoş arzuhalci” olduk çıktık böylece. Ama neden sarhoş? (Şişeyi yukarı kaldırır).” (s.10)

⁶⁰ Cahit Atay, (?), *Kulede Bir Kadın*, Ankara: s.7. Basılmamış eser. Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları bu tekste aittir.

Diğerleri:

Delikanlı: Eserde ayakları yere basan bir şahıstır. Çocukluğunda adamın yanında çalışmıştır. Babası olmadığı için adamı babası gibi görmektedir. Adama alkol almamasını bu şekilde mutlu olamayacağını söylerken kadına da hatıralarla gerçeklerden kaçamayacağını anlatır. Eserin sonunda her ikisini de ikna eder. Adam alkolü bırakırken kadın da çevresindekilerle mücadele etmeye başlar.

Delikanlı- “Darılmaca yok Bayan, Ama baba nasıl içki ile kaçmak istiyorsa gerçeklerden, siz de çocukluğunuzla yapmak istiyorsunuz aynı şeyi.” (s.14)

Delikanlı- “Fakat şunu ikinizde iyi biliniz ki, ne içki ne de çocukluk tutkusuyla gerçeklerin hakkından gelinmez! Üzerine üzerine gitmek, anlamak gerek gerçekleri.” (s.14)

Kitapçı: Memuriyetten emekli bir şahıstır. Emeklilikten sonra iş hanında bir kitapçı dükkânı açmıştır. Kitapçı dükkânı iş yapmamasına rağmen dükkânı kapatmaz. Komşuları olan aşçı ise onun dükkânından rahatsızdır. Aşçının amacı kitapçının dükkânını alıp kendi lokantasını genişletmektir. Kitapçı, toplum içinde okumanın gereksizliğini savunanlara karşı ayakta durmaya çalışanları temsil etmektedir.

Aşçı- “Sakin ha, komşu sakın! Aman asmasın! Asınca gençler falan gelir işleri açılırda, dükkâna iyiden demir atar kalır sonra. O demir atınca da onun dükkânını kiralayıp, aradaki, duvarı yıkarak benimkini genişletmek hesabı ne olacak ya?” (s.29)

Aşçı: Aç gözlü ve kendi çıkarlarını düşünen bir şahıstır. Lokantasının işlerini arttırmak için kitapçının dükkânın kapanmasını ister. Böylece kitapçı dükkânını alarak lokantasını genişletmek ister. Hatta bunun için belediye başkanına çıkıp kitapçıya iftira atmayı bile düşünür. Parkta baygın yatan kadını görmesine rağmen başı belaya girer diye kadını görmemezlikten gelir.

Aşçı- “Ama Belediye zabıtası ile çalışmayalım sonra? Olmazsa parmaklarımızı oynatırız ha?” (s.30)

Büfeci- “Ben oynatma! Rüşvete girer hem o! Kasabanın kurtuluş günü gibi şerefli bir günde bize göz yumdular yumdular...” (s.30)

Büfeci: Kitapçı ve aşçı ile aynı iş hanında çalışan bir şahıstır. En yakın komşusu aşçıdır. Kitapçıdan şikâyetçi olmasına rağmen aşçı kadar şikâyetçi değildir. İş hanında en yakın komşusu aşçıdır. Parkta baygın yatan kadına yardım etmek ister fakat aşçının tavsiyeleri üzerine vazgeçer.

Büfeci- “Sen şimdi ona sahip çıktın mı...”

Aşçı- “Karakol, polisle başı belaya girer adamın değil mi?” (s.22)

Sütçü: Kasabada sütçü olan bir şahıstır. Kadının çocukluğundaki yaşlı sütçü sormak için yanına gittiğinde yaşlı sütçünün torunu olduğunu öğrenir. Kadının çocukluğunda yaşlı sütçünün torununu öptüğünü söylemesi üzerine sütçü ahlaksız bir teklifte bulunarak şimdi de öpebileceğini söyler.

Sütçü- “Diyorum ki çocuk yoksa artık, koca bir erkek var işte karşında! (Kadın iyice yaklaşarak) Buradan çekiniyorsan benim kamyonet sokağın başında, şu işi bitirir bitirmez atladım mı ona, ne öpüşecek yerler bulurum sana.” (s.16)

Çöpçü: Belediyede çöpçü olan bir şahıstır. Kasabanın kurtuluş töreni için etrafı temizler. Kadının tüm sorularına tepkisiz kalarak kadının geçmişi ile ilgili bilgi vermez.

Çöpçü- “Laflayacak zaman değil, iş var görüyorsun, iş! Sonra her yer pırıl pırıl olmalı diye reis beyden emir de var. Yarın buralarda kasabanın kurtuluş günü şenlikleri yapılacak, anlaşıldı mı! (Süpürür)” (s.17)

Öğretmen: Kadının emekli beden öğretmenidir ne var ki emekli olmuştur. Kadın onu tanımamasına rağmen kendisi kadını tanımamıştır.

Kadın- “Öğretmenim, öğretmenim

Öğretmen- Kimsin? Ne istiyorsun sen?

Kadın- Beni tanımadınız mı öğretmenim? İsmim...

Öğretmen- Bırak İsmi!

Kadın- Numaram...” (s.19)

Beş kişi: Kadının intihar etmesi üzerine su deposunun altında toplanan şahıslardır. Kendi aralarında kadının atlayıp atlamaması konusunda tartışan bir gruptur. Hatta kadının atlaması için kadına baskı yaparlar.

1. Kişi- “Ne demek sence!
2. Kişi- Yanlış yorum yapma!
3. Kişi- Ölmeye değilse ne demeğe çıktın oraya?
4. Kişi- Ölürsa ölüre ne var bunda?
5. Kişi- Sanki bir tek o mu ölüyor ki dünyada!” (s.42)

Ayrıca eser içinde isimleri geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. Bunlar, Kadının arkadaşları, patronu, eşi, adamın karısı, adamın karısının kaçtığı tüccar, delikanlının temizlikçi annesi, belediye başkanıdır.

3.12.4.3. Zaman ve Mekân

Bu oyunda anlatılan olayların genel olarak geçtiği mekân bir kasabadır. Kasabanın içinde olaylar farklı farklı yerlerde geçmektedir. Bu mekânlar park, iş hanı, adamın dükkânı ve su deposudur.

Zaman olarak elde edebilecek kesin bir tarih yoktur. Olaylar çok kısa sayılabilecek bir sürede başlar ve biter. Ancak vaka zamanının ne olduğu konusunda yine eserden hareket ederek söyleyebileceğimiz şeyler var. Kasabanın kurtuluşunun kutlanması, beden eğitimi öğretmenin olması gibi unsurlar bize günümüz dönemini düşündürüyor.

3.12.5. Eserin Dili

Eserde argo kelimelere rastlanmamaktadır. Fakat eserde eğitim almış ve almamış kişilerin konuşma tarzı açıkça belirtilmiştir. Eğitim almış kadının ve kitapçının konuşma tarzı ile aşçı, büfeci, sütçü ve çöpçünün konuşma tarzı açıkça belli olmaktadır. Yani oyunda herkes kendi sosyal statüsüne uygun olarak konuşur. Bu da eserin gerçekçiliğini kuvvetlendiren bir unsurdur.

Büfeci- “Gene hangi kitaba taktın kafayı komşu”

Kitapçı- “Hangi kitap mı? Şey... Bu günkü bir olay nedeniyle şöyle bir Dostoyevski’yi ele alayım dedim de...”

Büfeci- “Kimi ele alayım dedin kimi?”

Aşçı- “Dostunu kestiğimi dedin?” (s.29)

3.13. KOD ADI İVAN

3.13.1. Eserin Özeti

Oyun Halem’in okumak için gittiği kentte ve memleketinde geçmektedir. Halem, üç yıl önce okumak için geldiği kentte, okumaktan vazgeçip yasa dışı “Devrim Savaşçıları” adlı örgüte bağlı çalışmaktadır. Asıl ismi Halem olmasına rağmen İvan kod adını kullanmaktadır. İvan’ın işlemiş olduğu suçtan dolayı Maher adlı bir arkadaşı

İvan'ın yerine hapiste yatmaktadır. Örgütün iki militanı sorgu odasını temizlerken bir yandan da İfram isimli örgüte bağlı bir adam hakkında aralarında konuşmaktadırlar. İfram, örgüt aleyhine mahalle kahvesinde atıp tutan bir adamı öldürmesi için emir almıştır. Ancak İfram bu karardan vazgeçip, adamı öldürmez. İvan, İfram'ı sorgulamak için gelir. Militanlar İvan'dan çok korkmaktadırlar ancak İvan yokken kendi aralarında kahramanlık taslarlar. İvan, İfram'la birlikte odada baş başa kalıp sorgulamaya devam eder. İfram'a çeşitli baskılar yapıp, konuşmazsa öldürmekle tehdit edip neden adamı öldürmediğini sorar. İfram nedenini anlamayacaklarını düşündüğü için konuşmak istemez. Daha sonra İvan'dan korktuğu için anlatmaya başlar. Mahalle kahvesinde Dülger'in tam karşısına oturduğunu, tabancayı da eski bir gazete ile sakladığını ancak ateş edemediğini söyler. Çünkü İfram, Dülger'in gözlerini babasının gözlerine benzetmiştir. Dülger'in sevgiyle bakması üzerine tetiği çekemediğini duygulu bir şekilde anlatınca, İvan'da duygulanır ve eziyet etmekten vazgeçer. İfram'ı susturmaya çalışır. Ancak az önce işkence gören İfram, İvan'ın babası konusunda açığını yakalayınca konuşmasını sürdürür. İvan dayanamayıp, militanlara seslenir ve İfram'ı almalarını söyler. Militanlar, İvan'ın duygusal haline çok şaşırırlar. İfram'ı çıkardıktan sonra militanlar neler olduğunu sorarlar. İvan, İfram'ın Dülger'i neden öldürmediğini anlatır. İvan içindeki baba sevgisinin tekrar depreştiği için kendisinden iyi bir devrimci olmayacağını düşünür. İçindeki bu sevgiyi öldürmek için babasının yanına gitmeye karar verir. Militanlardan yokluğunda kendisini idare etmelerini ister. Militanlar kasılarak bu durumu kabul eder. Kendi aralarında da İvan'ın dönmesini istemediklerini konuşurlar. O zaman İvan'ı yakalayıp sorgulama görevinin kendilerine kalacağı için sevinirler. İvan sakallı haliyle ailesinin kendini tanımayacağını düşünüp bir gözlük takar ve Maher adı ile eve gider. Babası Lasan, inşaat ustasıdır, duvardan düşüp bacağını kırmıştır. Reşiya ise İvan'ın kız kardeşi, babası iyileşene kadar okuldan izin alıp inşaatta çalışmaktadır. İvan eve gelir. Kapıyı annesi açar. Gördüğü yabancıyı yadırgasa da İvan'ın arkadaşı olduğunu duyunca çok sevinip içeri buyur eder. İvan ailesine kendini, Maher olarak tanıtır, İvan'ın hapiste olduğunu söyler. Örgüt hakkında konuşur. Babası İvan'a kızmaktadır. Bu sırada eve eli sargılı bir şekilde Reşiya gelir. Eline tuğla düştüğü için birkaç gün çalışamayacaktır. İvan ailesinin bu halini görünce dayanamayıp kimliğini açıklar ve ailesinin yanında kalıp inşaatta çalışmaya karar verir. Bu sırada komşu kızı Çaçına gelir. Çaçına evlenmek için üç yıldır Halem'i beklemektedir.

Halem'in evde kalacağına hepsi çok sevinirler. Reşiya örgütün Halem'i bulmasından endişe eder ancak örgüt evin adresini bilmediği için Halem, Reşiya'ya endişe etmemelerini söyler. Halem inşaatta işe başlar. Ailesi de Halem ve Çaçına'yı evlendirme planları yapmaya başlar. Reşiya'nın bir gün okuldan gelirken aldığı gazete de "Devrim Savaşçıları" örgütünün çökertildiği ve elebaşlarının ele geçirildiği haberini okurlar. Halem örgüt tarafından bulunmak korkusundan kurtulmuş fakat şimdide polis tarafından yakalanma korkusu yaşamaya başlar. Çaçına ise bu olanlardan habersiz nişan planları yapmaya devam etmektedir. Halem ve ailesi Çaçına'dan gazetede ki haberi saklarlar. Ailesi Halem'in hapse düşmesinden tedirgin olur. Halem ise yaşananlardan çok endişeli kendi suçu yüzünden Çaçına'nın da başını derde sokmak istemediği için hep uzak durur. Çaçına bu durumdan şüphelenip neler olduğunu sorunca da Halem her şeyi anlatır. Çaçına sıkıntı çekmeye razı olsa da Halem kendisinden uzak durması gerektiğini düşünür. Evde Halem ve Çaçına konuştukları sırada eve Maher gelir. Maher ailesi olmadığı için yıllarca sokaklarda yaşamış ve örgüt sayesinde kendine sığınacak bir yer bulduğu için hayatını örgüte adanmış bir kişidir. Halem'i örgüte ihanet ettiği düşüncesi ile suçlar. Hesap sormak için gelmiştir. Halem'e silah çeker. Çaçına olanlardan çok korkup Halem'in önüne geçip onu korumak ister. Bu sırada bahçeden olanları gören Halem'in babası içeri gelip, Maher'in kafasına koltuk değneği ile vurur. Maher ölmüştür. Halem'in kardeşi ve Reşiya'da odaya gelirler. Baba gidip teslim olacağını söyleyince, Halem karşı çıkar Suçlunun kendisi olduğunu söyleyip teslim olmaya karar verir. Babası evden çıkacakken Halem ondan önce davranıp teslim olmak için çıkar.

3.13.2. Eserin Kimliği

Cahit Atay (?), *Kod Adı İvan*, Ankara:52 s. Basılmamış eser. Eser Ankara Devlet Tiyatro Arşivi'nden temin edilmiştir.

3.13.3. Eserin Muhtevası

Gizli bir teşkilata üye olan Halem adındaki bir gencin yaşadıklarını anlatır. Devrim örgütü olan bu teşkilatın içinde önemli bir göreve sahip olan Halem tanınmamak için İvan kod adı ile dolaşmaktadır. Acımasızlığı ile tanınan Halem sorgu sırasında aklına babasının gelmesi üzerine devrimcilik yapamayacağını düşünür. Kılık

değiştirerek ailesinin yanına gider. Onun için artık örgüt bitmiştir. Yeni bir hayat kurmaya çalışır ne var ki örgüt yakasını bırakmaz.

3.13.4. Eserin Yapısı

Eser dört bölümden oluşan bir dramadır. Oyunda sahne, meclis gibi bölümler yoktur.

3.13.4.1. Eserin Olay Örgüsü

-Halem'in yasa dışı bir örgüte üye olması

-Halem'in örgütte soru sırasında ailesini hatırlaması ve kılık değiştirerek yanlarına gitmesi

-Halem'in dayanamayıp kendi kimliğini itiraf etmesi

-Halem'in arkadaşı Maher'in Halem'i örgüte ihanet etmekle suçlaması ve öldürmek istemesi

-Maher'in Halem'in babası tarafından öldürülmesi ve Halem'in polise teslim olmak için evden çıkması.

3.13.4.2. Şahıs Kadrosu

Halem: Devrimci bir örgütte mensup acımasız biridir. Kod adı olarak İvan'ı kullanmaktadır. Örgüt için ailesinden ayrılmıştır ne var ki örgütte sorgu sırasında aklına ailesi gelmesi üzerine kıyafet değiştirerek ailesinin yanına gider. Ailesine kendisini Halem'in yakın arkadaşı olarak tanıtır. Fakat sonunda dayanamayıp gerçeği açıklar. Ailesine yeniden kavuştuğu için örgüte dönmek istemez fakat geçmişi onun peşini bırakmaz. Sonunda polise teslim olmak için evden çıkar.

İvan- “Tez getirin şu hani çabuk! Bugün görelim bakalım, o mu inatçıymış yoksa ben mi! Tez getirin dedim size, tez!”⁶¹

İvan- “Bağlayın şu haini çabuk sandalyeye” (s.7)

İvan- “Yooo, alay etmeyin. O sevgi ile babasından söz ettikçe, benim de yendiğimi sandığım baba sevgisi birden depreşti içimde. O babam dedikçe, benim de babam aklıma gelerek kurşun yemişe döndüm.” (s.13)

İvan- “Beri dur, ben gideceğim” (s.52)

⁶¹ Cahit Atay, (?), *Kod Adı İvan*, Ankara: s.7. Basılmamış eser.; Çalışmamızda vereceğimiz sayfa numaraları bu tekste aittir.

İfram: Örgütün militanlarından. Mahalle kahvesinde örgüt aleyhine konuşan Dülger adında şahsın öldürülmesiyle görevlendirilmiştir. Ne var ki bu emri yerine getirememiş aksine Dülger'e acımıştır. Bu olanları Halem'e anlattığında acımasız Halem'de duygulanmış aklına babası gelmiştir.

İfram- "Çünkü Dülger beni karşısında fark etmiş, şöyle bir baktı. Göz göze geldik. Ah, işte onun gözleri, ah gözleri..." (s.10)

İfram- "Değil, ah değil. (Birden) Gözleri aynen benim babamın gözlerine benziyordu. Üstelik babam gibi büyük bir sevgiyle baktı. (Duygulu) O gözlerle... Babamın gözleri ile bana bakan bir adamı nasıl öldürebilirdim." (s.10)

Reşiya: Halem'in kız kardeşidir. İnşaatta babasına yardım etmektedir. Kardeşi Halem'in gelmesine çok sevinmiştir. Halem'in geri dönmesini istemez.

Reşiya- "Yaşa ağabeyciğim, Hızır gibi yetiştin. Hoş geldin" (s.25)

Reşiya- "Evet hep bizimle olacak Çaçına!" (s.27)

Reşiya- "Özledik, çok özledik." (s.27)

Çaçına: Halem'in evleneceği genç kızdır. Ne var ki Halem'in geçmişini bilmemektedir. Halem ise geçmişte yaşadıklarını ve şu anki durumunu anlattığında Halem'e olan sevgisinden dolayı her şeyi kabullenir.

Çaçına- "Neyi nasıl söyleyeceksin?"

Halem- "Sana olan sevgimi içime gömerek."

Çaçına- "Neler duyuyorum. Neden bana olan sevgini içine gömecekmışsin?"

Halem- "Dinle Çaçına, benim bir örgüt mensubu olduğumu üç yıl gibi bir süre o örgütte çalıştığımı biliyorsun değil mi?"

Çaçına- "Biliyorum, ama sevgi konusunda bu benim için bir engel olmadı." (s.24)

Maher: Halem'in yerine hapishanede yatmış bir şahıstır. Örgüte sıkı sıkıya bağlıdır. Halem'in örgütü bırakmasından dolayı onu ihanetle suçlar ve öldürmek ister ne var ki bunu gerçekleştirmez.

Maher- "En sonunda seni buldum Halem haini, seni buldum. (Çaçına'yı Halem'e doğru iteleyerek) Geç bakalım sen de oraya!" (s.47)

Maher- "(Alaylı bir kızgınlıkla) Yaa, seviyorsun demek onu. Aşk, yüce aşk söz konusu ha? Ulan Halem, sen değil miydin zamanlar aşk gereksiz bir duygu, bir burjuva aldatmacasıdır diyen. Oh, be! Şimdi seviyorsun öyle mi? Sevsinler sizi, ikinizi." (s.48)

Baba: Halem'in babasıdır. Oğlu geldiği için mutludur fakat önceden yaşananları da unutamamaktadır. Maher'in Halem'i öldüreceği sırada Maher'e koltuk değneği ile vurarak öldürür ve oğlunu kurtarır.

Baba- “(Bacağımlı falan unutmuş o da kalkıp sarılır) Hoş geldin oğlum, hoş geldin Halem.” (s.24)

Halem- “İyi bir devrimci olmak için.” (s.25)

Baba- “Bırak şunun lafını bile artık. Evdeki hesap çarşıya uymadı desene kısaca şuna.” (s.25)

Ana: Halem'in annesidir. Oğlunu o kadar özlemiştir ki oğlunun arkadaşını gördüğünde dahi çok mutlu olmuştur. Oğlunu Çaçına ile evlendirmek ister.

İvan- “(Gözlüğü çıkartıp dikilir ve kendi sesiyle) Ben oğlunuzum! Halem ben, Halem!” (s.24)

Ana- “(Kendini toplayarak) Halem mi dedin? (Dikkatle bakarak) Halem bu, valla Halem! Oğlum, ta kendisi. Şu sakalın, o gözlükler yanılttı beni (Sarılır) Yavrum, hoş geldin.” (s.24)

Ayrıca eser içinde isimi geçen fakat hiç sahnede yer almayan şahıslar vardır. Bunlar, dekoratif unsur durumundaki şahıslardır. 1.Militan, 2.Militan, İfram'ın öldüreceği Dülger, Çaçına'nın ailesi, örgüt üyeleri, komşu marangoz ve ölen karısıdır.

3.13.4.3. Zaman ve Mekân

Eserin içinde zaman ve mekân hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Fakat eserin başında yazar eser için dünyada terörün arttığı 20.yüzyıl sonlarında geri kalmış bir ülkede geçtiğini ifade eder.

3.13.5. Eserin Dili

Eserde diğer eserlerinden farklı olarak herhangi bir yöresel ağza rastlanmamaktadır. Fakat diğer eserlerinde olduğu gibi argo kelimeler yer almaktadır. Yazar eserlerinde sosyal tabakanın sadece bir kesimini değil her kesimini kullandığı için alt tabakada yer alan şahısları vurgulamak için argoya ya da yöresel ağza başvurmuştur. Bu eserinde yöresel ağız yerine argo kullanmıştır.

İfram- “Ne demeğe getiriyorsun ulan sen! Bizim aklımız, gözümüz, kulağımız yok mu yani?” (s.11)

İvan- “Ne o? Ah çektiğine öre herifin gözlerine mi tutuldun. Yoksa sen homo musun ulan!” (s.10)

Yer yer kullanılan argo dışında düzgün bir Türkçe kullanılmaktadır.

Halem- “Dinle Çaçına, Benim bir örgüt mensubu olduğumu üç yıl gibi bir süre o örgütte çalıştığımı biliyorsun değil mi?” (s.24)

İvan- “Yooo, alay etmeyin. O sevgi ile babasından söz ettikçe, benim de yendiğimi sandığım baba sevgisi birden depreşti içimde. O babam dedikçe, benim de babam aklıma gelerek kurşun yemişe döndüm.” (s.13)

SONUÇ

1959'dan bu yana eser veren Cahit Atay, Tiyatro Edebiyatımızın unutulmaya yüz tutmuş isimlerindedir. Türk tiyatrosunun önemli isimlerinden olan Cahit Atay'ı tanıtmak amacıyla yaptığımız bu çalışmada toplam yirmi iki oyunun ismi tespit edilmiştir. Fakat yazarın eserlerinin bir kısmı ekonomik sebeplerle ve ilgisizlik nedeniyle basılamamıştır. Bu yüzden yazılı metin olarak yalnız on üç tanesine ulaşılabilmektedir. Diğer eserleri, oynanması için teslim ettiği tiyatrolar ve basılması için verdiği ve çeşitli sebeplerden dolayı bu oyunları basamayan yayınevlerinin arşivleri olmadığı için maalesef kaybolmuştur. Eserleri;

Pervaneler (1959), Pusuda (1962), Karaların Memetleri/ Hamdi Hamdi (1963), Ana Hanım-Kız Hanım /Ormanda (1964), Sultan Gelin (1965), Cennet Ana ve Oğulları (1984), Göğsü Lenin Döğmeli Adam (1993), Godot'yu Beklemezken (1994), Dalgacı Mahmut Kendine Gel, Kulede Bir Kadın, Kod Adı İvan'dır. Bu eserlerinden, "Dalgacı Mahmut Kendine Gel", "Kulede Bir Kadın", "Kod Adı İvan", "Göğsü Lenin Döğmeli Adam", "Cennet Ana ve Oğulları" adlı oyunları kitaplaştırılmamıştır.

Yazar, çözüm bekleyen konuları gündeme getirdiğinden, eserleri güncelliğini korumuştur. İnsanî ve insanlar arası ilişkileri ele alması bakımından popüler konular seçmiş olan yazar, özellikle toplum sorunlarını işlemeyi amaç edinmiştir. Köy konulu oyunlarında toprak ağalarının köylüyü sömürmesini; kadın-erkek konulu oyunlarında kumalık, aile içi ilişkileri; töre konulu oyunlarında başlık parası, kan davası, din istismarını; toplumsal ve siyasi konulu oyunlarında eşkıyalığı, siyasal yozlaşmayı, sağ-sol çatışmasını, sınıflar arası özentiye ele almaktadır. Eserlerin ortak özelliği trajikomik olaylarla örülü olmalarıdır. Düşündürücü, ders verici yönleriyle toplumsal sorunlara değinen yazar, gerçekçi yaklaşımıyla dikkati çekmektedir. Eserlerin adları, mekânlarına ve şahıslarına uygun olarak seçilmiştir.

Cahit Atay eserlerini, özellikle giriş-gelişme-sonuç ilkesine dayanan klasik tiyatro kurallarına uygun bir şekilde işler; bu oyunlarında çatışma unsuru taşıyan şahıslar (eğitimli-eğitimsiz, zengin-fakir vb.) üzerinden yaratmış olduğu karşıt tezler vardır. Eserlerinde genellikle bir olay üzerinden hareket eder. Fakat "Ana Hanım- Kız Hanım" ve "Karaların Memetleri" oyununda birden fazla olay vardır. Bu eserlerdeki vakalar birden fazladır. Özellikle "Ana Hanım-Kız Hanım" da iki şahıs başından geçen

olayları dertleşme yöntemi ile dile getirmektedir. Kısacası bu eserlerinde dramatik durumlar söz konusudur. Daha sonra kaleme aldığı Absürd Tiyatro özelliği taşıyan eseri “Godot’yu Beklemezken” adlı eserinde önemli olan oyunun nasıl biteceği, neler olacağı değil, o anda sahnede olup bitendir. Yani: “Sonra ne olacak?” sorusu yerine sahnede: “Ne oluyor?” sorusu ağırlık kazanır. Bu oyununda izleyici kendini oyuna kaptırmaz, sonunda neler olacağını heyecanla beklemez. Karşılaşılması mümkün olmayan olaylarla karşılaşır. Bu da Absürd (Saçma) Tiyatronun bir özelliğidir.

Yazar, hemen her eserinde canlı konular yakalamıştır. Hayattan kişiler seçmiştir. Bunlar köylü, işçi, jandarma, şıh, hoca, ağa, fabrikatör, memur, genç ya da yaşlı, karı-koca vb. olarak seçilmiş, günlük yaşamda karşılaştığımız kişilerdir. Eserlerde seçilen şahısları; eğitilmiş-eğitimsiz, hayat tecrübesi olan-olmayan, zengin-fakir, idealist-aylak şeklinde sınıflandırabiliriz. Eserlerinde, bahsettiğimiz bu özellikler çatışma unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar bu özellikleri çatıştırarak izleyiciye düşüncelerini aktarmaya çalışmaktadır. Bazı eserlerinde özellikle kadın şahıslar ön plana çıkmaktadır. Bunlar “Sultan Gelin” ve “Ana Hanım-Kız Hanım” adlı eserleridir. Bahsettiğimiz eserlerinde cahil Türk kadınının sorunlarını başarıyla yansıtmaktadır. Eserlerinde kadın; anne, eş, sevilen, âşık olunan kadın özelliğinden daha çok alınıp satılan, fikri sorulmayan bir mal şeklinde yaratılmıştır. Erkek ise genellikle maddî dünyanın içinde, çalışmak, ev geçindirmek zorunda olan, hayat mücadelesinin ağır yükünü üzerinde taşıyan, seven fakat bunların yanında cinsiyeti yüzünden kadından üstün tutulan, törelere boyun eğen insani özellikleriyle verilmiştir. Tabi bunların yanında eğitilmiş örnek insan modelini taşıyan özelliklere sahip erkek şahıslar da vardır. Kişiler genellikle Anadolu insanıdır. Sadece “Pervaneler” ve “Göğsü Lenin Döğmeli Adam” oyunlarındaki şahıslar yabancıdır. Bu iki eserdeki odak şahıslar olan “Pervaneler”deki David ve “Göğsü Lenin Döğmeli Adam” daki Yakov idealist şahıslardır. İdeallerini gerçekleştiremeyen ve idealleri yıkılan bu iki şahıs intihar etmiştir. Bu da yazarın idealler için yaşanmalı temini gözler önüne sermektedir.

Zaman olarak günlük ve aylık olmak üzere kısa süreler tercih etmiştir. Sadece “Cennet Ana ve Oğulları” adlı oyununda zaman dilimi olarak yıl kullanılmıştır. Eserlerinde bu süreleri kısa tutarak okuyucunun eserden kopmamasını sağlamıştır. Yazarın eserlerindeki sürenin kısa olması bir an önce sonuca ulaşmayı da sağlar. Geriye dönüşler yapılarak şahısların başından geçenler hakkında bilgiler verilmiştir. Bu geriye

dönüşleri “Ana Hanım- Kız Hanım” eserinde sıklıkla görmekteyiz. Eserlerinde toplam zaman birkaç ayı geçmez. Eserlerinde özellikle yakın Cumhuriyet döneminden faydalanır. Bunu kullanmasındaki amaç ise sosyal konuları gerçeklikten kopmadan işleme isteğidir. Sadece yurt dışında geçen eserlerinde (Pervaneler ve Göğsü Lenin Döğmeli Adam) ortaçağ ve prestorika dönemini kullanmıştır. Absürd (saçma) türünde verdiği “Godot’yu Beklemezken” adlı eserinde ise tam anlamıyla zaman dilimini yakalayabileceğimiz örnekler yoktur. “Godot’yu Beklemezken” ve “Dalgacı Mahmut Kendine Gel” oyunlarında ilk dönem oyunlarındaki somut zaman, zamansız bir zamana dönüşerek soyutlaşır. Zaman, ya geçmişin ya da geleceğin zamanıdır. Dolayısıyla; oyun kişileri zamansız bir zamanda yaşarlar.

Mekân olarak “Pervaneler” ve “Göğsü Lenin Döğmeli Adam” piyesleri hariç (Fransa ve Rusya’da geçer.) yazar Türkiye coğrafyasını tercih etmiştir. Sadece “Godot’yu Beklemezken” oyununda gerçekçi bir yerden söz edemeyiz. Diğer konulardaki oyunlarında mekân bellidir. Genellikle olaylar Anadolu’da geçer. Anadolu’yu tercih ederken de genellikle kırsal, şehirden uzak mekânlar tercih edilmiştir. Bu sayede köy yaşantısını gerçekçi bir şekilde hayal etmemizi sağlamıştır. Tercih edilen mekânlar küçük, dar ve sınırlı mekânlardır. Bu şekilde kişilerinin yalnızlığını, terk edilmişliğini ve karamsarlığını vurgular. Perde aralarına düşülen notlardan mevcut dekoru tasvir eder. Dekor tasvir ederken de en ufak ayrıntısına kadar işler. Yazar dekoru olduğu gibi aktararak realist yaklaşımını kanıtlamaktadır.

Atay, eserlerinde akıcı üslûbu ve kısa cümlelerle kurduğu diyaloglarıyla dikkati çekmektedir. Sosyal konuları ele alırken toplumun bütün kesiminden bahsetmeyi hedefleyen yazar, şahısları statülerine göre konuşturmaya çalışmıştır. Bir köylünün, bir esnafın, bir memurun nasıl konuşabileceğini aslına uygun bir şekilde eserlerine taşımıştır. Bunu yaparken de gözlem yeteneğinden faydalanmıştır. Genellikle eserlerinde yöresel ağız ve argodan faydalanırken, deyim ve atasözlerine de yer vermiştir.

Cahit Atay’ın yaptığı çalışmalar, kazandığı başarılar göz önünde bulundurulduğunda edebiyat gündeminden uzak kalmış, göz ardı edilmiş bir sanatçı gibi durmaktadır. Oysa verdiği eserler, liste başlarında olması gerekenlerden biridir, işlediği

konular, üzerinde çalıştığı tür bunu gerektirse de yazarın biraz da kendi mizacı dolayısı ile Cahit Atay her zaman başarısını perde arkasında yaşamıştır.

Türk Tiyatrosunda bazı yazarlar daha çok şöhret olduğu hâlde, Cahit Atay bu şansı tam manası ile yakalayamamıştır. Döneminin pek çok yazarı gibi toplumsal sorunları, Türk insanını ve onun yaşamını konu alan Cahit Atay, Türk tiyatro edebiyatına gönül vermiş kıymetli bir yazardır. Eserlerinin çoğu basılmadığı için genç kuşak tarafından tanınmamaktadır. Yapılan bu çalışmanın yazarın hayatı ve eserlerine ışık tutacağı inancındayız.

EKLER

Ek 1: Cahit Atay'la Yapılan Röportaj

1) Cahit Atay kimdir? Bize geniş bir şekilde ailenizi (anne, baba kardeşler) tanıtır mısınız?

Cahit Atay Bolu'nun Mudurnu kazasının, Abant'ın Örencik köyünde doğmuş, Mehmet isminde bir adamın oğlu. Mehmet eski yazıyı çok güzel okuyormuş. Bu çocuğu Mudurnu'ya gönderelim demişler, göndermişler. Mudurnu'da o kadar başarı göstermiş ki İstanbul'a, Nur-i Osmaniye Medresesi'ne göndermişler orda tahsil görmüş. Oradan Mısır'a gitmiş, hacca gitmiş, dönmüş. İlahiyat Fakültesini bitirmiş. İlahiyat Fakültesi'ni bitirdikten sonra, kendisine din muallimliği dersleri tedbirinde bulunmuşlar. İki şehir Kayseri ve Çorum demişler. Çorum'a gitmiş. Çorum'un Alaca kazasında, Çerkez bir ailenin kızı Nazire Hanım ile evlenmiş. Nazire Hanımla evlendikten sonra rahmetli ağabeyim Osman Macit, öğretmen emeklisi ablam Fatma Belkıs, sonra ben Cahit Atay dünyaya gelmiş. Babam, ablam ve ağabeyim öğretmen okulu mezunu ben lise mezunuyum.

2) Öğreniminizi neden yarıda bıraktınız?

Şunun için ben hesabı sevmem hesabım zayıftır benim. O kadar çok hesap var ki denklemler falan. Sonra lanet olsun dedim. Liseyi bırakma sebepim sırf sayısal dersler. Hesaplı liseyi bırakıp hesapsız tiyatroya geçtim. Tiyatroya geçtim derken biz arkadaşlarla bir tiyatro kurduk.

3) Liseyi bıraktıktan sonra çeşitli kurum ve kuruluşlarda(**köy öğretmenliği, meteoroloji memurluğu, avukat kâtipliği, desinatör**) çalıştınız. Bu kadar farklı dallarda çalışmak sizin tercihiniz miydi? Anadolu'nun hangi şehirlerinde görev yaptınız?

Liseyi bıraktıktan sonra Konya'ya gittim. Şereflikoçhisar'ın Çıkınağıl diye bir köyünde köy öğretmenliği yaptım. O beni çok zenginleştirdi. Meteoroloji memurluğu, avukat kâtipliği yaptım. En son DSİ'de desinatörlükten resim hane şefliğinden emekli oldum. Yapmış olduğum tahsilde belirli bir durum yok ki mühendis değilsin ki mühendis işi yapasın. Sırf iş olsun diye bulduğun işleri yapıyorsun. Köy öğretmenliğini Şereflikoçhisar'da, meteoroloji memurluğunu, avukat kâtipliğini de Ankara'da yaptım. Avukat kâtipliğini Hukuk fakültesinde Doçent Şakir Bey vardı onun yanında yaptım. Desinatörlük Konya'da başladı ve Ankara'da emekli oldum.

4) Bu kadar çeşitli alanlarda çalışmanızın tiyatro yazarlığınıza katkısı oldu mu, olduysa ne açıdan oldu?

Elbette oldu çünkü onlarda benimle beraber yaşadığımız oldu ve herhalde en büyük ağırlığı da öğretmenlik yaptığım Çıkınağıl köyü taşıyor. Çıkış yeri olarak bizim babamız köylü, eşim Muazzez Biga'da Bülbülova Köyü var oradan gelme. Köylülük bizde her zaman vardı fakat bunu tiyatroya kimse getirmemişti. O insanları orda ben etüt ettim. Yalnız köylüler, köy de değil ki şehre de geliyorlar. Yorganı sırtında iş

arayan köylüler falan, sürekli antenim köylü ve köy üzerine açık durmuştur. Bazen düşünüyorum da köy konularını bitirdim mi diye bulamıyorum.

5) Halkevi'nin sizin yaşamınızdaki yeri nedir?

Ona öğretmenimiz yönlendirdi. Çorum'da Tanyeli İlkokulunda sahneye çıkıp ben varım dedim. Obur diye bir monolog verdi öğretmen, oynadım. Herkes alkışlıyor, sahneye bakıyor çok hoşuma gitti. Sahne ile beraberliğim galiba orda başladı. Halk evleri tiyatro bakımından hayatımda çok önemli. Ankara Halk Evi özellikle benim gelişimim açısından çok önemli.

6) Tiyatro Oyuncululuğundan tiyatro yazarlığına geçiş süreci nasıl gerçekleşti?

Devlet Tiyatrosu konservatuara girdi. Oyuncu olmak için konservatuar sınavlarına girdim. Muhsin Ertuğrul falan vardı. Ankara Devlet Konservatuarını kazanmışım, o zaman ablamla yaşıyordum. Bilmiyorum, ağabeyim rahmetlinin söylediğine göre, yazı gitmiş, ablam tiyatrocunu mu olacak diye kâğıdı yırtmış. O iş öyle kayboldu ve böyle olunca artık bıraktım Ahmet Kutsi Tecer'e mektup yazdım. Ben oyuncu olmak istiyordum fakat olamadım yine gelmek istiyorum, lütfen bana yardım eder misiniz? Ahmet Kutsi bana cevap yazdı. Yaşınız bir yıl geçmiş ama gelir de iyi bir şey yaparsanız, bu mümkün olacak dedi. Gittim. Bu sefer kendim yazdım. İyi bir şey yazamamışım, kazanamadım. Kazanamayınca, madem ki ben aktör olamadım hepimizi oğlum oynatırım dedim.

7) Araştırmalarımda “**Bu Şapka Kimin?**” ve “**Yaşasın Garsonluk**” isminde iki oyununuzun ilk oyun denemeleriniz olduğunu öğrendim. Bunları bulamadım. Size sunduğum listede eksik olan başka oyununuz var mı?

“Bu Şapka Kimin” ve “Yaşasın Garsonluk” mısır patlağı gibi konular... Bir adam iş bulamıyor. Şapka bulunuyor, başlarken şapka elinde, bu kimin falan diye soruluyor. Seyircilerin arasına girip bu kimin diye soruluyor. Sonunda şapkanın sahibi bulunuyor. Bir güldürü... “Yaşasın Garsonluk” da güldürü. Garson oluyor.

8) 1950'de Yurt Tiyatrosunu kurduğunuzu biliyoruz. Bu süreçten biraz bahseder misiniz? Bu tip başka çalışmalarınız oldu mu?

Yurt Tiyatrosu Ankara'da sadece, Sadi Tek ile birkaç yere gittik o kadar. Orda da “Bu Şapka Kimin, Yaşasın Garsonluk” bunları oynuyorduk çok enteresan oluyordu. Radyofonik oyun yazarlığından tiyatroya geçip, Devlet Tiyatrosunda oyun kabul ettirmek çok zor bir işti. Çünkü edebi kurul var. Ahmet Muhip Dıranas falan var. Bende yazdım çizdim ve Pervaneler kabul edildi. Oda tiyatrosu vardı, oda tiyatrosuna çevirip oyunların vitrinlerini yazıyorlardı. İlk defa Cahit Atay Pervaneler diye oraya yazıldı. O beni çok motive etmişti. Bu tip başka çalışmalarım olmadı.

9) 1959'den itibaren radyofonik oyunlar yazdığınız kaynaklarda belirtiliyor. Bu oyunlardan bahseder misiniz?

O. Henry'nin öyküleri birkaç tane, kendi hayatımız da aile, insan ilişkileri, okul böyle şeyler ama oyunların isimleri yok.

10) Oyunlarınızın konularını yabancılar (Fransa ve Rusya) ve Anadolu diye ikiye ayırmak doğru mu? Konuların belirlenmesinde nelerden etkileniyorsunuz?

Evet, ikiye ayırmak doğru. Bir Anadolu'yu konu alanlar, ikincisi yurt dışında ve şehirlerde geçenler diyebilirim. Konuların belirlenmesi beni çok düşündürür. Biri demiş ki "Bir insan, bir sanatçı hangi sanattansa dünyayı da o sanatın gözü ile algılar". Mesela bir şair şiir olarak algılar, bir ressam resim olarak, bende oyun yazarı olarak her şeyde her insan da ve olayda acaba bu oyun olabilir mi diye düşünürüm. Bilinçaltımda bu vardır. Pazarda gezerken, gazete okurken her zaman düşünürüm.

11) Siz tiyatro eserlerinizi kaleme alırken etkilendiğiniz Türk ve yabancı oyun yazarları var mı?

Etkilendim demeyeyim de beğendiklerim var. Evvela Shakspeare bu işin en büyük adamı hatta ben bazen yazarken sıkıntıya düşüğüm zaman Shakspeare' in oyunu aklıma gelirse o beni açar. Sonra İtalyan Delle var "Size Öyle Geliyorsa Öyledir" diye bir oyunu var. Çok modern bir yazardır. Öylesine modern ki mesela Fransız avangartlarını etkilemiş bir adam olduğu halde o modern anlaşılmaz gibi hali adamı meşhur etmemiştir, pek tanınmaz. Fakat çok mükemmel bir yazardır. Rus Edebiyatı'ndan Antony Çehov'dan etkilendim çünkü Çehov tiyatroya yeni bir hava getirmiş. Çehov Tolstoy ile yaşamış. Tolstoy'u da çok severim. Brecht de çok güzel oyunları var. Türk tiyatrosundan Orhan Asena, Güngör Dilmen ve Müsahipzade Celal eski bir oyun yazarıdır, nefis oyunları vardır. Diğer oyun yazarı arkadaşlarımızın hepsini severim saygım var fakat isimle değil de oyunlarını sayabilirim.

12) Bazı oyunlarınızı (Kırlangıçlar, Palabıyık, Gültepe Oyunları) bastırmamanızın özel bir sebebi var mı?

Oyun kitap haline geldiği zaman satılmıyor. Yayıncı maddi olarak kazanmak ister. Kültür Bakanlığı basıyor ama o da sırayla oluyor. Tesadüfen Sultan Gelin ağır bastığı için basılmış olabilir.

13)'Mangoma Maskeleri' ile 1984 Enka Sanat Ödülü(mansiyon)aldınız. Başka ödüllerinizi var mı?

Öyle başka eserle ödül yok ama başka türlü verilen ödülllerimiz var. Mesela Türk Dili ile ilgili yeni verilen bir ödül var.

14) İzmir’de her sene adınıza (Cahit ATAY Tiyatro Şenliği) düzenleniyor. Bu konuda düşünceleriniz nelerdir?

Karşıyaka Belediyesi düzenliyor. Tabi hoşuma gidiyor ama ben hiç gitmiyorum.

15) Günümüzde tiyatro yazarları, tiyatro seyircileri ve tiyatro toplulukları hakkında neler düşünüyorsunuz?

Şehirlerde tiyatroya meraklı, tiyatroya seyirci olabilecek insanlar var. Bir takım gözü açık tiyatro yapan arkadaşlar, günahlarını almayayım ama Türk tiyatro oyun yazarları ile pek ilgilenmiyorlar. Hatta hiç ilgilenmediklerini sanıyorum. Çünkü ilgilenseler herhalde benimle bir bağlantı kurarlardı. Adaptasyonlar kolaylarına gidiyor. Mesela New York’ta, Fransa’da oynamış bir oyunu alıp, getirip burada çevirip oynattıyorlar bir çeviri ile iş bitiyor. Telif hakkı ödenmiyor. Devlet tiyatrosunda yüzde yirmi beş telif hakkımız var. Dışarıdan oyunların alınarak, yeni bir şeyler üretilmeden, oynanması, kopya edilmesi rahatsız edici. Son dönemlerde böyle oynayan oyunumuz yok. Tiyatro dünyada sallantıda ama sanat olduğu için kaldırılamaz. Eski, tiyatro yazarlarına ilgi yok hatta çoğu artık yazmıyor. Yeni oyun yazarı yetişmiyor. Telif hakkı vermemek için kopya, adaptasyon yapılıyor. Şehir tiyatrosunda, devlet tiyatrosunda sanat yönetmeni abuk subuk insanlar. Yabancılar bilmem kaç yıl Türkiye’ye adaptasyon serbest demişler.

16) Pervaneler adlı oyununuzun konusu diğer oyunlarınızdan farklı olarak (Göğsü Lenin döğmeli adam hariç) Anadolu’da değil de Fransa’da geçmekte neden?

Tiyatroya uygun bir konu ararken O. Henry’nin “Kader Yolları” diye bir öyküsünü buldum. Baktım çok güzel oyun oluyor yazdım ve adını “Kader Böyle İstedii” koydum. Cüneyt Uksür çok alaturka bir isim dedi. Sonra pervanelerden bahsettiği için “Pervaneler” koydum. Semiha Berksoy diye bir opera sanatçısı vardı. Çok otorite bir kadındı. Ben muhasebede otuyordum, ‘Cahit Atay ne demeye Fransa’ya falan gidersin evladım, bizde yazılacak şey dolu, yok mu bizde konu’ dedi. Semiha Berksoy öyle diyince düşündüm ve kurmaya başladım.

17) Çorumlu olmanızın veya farklı şehirlerde bulunmuş olmanızın Orta Anadolu insanın yaşayışını konu almanızda etkisi oldu mu?

Çocukluğumuzda onların içinde yaşadık. Mesela diyalektleri, konuşmaları falan hep zihnimdeydi. Köylü konuşmaları oradan kaynaklanır.

18) Adınızı Pervaneler oyunu ile duyurmanıza rağmen asıl ününüzü Pusuda oyunu ile kazandınız sizce bunun sebebi nedir?

“Pervaneler”e küçük oda tiyatrosundan ve tiyatrodan, edebiyattan anlayan entelektüeller geliyordu. Pusuda’ da böylesine bir memleket sorununu ortaya koydu ki entelektüeller, tiyatro ile ilgilenen hevesli insanların hepsi geldi.

19) Pusuda adlı bir perdelik oyununuzda bir köy ağasının göz koyduğu kızı elinden kaçırmamak için kızın sevdiği gencin öldürtülmesini Ana Hanım Kız Hanımda ise saf ve bilgisiz köylünün ağanın sözüne kanarak ineğini satmasını işlemişsiniz, Ormanda ise topraksız köylüler ile ormanlara bile el koyan ağanın mücadelesi vardır. Kısacası bir olaydan yola çıkarak Ağalık rejimini eleştirmişsiniz bu oyunlarınızda ağalık rejimine eğilmenizin nedeni nedir?

Bir ağalık demek, fakir fukaranın sırtından geçinen demektir. Bunlara karşı olduğumuz için ve ağanın yaşantısıyla sergilemiş olduğu hayatı insanlara göstermek için başta ağalığı almak gerekirdi

20) Göğsü Lenin Döğmeli Adam oyununuzda Mihail Gorbaçov'un getirdiği Prestroyka dönemini ve Rusya'daki komünist yönetimin yıkılması sonucunda halk üzerindeki değişimleri işliyorsunuz. Bu Pervanelerden sonra konusu yurt dışında geçen ikinci oyununuz. Uzun bir aradan sonra böyle bir konuyu ele almanızda özel bir sebep var mı?

Öteden beri bizim sanatçı olarak Sovyetler Birliği, komünizm, Marksizm, Liberalizm ile ilgilenmemiz gerekir. Çünkü insan ve insan yönetme söz konusu olduğunda ilgilenmek gerekiyor. Komünizm de tavsiye olunca, ben gazetede bir resim gördüm. Kasketli bir adam göğsünde Lenin dövmesi varmış. Adam dilencilik yapıyor. Bunu gazete yazıyor. Bu çok dramatik bir olaydır. İşte bu ufacık şey büyüdü büyüdü bu oyun oldu. Dram tiyatro, toplum, kişilerle ilişkili bir şeydir. Kişilerin çatışması, toplumun çatışması, o adamın zavallı hali bana dokundu ve dolayısıyla o dönemi anlattım.

21) 'Mangoma Maskeleri' ile 1984 Enka Sanat Ödülü(mansiyon)aldınız. Bu eserde işlediğiniz konu nedir?

Faşizmi anlatıyor. Bir doktor, bir yabancı delikanlı ve bir kız var. Doktor ilerici, sosyalist. Delikanlı ve kız âşık oluyorlar. Mangomalar faşistler Kız ve delikanlı birlikte mangomalara yaklaşmaya başlıyorlar. Doktoru yok etmeye çalışıyorlar. Delikanlıyı zorluyorlar ve en son delikanlıda bir faşist oluyor. Doktor öldükten sonra hatalarını anlıyorlar ve doktorun uyarılarını dinlemedikleri için, doktorun mezarına gidip özür diliyorlar. Oyunda dans falan var.

22) Sultan Gelin ve Ana Hanım-Kız Hanım(kuma olarak) beyaz perdeye uyarlandı bu konu hakkında düşünceleriniz nedir?

Sultan Gelin'i Saner filmin sahibi Hulki Saner çekti. Ana Hanım Kız Hanım'ı Atıf Yılmaz çekti. Adı değişti Kuma oldu. Çünkü kuma deyince sinemada ilgi çekiyor.

23) Tanzimat'ta Şinasi'den günümüze kadar Türk toplumunda kadınların toplum hayatı içindeki konumlarına göndermeler yapan kara mizah türünde oyunlar yazılmıştır. Sizce istenilen başarı elde edilmiş midir?

Anadolu bitmez tükenmez bir hazinedir. Yeterli olduğunu sanmıyorum. Bizde biraz burjuva yani şehir edebiyatı, tiyatrosu, sineması vardır. Bu ağır basar çünkü her ne kadar devlet tiyatrosu varsa da, özellikle tiyatro söz konusu olunca, tiyatro yeterince Anadolu'ya, memlekete yayılmamıştır. Birkaç büyük şehir de vardır. Kaldı ki Anadolu da eğlencelerde oyunlar oynanır. Ama parayı veren şehirler olduğu için tiyatrodaki şehir büyümesine girer. Köylü ile ilgili kalan, yapılacak şey, aydınlar, entelektüeller gibi bu işe meraklı kişiler tarafından kabul görmesidir.

KAYNAKLAR

- AKI, Niyazi, (1968), **Çağdaş Türk Tiyatrosuna Toplu Bakış (1923-1967)**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- AKŞİN, Sina, (1996), **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- ALTINOK, Yaman, (1995), **Seçilmiş Yerli Oyunlar Klavuzu**, Devlet Tiyatroları, Ankara.
- AND, Metin, (1973), **50 Yıllık Türk Tiyatrosu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- AND, Metin, (1983), **Atatürk ve Tiyatro**, Devlet Tiyatroları Yayınları, Ankara.
- AND, Metin, (1994), **Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatrosu Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ATATÜRK, M. Kemal, (1997), **Söylev, Dil Derneği Yayınları**, Ankara.
- ATAY, Cahit, (?), **Dalgacı Mahmut Kendine Gel**, Basılmamış Eser.
- ATAY, Cahit, (?), **Kod Adı İvan**, Basılmamış Eser.
- ATAY, Cahit, (?), **Kulede Bir Kadın**, Basılmamış Eser.
- ATAY, Cahit, (1959), **Pervaneler**, Basılmamış Eser.
- ATAY, Cahit, (1962), **Pusuda**, Türk Kültür Dernekleri Tiyatro Yayınları, Ankara.
- ATAY, Cahit, (1964), **Ana Hanım Kız Hanım**, İzlem Yayınları, İstanbul.
- ATAY, Cahit, (1964), **Karaların Memetleri, Hamdi Hamdi**, İzlem Yayınları, İstanbul.
- ATAY, Cahit, (1965), **Karaların Memetleri**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- ATAY, Cahit, (1965), **Sultan Gelin**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- ATAY, Cahit, (1984), **Cennet Ana ve Oğulları**, Basılmamış Eser.
- ATAY, Cahit, (1993), **Göğsü Lenin Döğmeli Adam**, Basılmamış Eser.
- ATAY, Cahit, (1994), **Godot'yu Beklemezken**, Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul: s.60.
- ÇALIŞLAR, Aziz, (1995), **"Saçma Tiyatro", Tiyatro Ansiklopedisi**, C.I, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul: s.544.
- ÇETİŞLİ, İsmail, (2004), **Metin Tahlillerine Giriş 2 -Hikâye, Roman, Tiyatro**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ENGİNÜN, İnci, (2000), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- ERENUS, Bilge, (1976), **Türk Tiyatrosu Dergisi**, Yıl:76, sayı: 422, Ankara, ss.140.
- ESSLIN, Martin, (1990), **Absürd Tiyatro**, Hamit Çalışkan (Çev), İmge Kitabevi, Ankara.
- MORAN, Berna, (1990), **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2**, İletişim Yayınları, İstanbul.

- NUTKU, Özdemir, (1969), **Darülbeydi'nin Elli Yılı**, AÜ DTCF Yayınları, Ankara.
- NUTKU, Özdemir, (1999), **Atatürk ve Cumhuriyet Tiyatrosu**, Özgür Yayınları, İstanbul.
- ŞENER, Sevda, (1993), **Ülker Köksal Toplu Oyunları I**, Boyut Yayınları, İstanbul.
- ŞENER, Sevda, (1998), **Cumhuriyet'in 75. yılında Türk Tiyatrosu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- ŞENGÜL, Abdullah, (1991), **Türk Drama Geleneği ve Tarihi Oyunlarımız**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Ankara.
- ŞENGÜL, Abdullah, (2008), **Cumhuriyet Döneminde Tarihi Tiyatro**, Alp Yayınevi, Ankara.
- TÖRE, Enver, (2009), **Türk Tiyatrosunun Kaynakları**, Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/ 1-II Winter, Erzincan: s.2315.
- YÜKSEL, Ayşegül, (1999), "Cumhuriyet Dönemi Türk Oyun Yazarlığı", **Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Tiyatrosu**, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul.

DİZİN

A

Abdullah Şengül.....	2
absürt.....	99
absürt tiyatrosu.....	99
Adalet Partisi.....	13
adam ..	20, 24, 27, 30, 32, 39, 42, 45, 51, 52, 56, 58, 60, 74, 79, 80, 82, 90, 95, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 112
adaptasyon.....	27
ağa	26, 36, 63, 69, 72, 74, 76, 81, 119
ağaç	33, 70
Ahmet İsvan	8
Ahmet Kutsi Tecer	20
aile	19, 21, 24, 57, 59, 118
akım.....	23
akraba	56, 67
aksiyoner	38
Almanya	11, 82, 83, 85, 86, 87, 88
amatör.....	20
Ana Hanım	23, 27, 28, 46, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 72, 74, 118, 119, 120
Anadolu ...	21, 22, 23, 26, 28, 36, 37, 38, 39, 46, 47, 48, 51, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 72, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 119, 120
anayasa	13, 16
Ankara... ..	2, 3, 5, 6, 9, 10, 13, 16, 19, 20, 21, 32, 33, 37, 38, 46, 51, 77, 79, 84, 86, 91, 93, 102, 103, 107, 108, 113, 114
anne	65, 84, 119
Antony Çehov	27
argo	35, 40, 62, 69, 75, 82, 95, 100, 111, 116, 117
arkadaş.....	39, 51, 56, 86, 96
asker	90
âşık	25, 30, 31, 32, 33, 43, 47, 119
aşk	98, 100, 115
Atatürk.....	3, 10, 11
Atıf Yılmaz.....	23, 27
Avrupa.....	2, 10, 11, 14
avukat kâtipliği.....	19
Avusturya	6
Ayşegül Yüksel	14, 17

Aytekin Kotil.....	8
--------------------	---

B

baba	90, 109, 112, 114, 117
bahçe.....	96, 105
baskı.....	11, 14, 79, 110
başefendi.....	74, 75
başlık parası... ..	23, 26, 63, 75, 77, 78, 79, 80, 118
başyönetmen.....	7
Batı	2, 8, 9, 15
batıl.....	46, 47, 49, 56
Berna Moran.....	12
Biga	21
Bilge Erenus	16
bilinç.....	15
bölüm.....	7, 48, 78, 92
Bu Şapka Kimin	20, 27, 28
burjuva.....	26, 83, 88, 115
Bursa.....	19
Büyük Ekim Devrimi Ayakkabı Fabrikası	89, 94

C

cahil	37, 51, 54, 81, 119
Cahit Atay.. ..	2, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 37, 38, 46, 51, 59, 60, 64, 66, 72, 74, 77, 78, 79, 84, 85, 86, 91, 93, 97, 98, 102, 103, 107, 108, 113, 114, 118, 120, 121
Carlo Goldoni	5
cehalet.....	24, 64
Celal Bayar	12
Cennet Ana ve Oğulları... ..	25, 26, 27, 28, 82, 84, 86, 118, 119
cinayet	49, 51, 52, 62
coğrafya	78
Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası	10

Ç

çağdaş	3, 7, 9, 10
Çerkez.....	19
çeviri.....	14, 27
çocuk.....	57, 60, 67, 68, 73, 80, 81, 98, 100, 105, 106, 107, 110
Çorum.....	19, 20

D

Dalgacı Mahmut Kendine Dön	25
darbe	16
dekoratif unsur	35, 39, 52, 53, 54, 61, 69, 81, 95, 99, 103, 111, 116
delikanlı.....	24, 25, 42, 87, 99, 105, 107, 108, 111
Delle Parte	27
Demokrat Parti	12
desinatör	19
Devlet Konservatuarı	5, 6, 10, 20
Devlet Su İşleri.....	19, 21
Devlet Süt Üretme Çiftliği	89, 93
devrim	10
dil	2, 26, 28, 35, 56, 62, 95
Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi	10
dilenci.....	90, 92
din.....	19, 26, 48, 51, 94, 118
doktor	25, 57, 58, 61, 101
dost	36, 56
döğme	90
dönem.....	2, 7, 8, 11, 14, 16, 17, 88, 120
dram.....	26
düğün.....	76

E

Ecevit.....	15
edebiyat	3, 21, 22, 26, 108, 120
Edebiyatçılar Derneği Altın Madalya Onur Ödülü	25, 27
eğitim ..	9, 19, 36, 37, 38, 40, 62, 69, 75, 81, 98, 101, 111
eğitimsiz ..	36, 37, 39, 47, 48, 56, 79, 88, 118, 119
eğitimsizlik.....	26, 48, 65
eğlence.....	10
eleştiri.....	11, 13
eleştirmen	8
Enka Sanat Ödülü.....	25, 27
erkek.....	23, 101, 110, 118, 119
Ermiş Memet. 22, 40, 46, 48, 49, 50, 51, 55, 56	
eser 2, 22, 23, 32, 33, 35, 39, 52, 53, 54, 61, 69, 81, 84, 86, 91, 95, 99, 102, 103, 107, 108, 111, 113, 114, 116, 118	
eşkiya.....	22, 47
ev61, 82, 85, 87, 97, 98, 104, 105, 119	

evlat	23, 103
evlenme	31, 34, 68

F

Fahri Korutürk.....	15
fakir ...	21, 23, 34, 39, 45, 47, 48, 50, 52, 53, 54, 73, 74, 118, 119
Fransa 14, 21, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 97, 120	

G

gazete.....	91, 99, 107, 112
gazeteci.....	8, 91
gecekondu.....	14, 24, 88
gelin	33, 43, 49, 53, 63, 68, 76, 80, 81
genç .3, 8, 14, 16, 23, 33, 81, 82, 84, 90, 93, 95, 100, 107, 108, 115, 119, 121	
gerdek	76, 79, 81
Geristanda Var Bir Polis.....	24
Göğsü Lenin Döğmeli Adam 21, 25, 26, 27, 28, 91, 93, 118, 119, 120	
görev	9, 13, 48
grup.....	86
güldürü.....	11, 20, 26
Güllü Agop	4
Gültepe Oyunları	24, 26, 27, 28
günah	41, 49
güncel	37
Güngör Dilmen.....	14, 27

H

Haldun Taner	14
Halide Edip Adıvar.....	10
halk	7, 8, 10, 13, 37, 47, 48, 49, 54
Halkevi	6, 20
Hamdi Hamdi	27, 28, 59, 60, 118
Hamit Akınlı.....	8
hastane	101, 104
hayal	23, 34, 36, 47, 56, 72, 108, 120
hayat	57, 65, 107, 114, 119
Hayati Alyazıcı.....	8
Hızır.....	56, 57, 58, 59, 60, 61, 115
hiciv	20
hizmetçi	58
hoca	119

I

irgat.....	72
------------	----

I

ideoloji	86
insan .. 15, 16, 21, 36, 38, 52, 77, 83, 97, 104, 105, 108, 119	
inşaat	24, 100, 103, 104, 112
intihar .. 9, 32, 33, 35, 42, 91, 92, 94, 98, 99, 107, 108, 110, 119	
İsmet İnönü	11, 12, 13
İstanbul.... 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 19, 22, 40, 59, 60, 64, 66, 72, 74, 97, 98	
İstanbul Şehir Tiyatrosu	4
istismar	62, 67
iş 19, 20, 21, 22, 27, 39, 41, 60, 76, 86, 89, 94, 100, 104, 106, 109, 110, 111	
işçi	15, 87, 88, 89, 92, 95, 119

J

jandarma.....	42, 45, 52, 55, 119
Joseph Marx	5

K

Kader Böyle İstedi.....	21
Kader Yolları.....	21
kadın.. 14, 31, 65, 66, 77, 78, 80, 83, 86, 89, 90, 93, 95, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 118, 119	
kahraman	47, 48
kan davası 22, 25, 26, 43, 47, 48, 49, 50, 52, 56, 82, 84, 85, 87, 118	
kanlı.....	42, 100
kara mizah	23, 26
karakol.....	44, 75
Karaların Memetleri .. 22, 27, 28, 46, 51, 59, 60, 64, 118	
karavana	45, 55
kardeş	25, 71, 72, 73, 83, 84, 85, 86
karı.....	57, 62, 75, 91, 95, 119
karı koca	57, 75, 91
Kemal Küçük	4
kent.....	26
Kerpiç Memet 22, 44, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55	
Kırlangıçlar	24, 26, 27, 28
kırsal.....	14, 26, 65, 120
kız 24, 25, 30, 62, 63, 64, 77, 78, 80, 81, 88, 99, 100, 103, 112, 115	

Kız Hanım23, 27, 46, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 72, 74, 118, 120	
kilise	94
kimlik.....	9
kişi	25, 31, 47, 53, 100, 110
kitap.....	13, 46, 67, 100, 111
klasik	12, 118
koca ... 14, 23, 33, 53, 56, 57, 76, 86, 91, 95, 100, 110, 119	
Kod Adı İvan... 25, 26, 27, 28, 113, 114, 118	
komşu	109, 111, 112, 116
konservatuar	20
konu..... 2, 21, 24, 25, 26, 37, 47, 59, 65, 72, 78, 84, 88, 95, 102, 105, 107, 121	
Konya	19
korucu.....	70
köle	39
köy 19, 21, 23, 24, 33, 35, 36, 39, 40, 42, 67, 69, 80, 81, 86, 89, 120	
köy öğretmenliği.....	19
köylü .. 21, 22, 23, 44, 55, 72, 76, 86, 87, 88, 89, 119	
kral.....	31
Kulede Bir Kadın..... 25, 26, 27, 28, 107, 108, 118	
kuma	14, 63, 64, 65, 66, 67, 68
Kurt Ayakkabı Fabrikası	89
kuşak.....	10, 84, 121
kültür	10, 11, 12, 13
Kültür Bakanlığı Oyun Yarışması Ödülü.....	25, 27

L

La Fonten.....	89
Latin.....	10
Lenin..... 25, 83, 89, 92, 93, 94, 95, 118, 119	
lise	19

M

M. Kemal Atatürk.....	2
makbuz	59
Mangoma Maskeleri.....	25, 26, 27, 28
Mao.....	83
Marks.....	83
maske.....	105
Max Meinecke.....	6

meclis 32, 37, 49, 59, 65, 73, 85, 98,
102, 107, 114
meddah 82, 84, 85, 88, 89
Mehmet Hamdi Bey 19
mektup 20
Melih Cevdet Anday 14
mesele 48
meslek 11, 15, 19, 21
Meşrutiyet Tiyatrosu 2
meteoroloji memurluğu 19
Metin And 10, 14
Mısır 19
Mihail Gorbaçov 89, 92
Milli Eğitim Bakanı 6
Milli Kütüphane 10
modern 11, 27
Moliere 5
monolog 20
Muazzez Hanım 19
Muhsin Ertuğrul 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 20
Musahipzade Celal 27
Musiki Muallim Mektebi 9
muska 40, 46, 47, 56
mübaşir 75
müzik 5, 11, 34, 36

N

namus 39
Nazire Hanım 19
Nizam Partisi 15

O

O. Henry 21
Oktay Arayıcı 14
okul 5, 21, 40, 83, 88, 105
olay 7, 43, 65, 72, 78, 111, 118
olay örgüsü 65, 78
opera 5, 21
operet 5
orakçı 41
Oramiral Bülent Ulusu 16
Orhan Asena 27
Orhan Kemal 14
orman 71, 72, 75
ormanda 23, 70, 72, 74
ortaçağ 120
Osmanlı 2, 9, 47

oyun 3, 4, 11, 12, 13, 16, 17, 21, 27, 59,
96, 97, 98, 120

Ö

öğretmen 12, 19, 20, 106
öküz 54, 66, 75
ölüm 85, 98
örgüt 112, 114, 115, 116, 117
Özdemir Nutku 3, 4, 6
özel 4, 7, 8, 13, 89, 92, 94

P

para 14, 19, 20, 41, 46, 57, 58, 62, 63,
67, 71, 75, 79, 80, 82, 83, 85, 86, 90,
94, 95, 98, 101, 108
Paris 30, 31, 34, 35, 97
parti 12, 90
Paul Hindemith 5
perde 78, 121
Perestroyka 92, 95
Pervaneler 21, 22, 26, 27, 28, 32, 33,
118, 119, 120
pir 56
Piscator 15
polis 24, 113
postacı 22, 23, 57, 58, 59, 60
Pusuda 21, 22, 27, 28, 37, 38, 46, 64,
118

R

rahip 90
Reşat Nuri Güntekin 10
roman 10, 12, 106
röportaj 19
Rusya 92, 95, 120

S

Sabahaddin Kudret Aksal 14
sağ-sol 84, 118
sahne 3, 6, 7, 8, 13, 16, 32, 37, 49, 59,
65, 73, 85, 98, 102, 107, 114
Samual Beckett 97
sanat 2, 3, 4, 8, 10, 11, 13, 27, 40, 75, 88
sanatçı 28, 120
Sarılar Köyü 74, 75
saygı 36, 47, 52, 54, 65, 71, 72
Semiha Berksoy 21
Sevda Şener 10, 11, 14
Severek köyü 88

- sevgili 34, 36, 94, 104
seyirci 3, 11, 15, 27
Shakspeare..... 27
sınıf..... 36, 83
silah ... 25, 36, 40, 44, 47, 77, 83, 84, 85,
86, 113
sinema 10
siyasi..... 17, 83, 95, 118
sorun..... 14, 37, 84
statü 72
Sultan Gelin. 23, 24, 27, 28, 77, 79, 118,
119
Süleyman Demirel..... 13, 15
- Ş**
- şahıs... 35, 37, 38, 39, 43, 46, 47, 53, 55,
60, 66, 72, 73, 78, 102, 118, 119
şahsiyet..... 40
şair 31, 33, 34, 36
şantiye 56
şapka..... 21, 68, 96, 99
şato 35
şehir 8, 26, 62, 107
Şehir Tiyatrosu 5, 6
Şereflikoçhisar..... 19
şiir..... 10, 30, 31, 35, 108
- T**
- tabanca..... 34, 35
Tanyeli İlkokulu 20
Tanzimat..... 2, 7, 14
Tanzimat Fermanı 2
Tanzimat Tiyatrosu 2
tarih 2, 35, 39, 55, 62, 75, 81, 88, 99,
111
tarla.... 23, 41, 48, 49, 51, 52, 55, 63, 69,
71, 72, 73, 74, 78, 82, 85
tasvir..... 38, 49, 98, 120
telif 27
tema 2, 56
tembel..... 62, 67
tip 40, 75, 88
tiyatro 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14,
15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 26, 27, 28,
97, 118, 121
Tiyatro Meslek Okulu 5
Tolstoy 27
- toplum.... 3, 8, 11, 39, 47, 65, 66, 78, 92,
97, 109, 118
toplumsal ... 9, 10, 13, 14, 15, 25, 37, 97,
118, 121
toprak..... 41, 52, 72, 86, 89, 96, 118
torun..... 76
töre..... 118
tövbe 41
Trabzon..... 19
Turancılar 11
Turgut Özakman..... 14
Turgut Özal..... 16
tür..... 23, 83, 121
Türk ... 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15,
16, 17, 22, 24, 27, 37, 38, 48, 83, 87,
88, 118, 119, 121
Türk Güzel Sanatlar Birliği 3
Türk Tiyatrosu.. 4, 7, 10, 14, 16, 22, 121
Türkçe..... 10, 88, 117
Türkiye 2, 5, 9, 10, 12, 15, 24, 26, 28,
82, 84, 85, 86, 87, 88, 120
Türkiye İşçi Partisi 15
Türkocağı..... 5
- Ü**
- Üçüncü Tiyatro..... 6
ülke 8, 11, 17, 24
üniversite 13
üslup 40, 69, 75, 82, 104
- V**
- vaka 35, 36, 40, 75, 111
Viyanalı Müzik ve Tiyatro Akademisi ... 5
- Y**
- yabancı..... 4, 25, 35, 45, 50, 54, 83, 104
Yakup Kadri Karaosmanoğlu..... 10
Yangın Memet..... 22, 42, 47, 48, 49, 50,
52, 55
yapı 77
Yaşasın Garsonluk..... 20, 27, 28
yazar 9, 13, 20, 21, 24, 25, 32, 48, 56,
95, 116, 118, 120
yerel ağız 40, 56, 62, 69, 75, 82
yerli... 3, 4, 6, 7, 8, 11, 14, 37, 47, 78, 97
yerli oyun..... 3, 4, 6, 7, 8, 11, 14
yılan 40
yol.. 4, 14, 16, 31, 32, 36, 39, 40, 47, 48,
60, 79, 96, 97, 99

Yurt Tiyatrosu 20

Z

zaman 16, 19, 20, 21, 27, 43, 45, 47, 48,
55, 57, 59, 60, 62, 69, 74, 78, 81, 87,

95, 104, 110, 112, 116, 119, 121

zengin 23, 62, 76, 118, 119

